

NIEUWE
HOLLANDSE
SPRAAKKUNST

HUBERTUS ELFFERS.

J. C. JUTA & CO.

SKb
439.31824

ELF

Door dezelfde Schrijver.

LEESBOEK VOOR ZUID-AFRIKA.

(Nieuwe Serie.—Vereenvoudigde Spelling.)

Sub-Standaard A en B, 8d.

Standaard I, 10d.

Standaard II, 1/0

Standaard III, 1/3

Standaard IV, 1/6

Bloemlezing voor Standaard V, 1/9

Bloemlezing voor Standaard VI, 2/0

Bloemlezing voor Standaard VII, 2/3

THE COMMERCIAL DUTCH GRAMMAR.

(5de Druk.) 3/6. Key 5/0

AN ELEMENTARY GRAMMAR OF THE DUTCH LANGUAGE.

For the use of Lower Classes in Schools. (10de Druk.) 2/0

THE ENGLISHMAN'S GUIDE TO THE SPEEDY AND EASY ACQUIREMENT OF CAPE DUTCH.

Third Edition 2/0

COURSE OF DUTCH COMPOSITION.

Comprising Translation and Parallel Exercises, Conversations, Phrases, and Forms for Correspondence. Third Edition. 2/6

DE ZUID-AFRIKAANSCH BRIEFSTELLER.

(Een Engelsch-Hollandsch Brievenboek.) 2/0

VOOR GOD EN VADERLAND.

Zuid-Afrikaansche Verhalen No. 1 Prijs 3/6

J. C. Juta & Co.

**NIEUWE
HOLLANDSE SPRAAKKUNST**

BOEKDRUKKERIJ VAN DE RUSTICA PERS
WIJNBERG (NABIJ KAAPSTAD)

NIEUWE
HOLLANDSE SPRAAKKUNST

VOOR DE
VOLKSCHOLEN VAN ZUID-AFRIKA

DOOR
HUBERTUS ELFFERS

(VEREENVOUDIGDE SPELLING)

J. C. JUTA & CO.

KAAPSTAD
PORT ELIZABETH
GRAHAMSTOWN

JOHANNESBURG
OOST LONDEN
STELLENBOSCH

DURBAN (NATAL).

1906.

VOORWOORD.

De machtige beweging, in ons land ontstaan tot instandhouding en bevordering van de studie van het Hollands—Taalvereenvoudiging genoemd—heeft een serie leesboekjes van mijn hand in 't leven geroepen, die voorzien zijn met Taal- en Stijloefeningen, welke 't bestaan van een Taalboekje bijna overbodig maken. De scholen zouden echter zonder een dergelijk werkje als dat nu aan het publiek wordt aangeboden, bezwaarlijk een volledig overzicht van de gronden van de Taalkunde aan de jeugd kunnen voorleggen. Een Taalkunde, hoe beknopt ook, is een vereiste voor degelijk onderwijs: een geregelde handleiding, waarnaar de leerling te allen tijde met vrucht verwezen kan worden. Om die reden wordt dit boekje in 't licht gegeven; om die reden behoort het elke leerling in handen te komen, die zich enigszins boven de beginselen begint te verheffen.

Wat de regels en praktijk van de Hollandse Spelling aangaat, houdt dit werkje zich strikt aan 't Voorbericht tot Dr. R. A. Kollewijns "Nederlandse Woordelijst," met één enkele uitzondering: een "*i*" in plaats van "*e*" in 't woord "*dikwils*."

In de uitleg van zaken, de inhoud van dit boekje aanbevelende, heb ik naar duidelijkheid gestreefd; toch, waar het 't onderwerp niet schaadde, de korthed, waarnaar de leerling uitziet, bewarende.

Mijn Hollandse Taalboekje, dat tot 't verouderde stelsel behoorde, heeft zich op tal van scholen warme vrienden verworven. Dit, dat zijn plaats neemt, is veel eenvoudiger, korter, zakeliker, dunner en goedkoper. Het ontwaken van 't bewustzijn bij de leiders van 't onderwijs, dat 't Hollands door 't Hollands behoort te worden geleerd, waar zich daartoe ook maar de gelegenheid aanbiedt, baant mijn tegenwoordig werkje een ruimer baan dan zijn voorganger heeft betreden. Vandaar dat mijn hoop gegrond mag genoemd worden, dat een groot deel van Zuid-Afrika's schoolgaande jeugd van mijn pennevrucht zal profiteren.

Voornamelijk zal ik mij daardoor beloond achten, indien ik bemerken mag, dat mijn boekje medehelpt tot 't vaststellen van een algemeen aangenomen schrijfwijze, waaraan ons volk zo grote behoefte heeft.

HUBERTUS ELFFERS.

“ Rustica,”

Wijnberg,

nabij Kaapstad.

1 Maart 1906.

INHOUD.

	BLADZ.
HOOFDSTUK I. TAAL EN TAALKUNDE	9
„ II.—WOORDEN—LETTERS—LETTERGREPEN	10
„ III.—REDEDELEN	13
„ IV.—'T ZELFSTANDIGE NAAMWOORD ...	17
„ V.—BIJVOEGELIKE WOORDEN	32
„ VI.—'T VOORNAAMWOORD	38
„ VII.—'T TELWOORD	47
„ VIII.—'T WERKWOORD	50
„ IX.—'T BIJWOORD	74
„ X.—'T VOEGWOORD	78
„ XI.—'T VOORZETSEL	82
„ XII.—'T TUSSENWERPSEL	84
„ XIII.—ZINSONTLEDING	87
„ XIV.—SPELLING	94
„ XV.—WOORDVORMING	97
TAAL- EN STIJLOEFENINGEN	109
LIJST VAN ONZIJDIGE WOORDEN, DIE NIET ONDER DE REGELS VALLEN	139

HOOFDSTUK I.

TAAL EN TAALKUNDE.

1. Taal is 't middel, waardoor wij onze gedachten aan anderen bekend maken. Taal bestaat uit woorden.

2. Wij kunnen iemand z'n gedachten raden uit tekenen (gebaren) die hij maakt met hoofd, ogen, handen of voeten. Zulk een uitdrukking van gedachten wordt "gebaretaal" genoemd, maar is nimmer volkomen duidelijk.

3. De enige duidelijke taal is de woordetaal.

4. Taalkunde (kennis van de taal) behandelt alleen de woordetaal.

5. Een woord is een klank met een bepaalde betekenis, *b.v.* paard, huis, zwart, vrolik, slapen.

6. Een woord, op zichzelf genomen, heeft somtijds geen betekenis, maar ontvangt betekenis, wanneer 't met andere woorden in verband gebracht wordt, *b.v.* *zich*—'t kind wast zich; *of*—de vogel zit op 't dak.

7. Ieder volk heeft zijn eigen taal—dat is, zijn eigen wijze om zijn gedachten uit te drukken. De taal van de Hollandse bevolking van Zuid-Afrika is een gewijzigd Hollands, naar de behoeften van 't land vereenvoudigd, doch niettemin geschikt om in verband met de taal van Nederland te worden gebruikt. De meeste Afrikaanders gebruiken Kaaps-Hollands als conversatietaal, doch schrijven vereenvoudigd Hollands.

8. Taalkunde (kennis van een taal) is nodig om een taal zuiver te kunnen gebruiken, beide als spreektaal en als schrijftaal.

De beginselen van taalkunde zijn voor ieder beschaafd mens nodig.

HOOFDSTUK II.

1. Een zin is een gedachte in woorden uitgedrukt.

De woorden van een zin behoren zó gekozen te worden, dat zij de gedachte volkomen duidelijk uitdrukken.

Gewoonlijk kan men een gedachte op meer dan één wijze uitdrukken, en taalkunde leert ons, de beste wijze te kiezen.

2. Een woord wordt uitgesproken door de mond één of meer malen te openen.

Een woord dat men uitspreekt door de mond eenmaal te openen, bestaat uit één lettergreep, *b.v.* boek, bord, straat, huis.

Een woord bestaat uit zoveel lettergrepen als aangewezen worden door 't aantal malen dat men de mond opent om 't uit te spreken, *b.v. va-der* is een woord van twee lettergrepen, en *ver-za-me-ling* van vier.

't Is nodig, de lettergrepen van een woord te kunnen onderscheiden, om te weten, waar 't bij 't schrijven moet afgebroken worden.

3. Woorden zijn samengesteld uit letters.

Letters stellen klanken voor.

De *Spreektaal* heeft alleen klanken.

De *Schrijftaal* heeft alleen letters.

4. Letters, die een klank van zichzelf hebben, en alleen kunnen uitgesproken worden, noemt men **KLINKERS** of **VOKALEN**.

Letters, die geen klank van zichzelf hebben, en die slechts te zamen met een klinker kunnen uitgesproken worden, noemt men **MEDEKLINKERS** of **KONSONANTEN**.

5. De klinkers die de Hollandse taal bezit zijn : *a, e, i, o, u, oe, eu*.

Men hoort ze in de woorden : *da-gen, le-ven, predi-kant, lo ven, mu-ren, boek, neus*.

6. Klinkers worden dikwils dubbel geschreven, om de rechte klank te geven : *zaag, wees, lief, boog, duur*.

Opmerking : 't Letterteken *i* wordt niet verdubbeld De versterkte klank wordt voorgesteld door *ie*.

7. De medeklinkers, die de Hollandse taal bezit, zijn : *b, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, t, v, w, z* en *ch*.

In woorden, die niet echt Hollands zijn, maar uit vreemde talen overgenomen, gebruikt men somtijds de medeklinkers *c, q* en *x*, alsook de klinker *y* (*i*).

Medeklinkers kunnen niet alleenstaande worden uitgesproken. Als men 't woord "baas" uitspreekt hoort men een "a" met een samendrukken van de lippen ervoor, en een zacht gesis erachter. Voor "b" en "s," alleenstaand uitgesproken, zegt men "*bee*" en "*es*" en verbindt ze dus met klinkers. Zo is *k, ka* ; *q, ku* ; *m, em* ; *p, pee*.

8. Klinkers hebben somtijds hun volle klank, en somtijds ook een gewijzigde klank.

Klinkers met volle klank noemt men VOLKOMEN KLINKERS.

Klinkers met gewijzigde klank noemt men ONVOLKOMEN KLINKERS.

De volkomen klinkers zijn in § 5 gegeven. De onvolkomen klank komt voor, als een enkele klinker tussen twee medeklinkers staat : "a"—*pad* ; "e"—*weg* ; "i"—*dik* ; "o"—*rog* ; "u"—*mug*.

9. Wanneer een woord een onvolkomen klinker heeft, is 't somtijds nodig, de laatste letter van dat woord dubbel te schrijven, om de klank niet te veranderen, wanneer zulk een woord verlengd wordt.

B.v. ; van "rug" maakt men "*ruggen*," en niet *rugen* (*ru-gen*).

Van "*bok*" maakt men "*bokken*," en niet *boken* (*bo-ken*).

10. Een TWEEKLANK is een klank welke uit twee zulke klinkers bestaat, die tezamen een dubbele klank vormen ; *b.v.*, *ei* (meid) : *ij* (lijn) ; *ui* (kruit) ; *au* (gauw) ; *ou* (vrouw) ; *oei* (vermoeid) ; *aai* (gemaaid) ; *ooi* (gegooid) ; *eeu* (leeuw) ; *ieu* (nieuw).

De "*ij*" is een dubbele "*i*" en heeft daarom twee punten. De "*y*" zonder punten is niet Hollands, en wordt als "*i*" uitgesproken, als in *synode*.

11. Bij 't uitspreken van 't Hollands lette men op de volgende regels :—

(1) "*Sch*" klinkt als "*s*" en "*ch*." *B.v.*, *Schaaf* is *s-ch-aaf*.

(2) Wanneer "*n*" en "*g*" samenkomen in een woord, dan vormen de twee letters samen een neusklank : *ko-ning*, *breng-en*.

12. Alle letters, die men in een taal gebruikt, samen genomen, noemt men 't alfabet van die taal. Alfabet is een Grieks woord. 't Betekent: "*a, b.*" Soms wordt 't alfabet 't "*a, b, c*" genoemd. 't Hollandse alfabet wordt gewoonlijk aldus opgegeven. -

a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, ij, z.

13. Dat deel van een woord, dat men op eenmaal uitspreekt, wordt een lettergreep genoemd.

MAAN is een woord van één lettergreep.

DANKBAAR is een woord van twee lettergrepen.

PAARDESTAL is een woord van drie lettergrepen.

VIJGBOOMBLAD is een woord van vier lettergrepen.

ACHTERLAADGEWEER is een woord van vijf lettergrepen.

VERDERFELIKHEDEN is een woord van zes lettergrepen.

14. De lettergrepen worden verdeeld in OPEN en GESLOTEN lettergrepen.

Lettergrepen, die op een klinker eindigen, heten OPEN ; *b.v. ge-na-de*. Lettergrepen, die op een medeklinker eindigen, heten GESLOTEN ; *b.v. : man-den*. De heldere klinkers, *a, e, o* en *u* worden dubbel geschreven in GESLOTEN lettergrepen, doch enkel in OPEN lettergrepen. Schrijf dus : *waar, wa-re ; breed, bre-der ; roos, roz-en ; vuur, vu-rig*.

15. Aanwijzingen tot 't bepalen van de lettergrepen.

REGEL : Breek een woord af volgens de uitspraak ; *b.v.*.. moeielik, moei-e-lik, beëdigd, be-e-digd ; zeeën, zee-en.

Opmerkingen :

1. Men rekent in 't Hollands, dat een medeklinker behoort bij de volgende klinker : daarom : *boeken, boe-ken* (niet *boek-en*).
2. Waar twee of meer medeklinkers samenkomen, behoort de eerste tot de ene lettergreep, en de overige tot de volgende ; daarom : *ganzen, gan-zen*
3. De samenstellingen *ch* en *ng* worden als samengestelde medeklinkers beschouwd, en dus nooit gescheiden ; daarom : *lachen, la-chen, lichaam, li-chaam ; ringen, ring-en ; koningin, ko-ning in*.

HOOFDSTUK III.

REDEDELEN.

1. De duizenden woorden, waaruit een taal bestaat, zijn in soorten of klassen verdeeld. Die soorten van woorden worden REDEDELEN genoemd.

“Rede” is “*spraak*,” de delen van de “rede” zijn de soorten van woorden die in een “*spraak*,” dat is, in een “*taal*,” gebruikt worden.

2. **Er zijn twee Hoofdsoorten van woorden.**

De eerste hoofdsoort noemt *personen, dieren, plaatsen*, en alles, wat gewoonlik “*ding*” heet.

Zulke woorden zijn de namen van de voorwerpen, die zij noemen, en heten daarom NAAMWOORDEN.

Zij staan op zichzelf, zonder steun van andere woorden, en heten daarom ZELFSTANDIGE woorden. Hun volle naam is dus ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

3. De tweede hoofdsoort noemt de *werkingen*, die door personen, dieren en dingen gedaan worden.

Zulke woorden heten WERKWOORDEN.

4. Voorbeelden van ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN zijn: mens, metselaar, paard, tijger, dorp, stad, rivier, berg, kerk, hand, voet, drank, kost, oorlog, vreugde, dood, leven.

Voorbeelden van WERKWOORDEN zijn: leren, schrijven, lezen, voelen, zien, lopen, dansen, klimmen, vallen, schieten, sterven, leven, vinden, zoeken, denken.

5. De eerste hoofdsoort—de ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN—neemt andere soorten bij zich, op dezelfde manier als een hoge boom bosjes en gras rondom zijn voet heeft.

Ik kan zeggen: bomen; *de* bomen; *jonge* bomen; *de jonge* bomen; *dertig* bomen; *dertig jonge* bomen; *de dertig jonge* bomen.

Bij't ZELFSTANDIGE NAAMWOORD “*bomen*” vind ik dus: *de, dertig* en *jonge*.

“*De*” wijst eenvoudig de bomen aan ;
 “*dertig*” noemt 't getal van de bomen ;
 “*jonge*” noemt de soort van bomen.

Deze drie woorden zijn alle *bijgevoegd* bij 't ZELFSTANDIGE NAAMWOORD, en worden daaiom BIJVOEGELIKE WOORDEN genoemd.

Zij hebben echter nog afzonderlike namen.

Woorden, die alleen *aanwijzen*, zoals “*de*,” “*het* ('t)” en “*een*” heten LIDWOORDEN.

Woorden, die een *getal* uitdrukken, heten TELWOORDEN.

Woorden, die een *eigenschap* of *hoedanigheid* aanwijzen, heten BIJVOEGELIKE NAAMWOORDEN.

6. De tweede hoofdsoort—de WERKWOORDEN—neemt ook andere soorten bij zich.

Ik kan zeggen : lezen ; *mooi* lezen ; *goed* lezen ; *vlug* lezen ; *slecht* lezen ; *langzaam* lezen ; *dromerig* lezen.

lopen ; *morgen* lopen ; *vandaag* lopen ; *altijd* lopen ; *nooit* lopen ; *hier* lopen ; *daar* lopen ; *overal* lopen ; *nergens* lopen.

Zulke woorden, die bij een WERKWOORD staan, om iets naders van de werking te zeggen, worden BIJWOORDEN genoemd.

Een werking is somtijds verbonden aan een plaats, of een tijd, of een persoon, of een ding.

B.v. lezen ; lezen *in* de school ; lezen *om* tien uur ; lezen *voor* mijn vader ; lezen *uit* een boek.

groeien ; groeien *bij* 't water ; groeien *in* de nacht ; groeien *naast* ons huis.

Zulke woorden, die de betrekking aanduiden tussen een werking en een zelfstandigheid, worden VOORZETSELS genoemd. De voorzetsels “*van*” en “*aan*” worden ook gebruikt om de naamval van een woord te omschrijven. Zie bl. 20.

7. De naam van een persoon, of een dier, of een ding kan niet altijd genoemd worden.

Als een jongen *Jan* heet, kan hij niet altijd van *Jan* spreken, maar noemt zichzelf “*ik*.” Als ik van mijn broeder spreek, noem ik niet gedurig zijn naam, maar zeg “*hij*.” Van mijn moeder zeg ik “*zij*” ; van mijn paard zeg ik “*het*.”

Deze woorden “*ik*, *hij*, *zij*, *het*,” en nog enige andere, worden gebruikt in de plaats van ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN, om hetzelfde woord niet gedurig te moeten herhalen.

Woorden, die voor Zelfstandige Naamwoorden in de plaats staan, noemt men VOORNAAMWOORDEN.

8. Er is een soort van woorden, die niets betekenen in zichzelf; maar die gebruikt worden om woorden en zinnen aan elkaar te koppelen, te verbinden of te voegen.

Deze woorden zijn niet bepaald noodzakelijk in de taal, maar zij maken 't spreken vloeiend. In plaats van te zeggen: mijn vader gaat naar de kerk; ik ga naar de kerk; mijn moeder gaat naar de kerk; ik ga naar de kerk—is 't mooier en vloeiender om te zeggen: mijn vader gaat naar de kerk *en* mijn moeder *en* ik *ook*.

In plaats van te zeggen: ik zou wel gaan; ik heb er lust toe; het regent; ik kan dus niet gaan—is het beter aldus te zeggen: ik zou wel gaan, *want* ik heb er lust toe; *maar* het regent, *en* dus kan ik niet gaan.

Zulke woorden, die woorden of zinnen aan elkander koppelen of voegen, worden VOEGWOORDEN genoemd.

9. Er is nog een soort van woorden, die op zichzelf niets betekenen, maar die de mensen gebruiken bij *pijn*, of *vrolijkheid*, of *schrik*, of *angst*, of *verrassing*, of enige *gewaarwording*, die onverwacht op hen valt. Ook deze woorden heeft men niet bepaald nodig bij 't spreken. Zij zijn: *o*, *ach*, *ai*, *au*, *foei*, *bah*, *sies*, *ha*, *haha*, *sa*, *tsa* en een menigte andere uitroepen.

Zulke woorden, die gebruikt worden, om plotselinge gevoelens uit te drukken, worden TUSSENWERPSELS genoemd, omdat zij los tussen de andere woorden worden ingeworpen.

10. De Hollandse Taal heeft dus tien rededelen:

~~1~~(1) ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN zijn de Namen van Personen, Dieren en Dingen.

~~2~~(2) LIDWOORDEN zijn Woorden, die Zelfstandige Naamwoorden aanwijzen.

~~3~~(3) BIJVOEGELIKE NAAMWOORDEN zijn Woorden, die eigenschappen of hoedanigheden van personen, dieren of dingen aangeven.

~~4~~(4) TELWOORDEN zijn Woorden die een getal, hoeveelheid of rangorde uitdrukken.

(5) VOORNAAMWOORDEN zijn Woorden, die de plaats innemen van Zelfstandige Naamwoorden.

(6) WERKWOORDEN zijn Woorden, die een werking of handeling uitdrukken.

(7) **BIJWOORDEN** zijn Woorden, die de werking van een Werkwoord nader omschrijven.

(8) **VOEGWOORDEN** zijn Woorden, die woorden en zinnen met elkander verbinden.

(9) **VOORZETSELS** zijn Woorden, die de betrekking aanduiden tussen Zelfstandige Naamwoorden en Werkwoorden.

(10) **TUSSENWERPSELS** zijn Woorden die gevoelsuitingen aangeven.

11. Van deze tien soorten zijn er vier, die altijd hun zelfde vorm behouden: *Bijwoord*, *Voorzetsel*, *Voegwoord*, *Tussenwerpsel*. *Y*

De woorden van de andere zes soorten kunnen hun vorm veranderen, wanneer hun betrekking tot andere woorden in een zin zulks nodig maakt.

Deze verandering van vorm wordt **Verbuiging** of **Vervoeging** genoemd.

Zie de **OEFENINGEN** achter in 't boek.

HOOFDSTUK IV.

 'T ZELFSTANDIGE NAAMWOORD.

1. De namen van personen, dieren, plaatsen, en alles wat men "*ding*" noemt (*voorwerpen*, zoowel als *werkingen* en *eigenschappen*), heten ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

2. De mens onderscheidt "*dingen*" door ze te voelen, te zien, te horen, te ruiken, te proeven; d.i. onderscheidt ze met de vijf ZINNEN.

3. Sommige dingen kan men *zien*, maar niet *voelen*—de "*vlucht*" van een *vogel*; sommige dingen kan men *horen*, maar niet *zien*—'t "*geluid*" van de *donder*; sommige dingen kan men *voelen*, maar niet *zien*—een "*slag*"; sommige dingen kan men *zien*, maar niet *horen*—de "*kleur*" van *bloemen*; sommige dingen kan men *ruiken*, maar niet *proeven*—de "*reuk*" van *lavendel*; sommige dingen kan men *proeven*, maar niet *zien*—de "*zuurheid*" van een *appel*.

De namen van zulke "*dingen*" zijn evengoed gewone ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

4. Maar andere dingen kan men niet zien, noch voelen; ook kan men ze niet horen, ruiken of proeven. Men kan alleen *denken* dat ze bestaan. Ze zijn b.v. *trouw*, *vijandschap*, *macht*, *eer*, *winst*, *jeugd*, *ouderdom*, *geluk*, *smaad*, *deugd*, *genot*, *plezier*, *haat*, *goedheid*, *liefde*, *eeuwigheid*, *leven*, *dood*. De namen van zulke dingen zijn ook ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

't Is echter duidelijk, dat ze geen "*gewone dingen*" zijn. Zij bestaan niet op zichzelf, maar worden in andere dingen opgemerkt. Men noemt ze daarom "*afgetrokken dingen*," en hun namen AFGETROKKEN ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

5. Gewone Zelfstandige Naamwoorden worden in twee soorten onderscheiden. Mijn hond heet "*hond*," maar hij heet ook "*Bruno*." Tot een vreemdeling spreek ik van "*mijn hond*," maar tot mijn vader van "*Bruno*." Hij heeft dus twee namen.

6. Er zijn dus:

1. ALGEMENE NAMEN voor personen, dieren en dingen.

2. BIEZONDERE NAMEN voor personen, dieren en dingen.

De algemene namen heten GEMENE ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

De bijzondere namen heten EIGEN ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

7. Sommige Zelfstandige Naamwoorden zijn de namen van verzamelingen, of groepen van mensen, dieren, en dingen, *B.v.*: 4

"*Leger*" is de naam van een verzameling van "*mensen*" (soldaten).

"*Kudde*" is de naam van een verzameling van "*dieren*" (schapen).

"*Bos*" is de naam van een verzameling van "*dingen*" (bómen).

De namen van zulke verzamelingen heten VERZAMELWOORDEN.

VERBUIGING.

8. VERBUIGEN is een woord, dat iedereen verstaat. *1* *2* *3* *4* *5* *6* *7* *8* *9* *10* *11* *12* *13* *14* *15* *16* *17* *18* *19* *20* *21* *22* *23* *24* *25* *26* *27* *28* *29* *30* *31* *32* *33* *34* *35* *36* *37* *38* *39* *40* *41* *42* *43* *44* *45* *46* *47* *48* *49* *50* *51* *52* *53* *54* *55* *56* *57* *58* *59* *60* *61* *62* *63* *64* *65* *66* *67* *68* *69* *70* *71* *72* *73* *74* *75* *76* *77* *78* *79* *80* *81* *82* *83* *84* *85* *86* *87* *88* *89* *90* *91* *92* *93* *94* *95* *96* *97* *98* *99* *100* *101* *102* *103* *104* *105* *106* *107* *108* *109* *110* *111* *112* *113* *114* *115* *116* *117* *118* *119* *120* *121* *122* *123* *124* *125* *126* *127* *128* *129* *130* *131* *132* *133* *134* *135* *136* *137* *138* *139* *140* *141* *142* *143* *144* *145* *146* *147* *148* *149* *150* *151* *152* *153* *154* *155* *156* *157* *158* *159* *160* *161* *162* *163* *164* *165* *166* *167* *168* *169* *170* *171* *172* *173* *174* *175* *176* *177* *178* *179* *180* *181* *182* *183* *184* *185* *186* *187* *188* *189* *190* *191* *192* *193* *194* *195* *196* *197* *198* *199* *200* *201* *202* *203* *204* *205* *206* *207* *208* *209* *210* *211* *212* *213* *214* *215* *216* *217* *218* *219* *220* *221* *222* *223* *224* *225* *226* *227* *228* *229* *230* *231* *232* *233* *234* *235* *236* *237* *238* *239* *240* *241* *242* *243* *244* *245* *246* *247* *248* *249* *250* *251* *252* *253* *254* *255* *256* *257* *258* *259* *260* *261* *262* *263* *264* *265* *266* *267* *268* *269* *270* *271* *272* *273* *274* *275* *276* *277* *278* *279* *280* *281* *282* *283* *284* *285* *286* *287* *288* *289* *290* *291* *292* *293* *294* *295* *296* *297* *298* *299* *300* *301* *302* *303* *304* *305* *306* *307* *308* *309* *310* *311* *312* *313* *314* *315* *316* *317* *318* *319* *320* *321* *322* *323* *324* *325* *326* *327* *328* *329* *330* *331* *332* *333* *334* *335* *336* *337* *338* *339* *340* *341* *342* *343* *344* *345* *346* *347* *348* *349* *350* *351* *352* *353* *354* *355* *356* *357* *358* *359* *360* *361* *362* *363* *364* *365* *366* *367* *368* *369* *370* *371* *372* *373* *374* *375* *376* *377* *378* *379* *380* *381* *382* *383* *384* *385* *386* *387* *388* *389* *390* *391* *392* *393* *394* *395* *396* *397* *398* *399* *400* *401* *402* *403* *404* *405* *406* *407* *408* *409* *410* *411* *412* *413* *414* *415* *416* *417* *418* *419* *420* *421* *422* *423* *424* *425* *426* *427* *428* *429* *430* *431* *432* *433* *434* *435* *436* *437* *438* *439* *440* *441* *442* *443* *444* *445* *446* *447* *448* *449* *450* *451* *452* *453* *454* *455* *456* *457* *458* *459* *460* *461* *462* *463* *464* *465* *466* *467* *468* *469* *470* *471* *472* *473* *474* *475* *476* *477* *478* *479* *480* *481* *482* *483* *484* *485* *486* *487* *488* *489* *490* *491* *492* *493* *494* *495* *496* *497* *498* *499* *500* *501* *502* *503* *504* *505* *506* *507* *508* *509* *510* *511* *512* *513* *514* *515* *516* *517* *518* *519* *520* *521* *522* *523* *524* *525* *526* *527* *528* *529* *530* *531* *532* *533* *534* *535* *536* *537* *538* *539* *540* *541* *542* *543* *544* *545* *546* *547* *548* *549* *550* *551* *552* *553* *554* *555* *556* *557* *558* *559* *560* *561* *562* *563* *564* *565* *566* *567* *568* *569* *570* *571* *572* *573* *574* *575* *576* *577* *578* *579* *580* *581* *582* *583* *584* *585* *586* *587* *588* *589* *590* *591* *592* *593* *594* *595* *596* *597* *598* *599* *600* *601* *602* *603* *604* *605* *606* *607* *608* *609* *610* *611* *612* *613* *614* *615* *616* *617* *618* *619* *620* *621* *622* *623* *624* *625* *626* *627* *628* *629* *630* *631* *632* *633* *634* *635* *636* *637* *638* *639* *640* *641* *642* *643* *644* *645* *646* *647* *648* *649* *650* *651* *652* *653* *654* *655* *656* *657* *658* *659* *660* *661* *662* *663* *664* *665* *666* *667* *668* *669* *670* *671* *672* *673* *674* *675* *676* *677* *678* *679* *680* *681* *682* *683* *684* *685* *686* *687* *688* *689* *690* *691* *692* *693* *694* *695* *696* *697* *698* *699* *700* *701* *702* *703* *704* *705* *706* *707* *708* *709* *710* *711* *712* *713* *714* *715* *716* *717* *718* *719* *720* *721* *722* *723* *724* *725* *726* *727* *728* *729* *730* *731* *732* *733* *734* *735* *736* *737* *738* *739* *740* *741* *742* *743* *744* *745* *746* *747* *748* *749* *750* *751* *752* *753* *754* *755* *756* *757* *758* *759* *760* *761* *762* *763* *764* *765* *766* *767* *768* *769* *770* *771* *772* *773* *774* *775* *776* *777* *778* *779* *780* *781* *782* *783* *784* *785* *786* *787* *788* *789* *790* *791* *792* *793* *794* *795* *796* *797* *798* *799* *800* *801* *802* *803* *804* *805* *806* *807* *808* *809* *810* *811* *812* *813* *814* *815* *816* *817* *818* *819* *820* *821* *822* *823* *824* *825* *826* *827* *828* *829* *830* *831* *832* *833* *834* *835* *836* *837* *838* *839* *840* *841* *842* *843* *844* *845* *846* *847* *848* *849* *850* *851* *852* *853* *854* *855* *856* *857* *858* *859* *860* *861* *862* *863* *864* *865* *866* *867* *868* *869* *870* *871* *872* *873* *874* *875* *876* *877* *878* *879* *880* *881* *882* *883* *884* *885* *886* *887* *888* *889* *890* *891* *892* *893* *894* *895* *896* *897* *898* *899* *900* *901* *902* *903* *904* *905* *906* *907* *908* *909* *910* *911* *912* *913* *914* *915* *916* *917* *918* *919* *920* *921* *922* *923* *924* *925* *926* *927* *928* *929* *930* *931* *932* *933* *934* *935* *936* *937* *938* *939* *940* *941* *942* *943* *944* *945* *946* *947* *948* *949* *950* *951* *952* *953* *954* *955* *956* *957* *958* *959* *960* *961* *962* *963* *964* *965* *966* *967* *968* *969* *970* *971* *972* *973* *974* *975* *976* *977* *978* *979* *980* *981* *982* *983* *984* *985* *986* *987* *988* *989* *990* *991* *992* *993* *994* *995* *996* *997* *998* *999* *1000* *1001* *1002* *1003* *1004* *1005* *1006* *1007* *1008* *1009* *1010* *1011* *1012* *1013* *1014* *1015* *1016* *1017* *1018* *1019* *1020* *1021* *1022* *1023* *1024* *1025* *1026* *1027* *1028* *1029* *1030* *1031* *1032* *1033* *1034* *1035* *1036* *1037* *1038* *1039* *1040* *1041* *1042* *1043* *1044* *1045* *1046* *1047* *1048* *1049* *1050* *1051* *1052* *1053* *1054* *1055* *1056* *1057* *1058* *1059* *1060* *1061* *1062* *1063* *1064* *1065* *1066* *1067* *1068* *1069* *1070* *1071* *1072* *1073* *1074* *1075* *1076* *1077* *1078* *1079* *1080* *1081* *1082* *1083* *1084* *1085* *1086* *1087* *1088* *1089* *1090* *1091* *1092* *1093* *1094* *1095* *1096* *1097* *1098* *1099* *1100* *1101* *1102* *1103* *1104* *1105* *1106* *1107* *1108* *1109* *1110* *1111* *1112* *1113* *1114* *1115* *1116* *1117* *1118* *1119* *1120* *1121* *1122* *1123* *1124* *1125* *1126* *1127* *1128* *1129* *1130* *1131* *1132* *1133* *1134* *1135* *1136* *1137* *1138* *1139* *1140* *1141* *1142* *1143* *1144* *1145* *1146* *1147* *1148* *1149* *1150* *1151* *1152* *1153* *1154* *1155* *1156* *1157* *1158* *1159* *1160* *1161* *1162* *1163* *1164* *1165* *1166* *1167* *1168* *1169* *1170* *1171* *1172* *1173* *1174* *1175* *1176* *1177* *1178* *1179* *1180* *1181* *1182* *1183* *1184* *1185* *1186* *1187* *1188* *1189* *1190* *1191* *1192* *1193* *1194* *1195* *1196* *1197* *1198* *1199* *1200* *1201* *1202* *1203* *1204* *1205* *1206* *1207* *1208* *1209* *1210* *1211* *1212* *1213* *1214* *1215* *1216* *1217* *1218* *1219* *1220* *1221* *1222* *1223* *1224* *1225* *1226* *1227* *1228* *1229* *1230* *1231* *1232* *1233* *1234* *1235* *1236* *1237* *1238* *1239* *1240* *1241* *1242* *1243* *1244* *1245* *1246* *1247* *1248* *1249* *1250* *1251* *1252* *1253* *1254* *1255* *1256* *1257* *1258* *1259* *1260* *1261* *1262* *1263* *1264* *1265* *1266* *1267* *1268* *1269* *1270* *1271* *1272* *1273* *1274* *1275* *1276* *1277* *1278* *1279* <

't Lidwoord *een* wijst de Zelfstandige Naamwoorden *niet* bepaald aan, en wordt daarom een NIET-BEPALEND LIDWOORD genoemd.

11. Er waren in de oude boeketaal drie manieren van verbuiging bij Zelfstandige Naamwoorden:

De eerste heette de **Mannelike** manier (MANNELIK GESLACHT);

De tweede heette de **Vrouwelike** manier (VROUWELIK GESLACHT);

De derde heette de **Onzijdige** manier (ONZIJDIG GESLACHT).

De MANNELIKE verbuiging had 't BEPALENDE Lidwoord "*de*" en 't NIET-BEPALENDE Lidwoord "*een*."

De VROUWELIKE verbuiging had 't BEPALENDE Lidwoord "*de*" en 't NIET-BEPALENDE Lidwoord "*eene*."

De ONZIJDIGE verbuiging had 't BEPALENDE Lidwoord "*'t*" of "*het*" en 't NIET-BEPALENDE Lidwoord "*een*."

De Mannelike verbuiging was als volgt :

MANNELIK.

Enkelvoud.	Meervoud.
1ste naamval—de, een vader	1ste naamval -- de,— vader ~~s~~ .
2de naamval—des, eens vaders	2de naamval—de ~~x~~ ,— van vader ~~s~~ .
3de naamval - den, eenen vader	3de naamval—de ~~n~~ ,— aan vaders.
4de naamval -den, eenen vader	4de naamval—de,— vader ~~s~~ .

De Vrouwelike verbuiging was als volgt :

VROUWELIK.

Enkelvoud.	Meervoud.
1ste naamval—de, een ~~x~~ moeder.	1ste naamval—de,— moeder ~~s~~ .
2de naamval- de ~~x~~ , een ~~x~~ moeder	2de naamval - de ~~x~~ ,— van moeder ~~s~~ .
3de naamval— (der, een ~~e~~) moeder	3de naamval—den,— aan moeder ~~s~~ .
4de naamval—de, een ~~e~~ moeder.	4de naamval—de,— moeder ~~s~~ .

De Onzijdige verbuiging was als volgt :

ONZIJDIG.

Enkelvoud.

1ste naamval—het, een kind.

2de naamval—des, een^s kind^s.

3de naamval—het, een kind.

4de naamval—het, een kind.

Meervoud.

1ste naamval—de,—
kinders.

2de naamval — des,—
van kinders.

3de naamval — den,—
aan kinders.

4de naamval — de,—
kinders.

Opmerking.—De Vereenvoudigde Taal verbuigt 't Zelfstandige Naamwoord niet meer dan alleen om er de Meervoudsvorm van aan te geven. In alle gevallen zijn de eerste en vierde naamval gelijk en wordt de tweede altijd door 't Voorzetsel “*van*” en de derde somtijds door 't Voorzetsel “*aan*” omschreven. ✓

Enkelvoud.

1ste naamval—de vader, de moeder, het kind.

2de naamval—van de vader, van de moeder, van het
kind.

3de naamval—aan de vader, aan de moeder, aan
het kind.

4de naamval—de vader, de moeder, het kind.

Meervoud.

1ste naamval—de vaders, de moeders, de kinders.

2de naamval—van de vaders, van de moeders, van de
kinders.

3de naamval—aan de vaders, aan de moeders, aan
de kinders.

4de naamval—de vaders, de moeders, de kinders.

13. Verklaring van de woorden Geslacht, Getal, Naamval.

GESLACHT noemde men vroeger een van de manieren, waarop Zelfstandige Naamwoorden werden verbogen. De

drie manieren heetten het MANNELIKE, het VROUWELIKE en het ONZIJDIGE geslacht.

Opmerking.—'t Verschil in Woordgeslacht wordt in de Vereenvoudigde Taal niet langer geleerd. 't Enige onderscheid dat overgebleven is, wordt door 't gebruik van de Lidwoorden "de" en "het ('t)" aangeduid. Men spreekt daarom van Zelfstandige Naamwoorden, die "de" nemen, en andere, die "het" of "'t" nemen. Daar "het ('t)" echter 't kenmerk is van 't Onzijdige Geslacht volgens de verouderde taalregels, kan men de Zelfstandige Naamwoorden ook in ONZIJDIGE en NIET-ONZIJDIGE onderscheiden.

GETAL wordt onderscheiden in ENKELVOUDIG en MEERVOUDIG getal. ENKELVOUD betekent één, en MEERVOUD betekent meer dan één.

NAAMVAL is de vorm, die een NAAMWOORD aanneemt, zoals 't in de ZIN VALT, dat wil zeggen, PAST. ↙

"De man" ziet mij—hier past "man" op de EERSTE manier (1ste naamval); '↗

Ik heb de zoon "des mans" gezien—hier past "man" op de TWEEDE manier (2de naamval);

Deze vorm is verouderd. Men zegt nu: Ik heb de man z'n zoon gezien.

Hij geeft "de man" een os hier past "man" op de DERDE manier (3de naamval);

Deze vorm wordt dikwils omschreven: Hij geeft een os aan de man.

Mijn oom kent "de man"—hier past "man" op de VIERDE manier (4de naamval).

Ik loop naast "de man" hier past "man" ook op de VIERDE manier (4de naamval). ↘

14. "De man" ziet mij—"de man" doet de werking—"de man" is 1ste naamval (Onderwerp van de zin). ✕

REGEL 1: In elke zin staat de persoon, die de werking doet ('t Onderwerp) in de EERSTE naamval.

Ik heb de zoon "des mans" gezien—"de man" is de bezitter van "de zoon"—"de man" is 2de naamval.

↙ REGEL 2: In een zin, waarin een "bezitter" en zijn "bezit" naast elkander voorkomen, is de naam van de bezitter in de TWEEDE naamval.

Hij geeft "de man" een os—"de man" wint door de werking—"de man" ontvangt een os—"de man" is 3de naamval.

REGEL 3: *In een zin staat de naam van die persoon en van dat ding in de DERDE naamval, die door de werking "winnen" of "schade lijden" (Indirekt Voorwerp).*

Mijn oom kent "de man"—"de man" kent niet zelf, maar hij wordt gekend door iemand anders. De werking gaat uit van "mijn oom" en gaat over op "de man"—"de man" is 4de naamval (Lijdend Voorwerp).

REGEL 4: *In een zin staat de naam van een persoon en van een ding, op welke de werking "overgaat," in de VIERDE naamval (Lijdend Voorwerp).*

Ik loop naast "de man"—"de man" wordt gevonden achter 't Voorzetsel "naast"—"de man" is 4de naamval.

REGEL 5: *In een zin staat elk woord in de VIERDE naamval, dat, achter een Voorzetsel gevonden wordt.*

NOG MEER REGELS OVER NAAMVALLEN.

15. Sommige werkwoorden nemen twee malen de naam van dezelfde persoon of van hetzelfde ding bij zich. *B.v. : Die jongen is mijn vriend—"jongen" en "vriend" zijn namen van dezelfde persoon.*

Zo ook : *Dat dier is een koe ;
deze man schijnt mijn vijand ;
wij heten mensen ;
mijn zoon wordt dokter ;
hij blijft mijn liefste broeder.*

REGEL 6: *De werkwoorden ZIJN, WORDEN, BLIJVEN, HETEN, (d.i., genoemd worden), SCHIJNEN, BLIJKEN en LIJKEN nemen somtijds twee EERSTE Naamvallen bij zich.*

Ook nog deze : *Hij noemt zijn vader zijn beste vriend ;
ik acht deze man een gevaarlijke leugenaar ;
wij dopen dit kind Johannes ;
teken mij uw dienaar ;
hij schold de jongen een domoor.*

REGEL 7: *De werkwoorden HETEN (d.i., noemen), NOEMEN, ACHTEN, SCHULDEN, PRIJZEN, DOPEN, ZICH TEKENEN en ZICH GEWOELEN nemen somtijds twee VIERDE Naamvallen bij zich.*

REGEL 8: *De namen van personen, die aangesproken worden, staan altijd in de eerste naamval. B.v. : Uw koetsier is met de kar weggereden, neef!* "Koetsier" is hier 1ste nv. volgens regel 1, maar "neef" is de aangesproken persoon, en dus ook 1ste naamval.

REGEL 9: *Twee namen voor dezelfde persoon, of hetzelfde ding, staan beide in dezelfde naamval. Men noemt dit 'bijstelling of appositie. B.v. : Koning Salomo heeft veel spreuken te boek gesteld. - "Koning" en "Salomo" staan hier beide in de 1ste naamval.*

Hij heeft zijn oude gewoonte, t liegen, afgelegd. — "Gewoonte" en "liegen" staan hier beide in de 4de naamval.

REGEL 10: *Als de derde naamval in een zin niet duidelijk is, kan men hem vinden door "voor" of "aan" voor 't woord te zetten.*

B.v. : Ik heb mijn vriend een paard gekocht—kan gelezen worden: Ik heb voor mijn vriend een paard gekocht. Ik geef mijn vader de hand—kan gelezen worden: Ik geef van mijn vader de hand.

REGEL 11: *Woorden, die een "TIJD," een "PRIJS," een "MAAT," of een "GEWICHT" uitdrukken, staan altijd in de vierde naamval.*

B.v. (tijd)—ik zal drie DAGEN hier vertoeven
(prijs)—mijn nieuwe hoed kost vijf SHILLINGS;
(maat)—ons huis is twintig VOET hoog;
(gewicht) mijn broertje weegt maar zestig POND.

Opmerkingen:—

1. Wanneer de 3de en de 4de naamval voorkomen in één zin, en uitgedrukt worden door twee Zelfstandige Naamwoorden, staat de 3de eerst en dan de 4de; b.v. : ik geef de man een boek
2. Wanneer zij uitgedrukt worden door twee Voornaamwoorden, komt de 4de eerst en dan de 3de; b.v. , ik geef het hem.
3. Wanneer zij uitgedrukt worden door een Zelfstandig Naamwoord en een Voornaamwoord, dan staat het Voornaamwoord eerst. Wanneer in dit geval de 3de naamval een Zelfstandig Naamwoord is, verandert men gewoonlijk die 3de naamval in een 4de naamval met een Voorzetsel; b.v. :
ik geef hem een boek;
ik geef het aan de man (1de nv.).
(en niet) : ik geef het de man (3de nv.)

GESLACHTEN.

16. Er is een **Natuurlijk Geslacht** en er is een **Woordgeslacht**.

't **NATUURLIKE** geslacht is 't geslacht (de sekse) van personen en dieren; 't **WOORDGESLACHT** is de onderscheiding, veroorzaakt door 't gebruik van "de" of "het ('t)" vóór de Zelfstandige Naamwoorden.

17. De regels voor 't Natuurlike geslacht zijn:

1. Alles, wat de natuur *mannelik* gemaakt heeft, is MANNELIK; *b.v.*, een *man*, een *hengst*, een *os*.
2. Alles, wat de natuur *vrouwelik* gemaakt heeft, is VROUWELIK; *b.v.*, een *vrouw*, een *merrie*, een *koe*.

Hier volgen de voornaamste regels van 't ONZIJDIGE GESLACHT. Al deze woorden worden onderscheiden door 't gebruik van 't Lidwoord "het" of "'t." ✕

1. Wanneer 't mannelike en 't vrouwelike dier van dezelfde soort ieder een biezondere naam hebben, en er dan nog een derde naam voor de twee samen gebruikt wordt, dan is die derde naam Onzijdig; *b.v.*, ram (*mann*), ooi (*vrouw.*), schaaap (*onz.*); —hengst (*mann.*), merrie (*vrouw*), paard (*onz.*). *Hond* is een uitzondering.

2. Eigennamen van werelddelen, landen en plaatsen zijn Onzijdig; *b.v.*, Afrika, Bloemfontein, Senekal.

Uitzonderingen zijn: *de Kaafstad*, *de Transvaal*, *de Hantam*, *de Karroo*, enz.

3. Verzamelwoorden zijn Onzijdig; *b.v.* geld, dozijn, leger, woud, bos, ooft, servies, volk, paar, gros.

De woorden *zwerf*, *troef*, *bende*, *vloot*, *kudde* en *schuur* hebben 't Lidwoord "de" ✕

4. Namen van Stoffen zijn Onzijdig; *b.v.*, ijzer, koper, lood.

De woorden *franje*, *kant*, *zijde*, *wol*, *baai*, hebben 't Lidwoord "de"

5. Namen van kostbare stenen zijn Onzijdig, wanneer zij de stof, en niet een enkel stuk aanduiden, *b.v.*, *het diamant van Afrika is biezonder zuiver*, zij hebben 't Lidwoord "de," wanneer zij stukken steen aanduiden; *b.v.*, *Ik heb een grote diamant gekocht*.

6. Alle verkleinwoorden zijn Onzijdig; *b.v.*, bloempje, huisje, kindje

7. Namen van jongen van dieren zijn Onzijdig; *b.v.*, kalf, veulen, kuiken. Ook de woorden *jong*, *kind* en *wicht*

8. Woorden die bestaan uit de stam van een werkwoord, waarachter "sel" gevoegd is, zijn Onzijdig; *b.v.*, deksel, raadsel, schepsel. *Stijfsel* heeft 't Lidwoord "de." ✕

9. Woorden die gemaakt zijn van de stammen van werkwoorden met de voorvoegsels *be*, *ge*, *ver*, *ont*, zijn Onzijdig; *b.v.*, bericht, geroep, verderf, ontslag. Ook de woorden, die met de onscheidbare Bijwoorden *mis*, *onder* en *over* gevormd zijn: *b.v.* misbruik, onderwijs, overleg

10. De Onbepaalde Wijs van Werkwoorden, en verder alle rededelen, zelfstandig gebruikt, zijn Onzijdig; *b.v.*, 't leven, 't waarom, 't voor en 't tegen.

11. Woorden die op "dom" uitgaan, zijn Onzijdig, wanneer zij een verzameling, of de naam van een stuk land aanduiden; *b.v.*, heidendom, mensdom, hertogdom.

't Woord "eigendom" heeft 't Lidwoord "de" wanneer 't betekent *het recht van bezit*; 't is Onzijdig, wanneer 't betekent *de bezitting*.

12. Woorden die op "*schap*" uitgaan zijn Onzijdig, wanneer zij een betrekking, of ambt, of de naam van een stuk land aanduiden; *b.v.*, priesterschap, burgerschap, koningschap, graafschap, landschap. Ook zijn de woorden *gezelschap*, *genootschap* en *gereedschap* Onzijdig.

13. Verzamelwoorden welke met *ge* beginnen en op *te* eindigen, *b.v.*, gebergte, gebeente, gesternte.

14. Vreemde woorden zijn Onzijdig, wanneer zij uitgaan op *eel*, *ent*, *ment*, *et*, *oen*, *aut*, *ual*, *oor*, *ool*, *uut*, *iem*, *cem*, *gram*, *isme*, *b.v.*, toneel, kasteel, talent, patent, perkament, parlement, pakket, korset, fatsoen, garnizoen, formaat, klimaat, hospitaal, kwartaal, kantoor, komfoor, pistool, riool, instituut, statuut, synoriem, homoniem, probleem, systeem, monogram, hektogram, Calvinisme, Buddisme, Mahomedanisme.

GEMEEN GESLACHT.

20. Sommige woorden worden gebruikt als namen voor Mannelike zowel als Vrouwelijke personen. Die woorden worden gezegd een GEMEEN GESLACHT (Mannelik of Vrouwelik) te hebben. Zij zijn :

(1) Namen van personen, die op "*ling*" eindigen, *b.v.*, vreemdeling, tweeling, heveling.

(2) Namen van personen, die op "*genoot*" eindigen; *b.v.*, speelgenoot, reisgenoot, lotgenoot.

(3) De volgende woorden : bode, dienstbode, gids, getuige, gade, wees, enz.

DUBBEL GESLACHT.

21. Sommige woorden hebben twee geslachten met verschil van betekenis. Zij zijn :

(<i>de</i>) bal—rond voorwerp	(<i>het</i>) bal—danspartij
(<i>de</i>) blik—van 't oog	(<i>het</i>) blik—metaal
(<i>de</i>) diamant— enkele steen	(<i>het</i>) diamant—stof
(<i>de</i>) doek— één stuk	(<i>het</i>) doek—de stof
(<i>de</i>) drop —droppel	(<i>het</i>) drop— medicijn
(<i>de</i>) hof— tuin	(<i>het</i>) hof—van een koning, of gerechtshof
(<i>de</i>) kamp—gevecht	(<i>het</i>) kamp—legerplaats
(<i>de</i>) kouter—prater	(<i>het</i>) kouter—ploegijzer
(<i>de</i>) kurk—enkel stuk	(<i>het</i>) kurk—stof
(<i>de</i>) lidmaat— medelid	(<i>het</i>) lidmaat—lichaamsdeel
(<i>de</i>) maal—keer	(<i>het</i>) maal—maaltijd
(<i>de</i>) moer—van de schroef	(<i>het</i>) moer—bezaksel
(<i>de</i>) morgen ochtend	(<i>het</i>) morgen landmaat
(<i>de</i>) patroon—van een ge- weer, of meester	(<i>het</i>) patroon- fatsoen

(de) punt spits of leesteken	(het) punt -onderwerp
(de) schrift —bijbel	(het) schrift geschrevene
(de) slag- van slaan, en om te vangen.	(het) slag, soort
(de) stof—geweven goed	(het) stof—stuifzand
(de) vlek—vuile plek	(het) vlek —gehucht
(de) want handschoen	(het) want touwwerk

Voorbeelden :—

Deze ring bevat een mooie diamant; Het diamant van Zuid-Afrika is zeer zuiver. De dief moest voor het hof verschijnen; De eerste mensen woonden in de hof van Eden. Hij heeft de punt van zijn potlood gebroken; De rechter behandelde het tweede punt eerst. Na de slag van Majuba werd er vrede gesloten; De jakhals is in een slag gevangen; Ik houd niet van mensen van dat slag, enz. †

GESLACHT VAN DE SAMENGESTELDE. ZELF-STANDIGE NAAMWOORDEN.

22. SAMENGESTELDE ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN noemt men zulke, die uit twee andere woorden bestaan; *b.v.*, appelboom, paardestal, huisdeur, hondehok, vogelkooi, buitenkamer, bijwoner, achterplaats.

23. 't Laatste deel van een Samengesteld Zelfstandig Naamwoord is altijd een Zelfstandig Naamwoord. 't Geslacht van zulk een samenstelling is 't geslacht van 't laatste woord.

De woorden *tijdstip*, *loodvonk*, *voorschoot*, *ogenblik*, *kerkhof*, *vierkant*, worden alle Onzijdig genomen.

NATUURLIK GESLACHT.

24. 't NATUURLIKE' GESLACHT van mensen en dieren wordt gewoonlijk door hun namen aangewezen.

25. De uitgang "*es*" vormt Vrouwelijke persoonsnamen van Mannelijke; *b.v.*, dichter, dichteres; zanger, zangeres; dienaar, dienaress; voogd, voogdes.

De uitgang "*m*" doet hetzelfde; *b.v.*, koning, koningin; keizer, keizerin; boer, boerin; christen, christin; heiden, heidin.

De uitgang "*ster*" vormt Vrouwelijke namen van stammen van werkwoorden; *b.v.*, bakster, naaister, breister, schoonmaakster.

De uitgang "ster" vormt Vrouwelijke namen van Mannelike, die op "aar" uitgaan; *b.v.*, tovenaars, tovenaarsster; bedelaar, bedelaarsster.

De uitgang "in" vormt Vrouwelijke diernamen van Mannelike; *b.v.*, leeuw, leeuwin; wolf, wolvin.

26. Verder hebben wij de volgende onderscheidingen tussen de twee geslachten:

Mannelik	Vrouwelijk	Mannelik	Vrouwelijk
man	vrouw	hart	hinde
broeder	zuster	vader	moeder
bruijom	bruid	zoon	dochter
oom	tante	neef	nicht
knecht	meid	monnik	non
hengst	merrie	bul (stier)	koe
ram	ooi	bok	geit
haan	hen	beer	zeug
doffer	duif	woerd	eend
		ganzerik	gans.

De verdere dieren worden onderscheiden als:

mannetjes-olifant,	wijfjes-olifant
mannetjes-vink;	wijfjes-vink.

Een niet algemeen aangenomen onderscheiding van 't Persoonsgeslacht vindt men in de toevoeging van de letter "e" aan Mannelike woorden; student, studente; echtgenoot, echtgenote.

GETAL.

27. GETAL wordt onderscheiden in ENKELVOUDIG en MEERVOUDIG getal.

ENKELVOUD beteekent *één*, en MEERVOUD *meer dan één*. Zie § 13.

28. De vorm van het Meervoud van de Zelfstandige Naamwoorden wordt gemaakt door de uitgangen "en," "s," "n," "s," "ers," of "even" achter de Enkelvoudige vorm te voegen.

29. **Regels voor de vorming van 't Meervoud van de Zelfstandige Naamwoorden.**

1. Woorden van één lettergreep gaan in 't meervoud uit op "en": *b.v.*, arm, armen; hand, handen; voet, voeten; hoofd, hoofden.

De woorden *kok*, *oom*, *maat*, *knecht* en *zoon* hebben voor hun meervoud *koks*, *ooms*, *maats*, *knechts*, *zoons*

2. Woorden van meer dan een lettergreep gaan in 't meervoud op "en" uit; maar die woorden, welke op "el," "en," "er," of "aar" eindigen, nemen gewoonlijk "s"; *b.v.*, gebouw, gebouwen; kantoor, kantoren; distrikt, distrikten; rivier, rivieren; fabriek, fabrieken;—maar: vleugel, vleugels; deken, dekens; blaker, blakers; kandelaar, kandelaars.

Deze woorden vormen echter in deftige stijl somtijds hun meervoud op "en", *b.v.*, de vogelen des hemels.

3. Alle verkleinwoorden gaan in 't meervoud op "s" uit; *b.v.*, boekje, boekjes; boompje, boompjes; vogeltje, vogeltjes.

4. Woorden die op "ie" eindigen, vormen 't meervoud op "en," met een deelteken, d.i. twee puntjes, op de laatste "e"; *b.v.*, knie, knieën; evangelie, evangelieën.

5. Woorden die uit andere talen overgenomen zijn (bastaardwoorden), nemen gewoonlijk "s": *b.v.*, centrum, centrunis; kwitantie, kwitanties; dame, dames;—maar wanneer zij op "a," "o," of "u" eindigen, nemen zij "s"; *b.v.*, massa, massa's; echo, echo's; paraplu, paraplu's.

6. Woorden die op "man" uitgaan, vormen hun meervoud op "lieden," waarvan ook "lui" gemaakt wordt; *b.v.* timmerman, timmerlieden of timmerlui; koopman, kooplieden of kooplui.

Sommige van deze woorden echter hebben "mannen" voor hun meervoud; *b.v.*, staatsman, staatsmannen

Het woord *man* zelf heeft *mannen* en *mans*, en *buurman*, *buren*.

Engelsman wordt *Engelsen*, en *Fransman* wordt *Fransen*. Zie hierover No. 21.

7. Woorden die op "heid" uitgaan, veranderen in 't meervoud "heid" in "heden"; *b.v.*, waarheid, waarheden; goedheid, goedheden.

8. Woorden die in 't enkelvoud op een enkele medeklinker eindigen, voorafgegaan door een onvolkomen klinker, die in 't meervoud onvolkomen blijft, verdubbelen die laatste medeklinker in 't meervoud, om de uitspraak van de klinker niet te veranderen; *b.v.*, schat, schatten; les, lessen; lip, lippen; bok, bokken; juk, jukken.

Maar wanneer de onvolkomen klinker van 't enkelvoud in 't meervoud zijn volle klank ontvangt, blijft de laatste medeklinker enkel; *b.v.*, vat, vaten; dak, daken; lot, loten; slot, sloten.

Sommige woorden verdubbelen hun laatste medeklinker niet, omdat de klinker die ervoor staat, zijn eigen klank gans en al niet heeft; *b v*, *perzik*, *perziken*; *monnik*, *monniken*,—waarin “*ik*,” als “*uk*” wordt uitgesproken, beide in ’t enkelvoud en in ’t meervoud.

9. Woorden welke op “*s*” en “*f*” uitgaan, veranderen “*s*” in “*z*” en “*f*” in “*v*,” wanneer die letters voorafgegaan worden door een tweeklank, of door een volkomen klinker; *b.v.*, duif, duiven; raaf, raven; schoof, schoven; haas, hazen; roos, rozen; reis, reizen.

De woorden *faus*, *saus*, *kous*, *knuis*, *spies*, en *struis* behouden hun “*s*” in de meervoudsvorm.

10. Woorden die op “*rf*” of “*lf*” uitgaan, veranderen “*f*” in “*v*”; *b.v.*, werf, werven; golf, golven.

11. Woorden die op “*ls*” uitgaan, veranderen “*s*” in “*z*”; *b.v.*, hals, halzen; els, elzen.

Het woord *fals* behoudt de “*s*” in ’t meervoud.

12. Woorden die op “*rs*” uitgaan, veranderen “*s*” in “*z*”; *b.v.*, vaars, vaarzen; vers, verzen.

De woorden *kaars*, *koers*, *kers* en *pers* behouden hun “*s*” in ’t meervoud.

13. Woorden die op “*ns*” uitgaan, behouden hun “*s*” in ’t meervoud; *b.v.*, kans, kansen; dans, dansen; schans, schansen.

De woorden *grens*, *trens* en *gans* veranderen “*s*” in “*z*.”

14. Enige Onzijdige woorden hebben de dubbele meervoudsvorm “*ers*” of “*even*.”

Zij zijn: hoen, hoenders; blad, bladers of bladeren; kind, kinders of kinderen; ei, eiers of eieren; lam, lammers of lammeren; rad, raderen; kalf, kalvers of kalveren; rund, runderen; lied, liederen; gemoed, gemoederen; gelid, gelederen.

15. Sommige woorden hebben een onregelmatige meervoudsvorm.

Zij zijn: smid, smeden; lid, leden; split, spleten; rif, reven; schip, schepen; stad, steden; koe, koeien; vlo, vlooiën.

16. Sommige woorden hebben geen enkelvoudige vorm, en worden daarom alleen in ’t meervoud gebruikt.

Zij zijn: voorouders, gebroeders, gezusters, hersenen, pokken, mazelen, manen, inkomsten, kosten,

onkosten, lieden, zemelen, metten, verzenen, zeden, manieren (*gewoonten*), onlusten, Alpen, Pyreneën.

17. Sommige woorden hebben geen meervoudsvorm.

Deze zijn: 1. Alle Afgetrokken Zelfstandige Naamwoorden;

2. Alle eigen Zelfstandige Naamwoorden;

3. Alle Stofnamen.

1. Afgetrokken Zelfstandige Naamwoorden kunnen een Meervoudsvorm aannemen, wanneer zij een afgetrokken denkbeeld uitdrukken, dat zich op *meer dan één wijze* vertoont, *b.v.* de *schoonheden* van de natuur.

2. Eigennamen kunnen een Meervoudsvorm aannemen, wanneer zij verschillende leden van een familie of een geslacht aanduiden, *b.v.* de *Hugo's*, de *Minnaars*.

3. Stofnamen kunnen een Meervoudsvorm aannemen, wanneer zij verschillende soorten aanduiden van dezelfde stof *b.v.* Zuid-Afrika levert verschillende *wijnen*.

18. Sommige woorden gebruiken de meervoudsvorm van een ander woord voor hun eigen meervoudsvorm; *b.v.*

Enkelvoud.

aanbod
beleg
bedrog
doel
eer
genot
hoop
krijg
kunde
leer
oordeel
raad
roof
strijd
troost
twijfel
zege
zegen

Meervoud.

aanbiedingen
belegeringen
bedriegerijen
doeleinden
eerbewijzen
genietingen
verwachtingen
oorlogen
kundigheden
leringen (leerstellingen)
oordeelvellingen (beoordelingen)
raadgevingen
roverijen
gevechten (twisten)
vertroostingen
twijfelingen
zegepralen (overwinningen)
zegeningen

19. Sommige woorden hebben een dubbele meervoudsvorm met verschil van betekenis, *b.v.*:

Enkelv.

1ste Meervoud.

been benen (om op te lopen)
blad bladen (van een boek)
hemel hemels (van ledikanten)
kleed kleden (vloerkleden)
knecht knechts (huurlingen)

2de Meervoud.

beenderen (van een lichaam)
bladeren (van een boom)
hemelen (de lucht)
klederen (kledingstukken)
knechten (slaven)

Enkelv.	1ste Meervoud.	2de Meervoud.
letter	letters (van 't alfabet)	letteren (letterkunde)
studie	studies (getekende schetsen)	studieën (van geleerden)
tafel	tafels (meubelstukken)	tafelen (van de wet)
vader	vaders (ouders)	vaderen (voorvaders)
teken	tekens (merken)	tekenen (wonderen)
wortel	wortels (van bomen)	wortelen (groente)
rif	riffen (rotsen)	reven (vouwen van een zeil)
lidmaat	lidmaten (leden van een kerk)	ledematen (armen en benen)
man	mans (echtgenoten)	mannen (gewone vorm)
zoon	zoons (kinderen)	zonen (in handelsnamen)

20. Let nog op het volgende :

<i>In</i>	<i>Wonen</i>	<i>Een</i>	<i>Spreekt</i>
Holland	Hollanders	Hollander	Hollands
Engeland	Engelsen	Engelsman	Engels
Schotland	Schotten	Schot	Engels
Ierland	Ieren	Ier	Engels
Frankrijk	Fransen	Fransman	Frans
Duitsland	Duitsers	Duitser	Duits
Pruisen	Pruisen	Pruis	Duits
Zwitserland	Zwitsers	Zwitser	Duits of Frans
Italië	Italianen	Italiaan	Italiaans
Spanje	Spanjaarden	Spanjaard	Spaans
Portugal	Portugezen	Portugees	Portugees
België	Belgen	Belg	Vlaams
Denemarken	Denen	Deen	Deens
Noorwegen	Noren	Noor	Noors
Zweden	Zweden	Zweed	Zweeds
Rusland	Russen	Rus	Russies
Griekenland	Grieken	Griek	Grieks
China	Chinezen	Chinees	Chinees
Japan	Japanezen	Japanees	Japanees
Perzië	Perzen	Pers	Perzies
Indië	Indiërs	Indiër	Indies
Egypte	Egyptenaren	Egyptenaren	Egypties
Kaffraria	Kaffers	Kaffer	Kaffers

Aanmerking :

Indiër = inboorling van Indie.

Indiaan = inboorling van Noord-Amerika.

De bewoners van Europa, Azië, Afrika en Australië noemt men *Europeanen*, *Aziaten*, *Afrikanen*, *Amerikanen* en *Australiërs*.

De blanke bewoners van Zuid-Afrika noemen zich *Afrikaanders*.

HOOFDSTUK V.

BIJVOEGELIKE WOORDEN.

1. In Hoofdstuk III. bladz. 13 is gesproken van woorden, die BIJGEVOEGD worden aan 't Zelfstandig Naamwoord.

VOORNAAMWOORDEN zijn woorden, die voor Zelfstandige Naamwoorden in de plaats staan (Hoofdst. III. bladz. 15).

ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN en VOORNAAMWOORDEN kunnen dus beschouwd worden als op één lijn te staan; en de BIJGEVOEGDE woorden kunnen zowel op Zelfstandige Naamwoorden als op Voornaamwoorden betrekking hebben.

2. Hier volgen de woorden welke onder deze BIJGEVOEGDE woorden begrepen worden. Wij nemen ze bij de woorden *vader* (*moeder*) en *kind*, om de verschillende geslachtsvormen duidelijk te doen uitkomen :

(a) <i>de vader</i>	(a) <i>de moeder</i>
(a) <i>een vader</i>	(a) <i>een moeder</i>
(a) <i>geen vader</i>	(a) <i>geen moeder</i>
(a) <i>deze vader</i>	(a) <i>deze moeder</i>
(a) <i>die vader</i>	(a) <i>die moeder</i>
(b) <i>gene (gindse) vader</i>	(b) <i>gene (gindse) moeder</i>
(b) <i>zulk een vader</i>	(b) <i>zulk een moeder</i>
(b) <i>zekere vader</i>	(b) <i>zekere moeder</i>
(b) <i>welke vader</i>	(b) <i>welke moeder</i>
(c) <i>wat voor een vader</i>	(c) <i>wat voor een moeder</i>
(c) <i>hoedanig een vader</i>	(c) <i>hoedanig een moeder</i>
(c) <i>twee vaders</i>	(c) <i>twee moeders</i>
(c) <i>de eerste vader</i>	(c) <i>de eerste moeder</i>
(c) <i>hoeveel vaders</i>	(c) <i>hoeveel moeders</i>
(d) <i>de laatste vader</i>	(d) <i>de laatste moeder</i>
(d) <i>elke vader</i>	(d) <i>elke moeder</i>
(d) <i>iedere vader</i>	(d) <i>iedere moeder</i>
(d) <i>menige vader</i>	(d) <i>menige moeder</i>
(d) <i>dezelfde vader</i>	(d) <i>dezelfde moeder</i>

Onzijdig.

Benaming.

(a) <i>het kind</i> ...	1.) lidwoord, bepalend
(a) <i>een kind</i> ...	2.) lidwoord, niet-bepalend.
(a) <i>geen kind</i> ...	3.) lidwoord, ontkennend.

Onzijdig.			Benaming.	
(b)	<i>dit</i> kind ...	...	4	aanwijzend bijvoegelik naamwoord —vroeger genoemd—
	<i>dat</i> kind ...	...	5	
	<i>ginds</i> kind ...	...	6	
	<i>zulk een</i> kind ...	...	7	
	<i>zeher</i> kind ...	...	8	
(c)	<i>welk</i> kind ...	...	9	vragend bijvoegelik naamwoord —vroeger genoemd—
	<i>wat voor een</i> kind ...	...	10	
	<i>hoedanig een</i> kind ...	...	11	
	<i>twee</i> kinderen ...	...	12	
	<i>het eerste</i> kind ...	...	13	
(d)	<i>hoeveel</i> kinderen ...	...	14	bepaald telwoord (ranggetal). onbepaald telwoord (hoofdgetal). onbepaald telwoord (ranggetal). onbepaald telwoord (hoofdgetal). onbepaald telwoord (hoofdgetal).
	<i>het laatste</i> kind ...	...	15	
	<i>elk</i> kind ...	...	16	
	<i>ieder</i> kind ...	...	17	
	<i>menig</i> kind ...	...	18	
	<i>hetzelfde</i> kind ...	...	19	aanw. bijv. nw. (Zie No 4).

3. De aangegeven soorten zijn dus:—

(a) LIDWOORDEN, verdeeld in *Bepalende* en *Niet-Bepalende*, als aangewezen in Hoofdst. IV. bladz. 18, 19.

(b) AANWIJZENDE BIJVOEGELIKE NAAMWOORDEN, die niet alleen de Zelfstandige Naamwoorden bepaald aanwijzen, maar ook gedeeltelik de plaats aangeven, welke de voorwerpen ten opzichte van de spreker innemen; *b.v. deze boom* (dicht bij mij); *die boom* (verder van mij af); en *gene boom* (aan de andere kant van iets dat tussen mij en de boom in ligt).

(c) VRAGENDE BIJVOEGELIKE NAAMWOORDEN, die naar de voorwerpen vragen, of naar iets biezonders omtrent die voorwerpen.

(d) TELWOORDEN, die een getal uitdrukken (Bepaalde en Onbepaalde Hoofdgetallen), of die de plaats van de voorwerpen aanwijzen in een rij (Bepaalde en Onbepaalde Ranggetallen).

4. BIJVOEGELIKE NAAMWOORDEN VAN HOEDANIGHEID behoren ook tot de *Bijgevoegde* woorden. Zij zeggen, *hoe* de dingen zijn; d.w.z. zij noemen al de hoedanigheden en eigenschappen van de voorwerpen. Zij zijn de *Eigenlike Bijgevoeglike Naamwoorden*. Hun getal is zeer groot.

Onder andere wijzen deze woorden aan :—

- (1) MAAT : klein, groot, hoog, laag.
- (2) VORM : plat, rond, dik, dun.
- (3) SMAAK : zuur, zoet, bitter, lekker
- (4) REUK : scherp, muffig, benauwd, naar.
- (5) GEWICHT : zwaar, licht, ljjvig, wichtig.
- (6) KLEUR : rood, geel, groen, wit.
- (7) GESTELDHEID VAN HET LICHAAM ; ziek, gezond, mager, vet,
- (8) GESTELDHEID VAN DE ZIEL ' treurig, vrolijk, blij, droevig.
- (9) DEUGD : eerlik, trouw, braaf, goed.
- (10) ONDEUGD : slecht, goddeloos, zondig, listig.

5. Deze Bijvoegelijke Naamwoorden worden gewoonlik vóór, maar dikwils ook achter 't Zelfstandige Naamwoord geplaatst, dat zij bepalen; *b.t.*, de wijze man; de goede vrouw; 't kleine kind; maar ook—de man is *wijs*; de vrouw schijnt *goed*; 't kind lijkt *klein*.

Bijvoegelijke Naamwoorden, die achter 't Zelfstandige Naamwoord geplaatst worden, moeten ermee verbonden zijn door een van de werkwoorden *zijn, worden, heten, blijven, schijnen, lijken, blijken*.

Bijvoegelijke Naamwoorden, die achter 't Zelfstandige Naamwoord geplaatst zijn, worden nooit verbogen; *b.v.*, (*Enkelvoud*) de man is wijs; (*Meervoud*) de mannen zijn wijs; die luidjes, ond van jaren maar jong van hart, zijn echte kindervrienden.

6. Bijvoegelijke Naamwoorden van Hoedanigheid hadden vroeger een eigen verbuiging. Deze verbuiging was als volgt :

Mannelik.
Enkelvoud.

1ste nv. de goede man
2de nv. des goeden mans
3de nv. den goeden man
4de nv. den goeden man

Onzijdig
Enkelvoud.

1ste nv het goede kind
2de nv. des goeden kinds
3de nv. het goede kind
4de nv. het goede kind

Vrouwelik.
Enkelvoud.

1ste nv. de goede vrouw
2de nv. der goede vrouw
3de nv der (of de) goede vrouw
4de nv. de goede vrouw

Voor de drie Geslachten.
Meervoud.

1ste nv. de goede mannen
(vrouwen, kinderen)
2de nv. der goede mannen
(vrouwen, kinderen)
3de nv den goeden mannen
(vrouwen, kinderen)
4de nv de goede mannen
(vrouwen, kinderen)

OPMERKING : Bovenstaande Verbuiging is in de Vereenvoudigde Taal vervallen. De enige buigings-uitgang, die de Bijvoegelijke Naamwoorden nog kunnen nemen, wanneer zij vóór een Zelfstandig Naamwoord

staan, is “*e*.” Deze “*e*” vervalt bij Onzijdige Zelfstandige Naamwoorden achter de woorden *een, geen, enig, elk, ieder, menig, zeker, welk*. *B. v.*, de goede man, het brave kind; maar—een braaf kind.

Na Onbepaalde Voornaamwoorden en Telwoorden, als *iets, veel, weinig, wat*, gaan de Bijvoegelijke Naamwoorden op “*s*” uit, *b. v.*, iets nieuws; weinig goeds.

7. Sommige Bijvoegelijke Naamwoorden van Hoedanigheid gaan altijd op “*en*” uit. Zij zijn:

- (1) Die, welke de stof aanduiden, waaruit de voorwerpen gemaakt zijn; *b. v.*, gouden bekens; een zilveren vork; het stalen mes.
- (2) Die, welke in de vorm van verleden deelwoorden voorkomen; *b v*, een vroeggestorven, nu haast vergeten vriendin

8. Er is onderscheid van betekenis tussen:

een goed koning, d. i., een koning die goed regeert;
een goede koning d. i., een koning met een goed hart;
een slecht koning, d. i., een koning die slecht regeert;
een slechte koning, d. i., een koning die zich slecht gedraagt;
een oud leerling, d. i., iemand die reeds lang leerling is geweest, en 't nog is.
een oude leerling, d. i., iemand die niet jong meer is, en toch nog leerling;
een oudleerling d. i., iemand, die vroeger leerling geweest is.
een knap timmerman, d. i., een timmerman die zijn ambacht verstaat;
een knappe timmerman, d. i., een timmerman die een mooi gezicht heeft;
een groot koopman, d. i., een koopman die een grote bezigheid drijft;
een grote koopman, d. i., een lange man die koopman is.

Het onderscheid ligt hier:

't *Onverbogen* Bijvoegelijk Naamwoord heeft betrekking op 't *AMBT* van de genoemde persoon;

't *Verbogen* Bijvoegelijk Naamwoord drukt iets van 't *KARAKTER* of 't *LICHAAM* uit, maar heeft met 't ambt niets te doen.

Dit onderscheid kan alleen gemaakt worden in 't Enkelvoud van Mannelijke persoonsnamen.

't Kan verder alleen gemaakt worden achter de woorden *een, geen, enig, elk, ieder, menig, zeker, welk*.

TRAPPEN VAN VERGELIJKING.

9. De *Bijvoegelijke Naamwoorden van Hoedanigheid* worden, behalve door Verbuiging, nog op een andere wijze veranderd.

Deze tweede wijze van veranderen dient om 't verschil in graad aan te wijzen, dat er in de *betekenis* van een Bijvoegelijk Naamwoord kan zijn.

Een hoedanigheid (*kleinheid, zoetheid, schoonheid, hardheid, grootheid, enz.*) kan aan een voorwerp alleen toebehoren; *b.v.*, die boom is *hoog*.

Maar dit voorwerp kan ook met betrekking tot deze hoedanigheid met een ander voorwerp vergeleken worden; *b.v.*, die boom is *hoog*, maar deze is *hoger*.

Of men kan 't voorwerp, dat een hoedanigheid bezit, met twee of meer andere voorwerpen ten opzichte van die hoedanigheid vergelijken; *b.v.*, die boom is *hoog*, en deze nog *hoger*, maar gene is de *hoogste*; of:— van al die bomen daar is de populier de *hoogste*.

Het is dus door vergelijken dat men de *Trappen van Betekenis* van een Bijvoegelijk Naamwoord vindt.

10. Het Bijvoegelijke Naamwoord is in de *eerste* trap, wanneer men *niet* vergelijkt. Deze eerste trap wordt de STELENDE TRAP genoemd.

Het Bijvoegelijke Naamwoord is in de *tweede* trap, wanneer ten opzichte van een hoedanigheid één voorwerp met één ander wordt vergeleken. Deze *tweede* trap wordt de VERGROTENDE OF VERGELIJKENDE TRAP genoemd.

Het Bijvoegelijke Naamwoord is in de *derde* trap, wanneer ten opzichte van een hoedanigheid één voorwerp met twee of meer andere wordt vergeleken. Deze *derde* trap wordt de OVERTREFFENDE TRAP genoemd.

11. De *Stellende Trap* is dus de onveranderde vorm van 't Bijvoegelijke Naamwoord.

De *Vergrotende Trap* is 't Bijvoegelijke Naamwoord met 't achtervoegsel "*er*."

De *Overtreffende Trap* is 't Bijvoegelijke Naamwoord met 't achtervoegsel "*st*."

B.v., lang, langer, langst; diep, dieper, diepst; dik, dikker, dikst, breed, breder, breedst.

Onregelmatig is: na, nader, naast.

12. Wanneer 't Bijvoegelijke Naamwoord op een "*r*" eindigt, wordt de Vergrotende Trap met "*der*" in plaats van "*er*" gevormd; *b.v.*, duur, duurder; zwaar, zwaarder.

Wanneer 't Bijvoegelijke Naamwoord op een "*s*" uitgaat, wordt de Overtreffende Trap met een enkele "*t*" in plaats van "*st*" gevormd; *b.v.*, fris, frisser, frist; wijs, wijzer, wijst.

13. De Overtreffende Trap kan op tweeërlei wijze uitgedrukt worden, naarmate men verschillende voorwerpen ten opzichte van één hoedanigheid vergelijkt, of de hoogste graad van een hoedanigheid uitdrukt ten opzichte van één enkel voorwerp. De eerste vorm wordt verbogen; de tweede (de volstreckte) vorm blijft onveranderd, en heeft in alle geslachten 't lidwoord "*het*."

B.v.: onder alle kinderen is dit knaapje het gelukkigste; deze jongen is het gelukkigst, wanneer hij een boek heeft.

14. Twee hoedanigheden (*b.v.*, *lengte* en *breedte*) van één voorwerp kunnen *met elkander* vergeleken worden. In dat geval wordt de Vergrotende Trap door het woord "*meer*" gevormd; *b.v.*, deze kamer is meer breed dan lang; mijn paard is meer speels dan wild.

15. Er zijn sommige Bijvoegelijke Naamwoorden, wier betekenis zodanig is, dat ze zich niet *meer*, of *groter*, of *voller*, of *geheler* denken laat. *B.v.*: *doofstom* is volkomen *doof* en volkomen *stom*; *sneeuw wit* kan niet *witter*; *dood* kan niet *doder*. Deze woorden hebben geen Trappen van Vergelijking. Zij zijn:

1. De Bijvoegelijke Naamwoorden welke een stof aanduiden; *b.v.*, een houten pijp; een fluwelen hoed.
2. Die welke van Bijwoorden gevormd zijn; *b.v.*, dagelijks, mondeling, schriftelik, trapsgewijze.
3. De Bijvoegelijke Naamwoorden *dood*, *stom*, *ledig*, *luchtdicht*, *splinternieuw*, *gitzwart*, *ontelbaar*, *almachtig*, *bloedrood*, *aards*, *Hollands*, *Engels*, en meer dergelijke.
4. 't Woord *woest* heeft ter wille van de uitspraak *woester*, *meest woest*.

16. Enkele Bijvoegelijke Naamwoorden hebben Onregelmatige vormen voor de trappen van vergelijking; *b.v.*—

goed—beter —best
 weinig—minder—minst
 veel—meer —meest
 (hoos)—kwader—kwaadst
 kwaad (erg) erger—ergst
 (slecht)—slechter —slechtst

HOOFDSTUK VI.

'T VOORNAAMWOORD.

1. Woorden die voor Zelfstandige Naamwoorden in de plaats staan, noemt men VOORNAAMWOORDEN (Hoofdst. III. § 7).

2. VOORNAAMWOORDEN zijn woorden die in 't spreken gebruikt worden, om hetzelfde Zelfstandige Naamwoord niet gedurig te moeten herhalen (Hoofdst. III. § 7).

3. De meeste van de woorden, in Hoofdstuk V. als *Bijvoegelijke Woorden* aangegeven, zullen in dit Hoofdstuk onder de Voornaamwoorden worden opgenoemd. De leerling lette daarom op 't volgende *zekere* onderscheid:

*Een BIJVOEGELIK WOORD kan alleen gebruikt worden
IN VERBINDING MET een Zelfstandig Naamwoord;*

*Een VOORNAAMWOORD staat alleen, en wordt IN
PLAATS VAN een Zelfstandig Naamwoord gebruikt.*

Er is één enkele soort van Voornaamwoorden—de *Bezittelijke*—die in verbinding met een Zelfstandig Naamwoord gebruikt worden. Deze worden om die reden *Bijvoegelijke Voornaamwoorden* genoemd.

4. De volgende zes *Soorten van Voornaamwoorden* worden in 't Hollands gebruikt:

(1) Persoonlike, (2) Betrekkelijke, (3) Aanwijzende, (4) Onbepaalde, (5) Vragende, (6) Bezittelijke (*Bijvoegelijke*).

5. De PERSOONLIKE VOORNAAMWOORDEN zijn: *ik, gij* (of *jij*) *hij, zij, het*, met de daarbij passende Meervouden *wij, gij* (of *jullie*) *zij, zij, zij* (of *ze*).

Bij deze woorden onderscheidt men drie personen, op de volgende wijze:

De *eerste* persoon is de persoon, die spreekt;

De *tweede* persoon is de persoon, tot wie gesproken wordt;

De *derde* persoon is de persoon, van wie men spreekt.

6. 't Voornaamwoord van de 1ste persoon noemt men "*ik*," 't Meervoud waarvan is "*wij*." Dit is 't woord dat de spreker, of hij een Mannelike of een Vrouwelijke persoon is, altijd voor zijn eigen naam gebruikt. Dit Voornaamwoord heeft de volgende Verbuiging:

Enkelvoud.

- 1 nv. ik
- 2 nv. mijner
- 3 nv. mij *of* me
- 4 nv. mij *of* me

Meervoud.

- 1 nv. wij
- 2 nv. onzer
- 3 nv. ons
- 4 nv. ons

Voorbeelden van 't Enkelvoud :

- 1 nv. *ik* heb u geroepen ;
- 2 nv. *Mijner* is de wrake, Ik zal het vergelden !
- 3 nv. zal niemand *mij* dit geven ?
- 4 nv. u moet *mij* laten halen.

Voorbeelden van 't Meervoud :

- 1 nv. *wij* hebben het gezien ;
- 2 nv. *onzer* is de overwinning !
- 3 nv. wil u *ons* dat kind afstaan ?
- 4 nv. leid *ons* niet in verzoeking !

7. 't Voornaamwoord van de 2de persoon noemt men "*gij*," 't Meervoud waarvan is "*gij*." Dit is 't woord dat in de plaats komt van de naam van een Mannelike of Vrouwelijke persoon, die toegesproken wordt. In de gewone taal gebruikt men "*jij*," in deftiger spreektaal "*u*."

Deze woorden hebben de volgende Verbuiging :

Schrijftaal.	Gewone Spreektaal. Enkelvoud.	Deftige Spreektaal.
1 nv. <i>gij</i>	1 nv. <i>jij of je</i>	1 nv. <i>u</i>
2 nv. <i>uwer</i>	2 nv. <i>van jou</i>	2 nv. <i>van u</i>
3 nv. <i>u</i>	3 nv. <i>jou of je</i>	3 nv. <i>u</i>
4 nv. <i>u</i>	4 nv. <i>jou of je</i>	4 nv. <i>u</i>
	Meervoud.	
1 nv. <i>gij</i>	1 nv. <i>jullie</i>	1 nv. <i>u</i>
2 nv. <i>uwer</i>	2 nv. <i>van jullie</i>	2 nv. <i>van u</i>
3 nv. <i>u</i>	3 nv. <i>jullie</i>	3 nv. <i>u</i>
4 nv. <i>u</i>	4 nv. <i>jullie</i>	4 nv. <i>u</i>

Voorbeelden van 't Enkelvoud :

- 1 nv. *gij* (of *jij*, of *u*) moet hier bij mij komen zitten .
- 2 nv. *Uwer* is 't koninkrijk ; ('t geld is *van jou*, of *van u*) .
- 3 nv. ik heb *u* (of *jou*, of *u*) mijn kar geleend ;
- 4 nv. hij heeft *u* (of *je*, of *u*) al lang gezocht.

Voorbeelden van 't Meervoud :

- 1 nv. *gij* (of *jullie*, of *u*) zijt uitgenodigd om te rijden .
- 2 nv. *uwer* zal de overwinning zijn ; (de beste paarden zijn *van jullie*, of *van u*) ;
- 3 nv. hoe zullen wij het *u* (of *jullie*, of *u*) vergelden?
- 4 nv. zij komen *u* (of *jullie*, of *u*) waarschuwen.

8. 't Voornaamwoord van de 3de persoon noemt men "*hij*" voor het Mannelik geslacht, "*zij*" voor het Vrouwelik, en "*het*" voor 't Onzijdig, 't Meervoud waarvan is voor alle geslachten "*zij*." Deze woorden worden in de plaats gesteld van de naam van een Mannelike of Vrouwelike persoon, waarover men spreekt. Als er over een ding gesproken wordt, de naam waarvan 't Lidwoord "*de*" heeft, moet er "*hij*" voor gebruikt worden, en "*het*," wanneer 't een woord is, dat 't Lidwoord "*'t*" heeft.

Deze woorden hebben de volgende Verbuiging :

Mannelik.	Vrouwelik.	Onzijdig.
Enkelvoud.		
1 nv. <i>hij</i>	1 nv. <i>zij of ze</i>	1 nv. <i>het</i>
2 nv. <i>zijner</i>	2 nv. <i>harer</i>	2 nv. <i>zijner</i>
3 nv. <i>hem</i>	3 nv. <i>haar</i>	3 nv. <i>het</i>
4 nv. <i>hem</i>	4 vn. <i>haar of ze</i>	4 nv. <i>het</i>
Meervoud.		
1 nv. <i>zij of ze</i>	1 nv. }	1 nv.) gelijk 't
2 nv. <i>hunner</i>	2 nv. } gelijk 't	2 nv.) Mannelik
3 nv. <i>hun</i>	3 nv. } Enkelvoud	3 nv.) Meervoud
4 nv. <i>hen of ze</i>	4 nv. }	4 nv.)

Voorbeelden van 't Mannelik Geslacht :

- Enkelvoud : 1 nv. *hij* vertelde mij dat gisteren ,
 2 nv. wij gedenken *zijner* nog menigmaal ;
 3 nv. geef *hem* alle nodige hulp ,
 4 nv. zal ik *hem* dan nooit weerzien ?
- Meervoud : 1 nv. *zij* (of *ze*) zijn onze beste vrienden ,
 2 nv. wij behoren ons *hunner* te schamen :
 3 nv. zal hij *hun* alles vertellen ?
 nv. wie zal *hen* (of *ze*) hier brengen ?

Voorbeelden van 't Vrouwelijk Geslacht ;

Enkelvoud 1 nv. *zij* (of *ze*) heeft het mij beloofd ;

2 nv. erbarm u *harer* ' "

3 nv. geef *haar* wat zij begeert.

4 nv. straf *haar* voor ditmaal niet.

Meervoud : 1 nv. *zij* (of *ze*) zijn allen bekenden van mijn moeder ;

2 nv. gij zult u *harer* ontfermen, niet waar ?

3 nv. men kan *haar* nooit weldoen, of die vrouwen doen iets terug.

4 nv. ik heb de vrouwen bezocht, en *haar* (of *ze*) in grote ellende gevonden.

Voorbeelden van 't Onzijdig Geslacht :

Enkelvoud : 1 nv. *het* zal niet weer gebeuren ;

2 nv. ik heb mij *zijner* geschaamd ;) van een

3 nv. hij heeft *het* al zijn geld - kind ge-) spoken.

4 nv. ik zeg *het* voor de laatste maal.

Meervoud : 1. nv. *zij* hangen aan de takken (de bladeren).

2. nv. wie zou *hunner* gedenken ? (kinderen).

3. nv. ik geef *hun* mijn aandacht niet meer (dingen).

4. nv. wij hebben *ze* al lang vergeten (dingen).

De leerling lette verder nog op de volgende voorbeelden :

De maan is onder ; *hij* is om negen uur ondergegaan ; ik heb *hem* zelf zien ondergaan. Heb je *de* melk bezorgd, Jan ?—Ja, baas, ik heb *hem* overgeschonken in de bottels. Klaas, is 't *hek* wel goed toe ?—Gisteren had ik *het* opengelaten, maar nu heb ik *het* toegemaakt.

10. Tot de Persoonlike Voornaamwoorden behoren nog twee andere woorden, n.l. "*zich*" en "*elkander*." "*Zich*" heet een TERUGWERKENDE PERSOONLIK Vnw. en wordt gebruikt in 't Enkelvoud en Meervoud van de drie geslachten, 3de en 4de Naamval.

B.v., Mannelik : de man heeft *zich* bezeerd.

Vrouwelijk : de vrouw heeft *zich* vergist.

Onzijdig : 't kind heeft *zich* vermoeid.

Meervoud.

Mannelik : de mannen hebben *zich* veel moeite gegeven.

Vrouwelijk : de vrouwen hebben *zich* pijn gedaan.

Onzijdig : de kinderen hebben *zich* boeken aangeschaft.

Opmerking : "*Zich*" wordt *Terugwerkend* genoemd, omdat 't aanwijst dat de handeling terugkeert naar de persoon die de werking doet ; *b.v.*, De jongen wast *zich*.

"*Elkander*" heet een WEDERKERIG PERSOONLIK Vnw. en wordt gebruikt in 't Meervoud van de drie geslachten, 3de en 4de (soms ook 2de) Naamval.

B.v., Mannelik: de soldaten hebben *elkander* beschoten.

Vrouwelik: de vrouwen hebben *elkander* dat beloofd.

Onzijdig: de kalvers genieten van *elkanders* gezelschap

Opmerking: "*Elkander*" wordt *wederkerig* genoemd, omdat 't aanwijst dat de handeling heen en weer gaat tussen de personen die de werking doen; *b.v.*, De jongens slaan *elkander*.

II. Een BETREKKELIK VOORNAAMWOORD heeft betrekking op, en ziet terug op een persoon of zaak, die tevoren genoemd is.

De *Betrekkelijke Voornaamwoorden* zijn:

voor 't Mannelike Geslacht: *die* of *welke*.

voor 't Vrouwelike Geslacht: *die* of *welke*.

voor 't Onzijdige Geslacht: *dat* of *hetwelk*.

Betrekkelijke Voornaamwoorden zijn gemakkelijk te herkennen, omdat zij duidelijk naar iets terugwijzen, en daarbij altijd tussen twee zinnen in staan.

De persoon, of de zaak, waarnaar deze Voornaamwoorden terugwijzen, noemt men hun "*antecedent*."

Betrekkelijke Voornaamwoorden hebben de volgende Verbuiging:

Mannelik	Vrouwelik	Onzijdig	Meervoud
1 nv. <i>die</i>	<i>die</i>	<i>dat, wat</i>	<i>die</i>
2 nv. <i>wiens</i> (<i>die z'n</i>)	<i>wier</i> (<i>van wie</i>)	<i>waarvan</i>	<i>wier</i> (<i>van wie</i>)
3 nv. <i>wie</i> (<i>aan wie</i>)	<i>waaraan</i>	<i>waaraan</i>	<i>wie</i> (<i>aan wie</i>)
4 nv. <i>die of wie</i>	<i>die of wie</i>	<i>dat, wat</i>	<i>die of wie</i>
Mannelik	Vrouwelik	Onzijdig	Meervoud
1 nv. <i>welke</i>	<i>welke</i>	<i>hetwelk</i>	<i>welke</i>
2 nv. <i>welks</i>	<i>welker</i>	<i>welks</i>	<i>welker</i>
3 nv. <i>welke</i>	<i>aan welke</i>	—	<i>welke</i>
4 nv. <i>welke</i>	<i>welke</i>	<i>hetwelk</i>	<i>welke</i>

Voorbeelden van 't Mannelike Geslacht:

- 1 nv. hij was de man, *die* mij riep.
- 2 nv. dit is de jongen, *wiens* os gestolen is.
- 3 nv. hij is een vriend, *wie* ik alles toevertrouw.
- 4 nv. ik spreek van de jongeling, *die* u ontmoet heeft.
- 4 nv. dat was de soldaat, *op wie* de kommandant rekende.

Meervoud.

- 1 nv. zij zijn de kooplieden, *die* 't meest te zeggen hebben.
- 2 nv. ik sprak van rammern, *wier* wol fijner is.
- 3 nv. er zijn mensen, *wie* men de goedheid in de ogen lezen kan.
- 4 nv. hier staan de hamels *die* men opveilen wil.
- 4 nv. wij hebben vrienden, *of wie* wij rekenen.

Voorbeelden van 't Vrouwelijke Geslacht :

- 1 nv. wijs mij de ooi, *welke* twee lammers heeft.
- 2 nv. dat is de dame, *welker* (*wier*) dochter gestorven is.
- 3 nv. roep de vrouw, aan *welke* dit kind toebehoort.
- 4 nv. dit is de merrie, *welke* ik bedoelde.
- 4 nv. de hen, *van welke* ik sprak, is dood.

Meervoud.

- 1 nv. spreekt u van de vaarzen, *welke* daar staan?
- 2 nv. denkt aan de katten, *welker* haar nooit verkleurt.
- 3 nv. het waren dezelfde vrouwen, *welke* ik de brieven gegeven had.
- 4 nv. zijn er nog meer hennen, *welke* hij gekocht heeft?
- 4 nv. de merries zijn weg, *op welke* wij gerekend hadden

Voorbeelden van 't Onzijdige Geslacht :

- 1 nv. dit is 't geheim, *hetwelk* ik u openbaren wilde.
- 2 nv. een kind, *welks* ouders dood zijn, heet een wees.
- 3 nv. 't huis, *waaraan* ik zooveel opgeofferd heb, is afgebrand.
- 4 nv. hij zong 't lied, *dat* ik zoo graag hoor.
- 4 nv. is dat 't paard, *waartoe* (*waart* *hetwelk*) hij zooveel vraagt.

Opmerkingen :—

1. In plaats van te zeggen : *of hetwelk, in dat, met hetwelk, uit dat, naast hetwelk, enz.*, gebruikt men : *waarop, waarin, waarmede, waaruit, waarnaast, enz.* Deze samengetrokken woorden noemt men **SAMENGETROKKEN BIJWOORDEN**, maar zij zijn inderdaad *Betrekkelijke Voornaamwoorden*.
2. 't Voorzetsel "*zonder*" vormt geen samenstelling : men zegt dus *zonder hetwelk*, en niet *waarzonder*.
3. *Betrekkelijke Voornaamwoorden* nemen hetzelfde *Geslacht* en hetzelfde *Getal* als hun *antecedent*, maar niet dezelfde *Naamval*.
4. 't *Antecedent* wordt somtijds uitgelaten. Men denkt 't er dan bij, om 't *Geslacht* en *Getal* van 't *Betrekkelijke Voornaamwoord* te bepalen ; b.v., voor—Heer, dien gij liefhebt, is krank—leest men—Heer, hij, dien gij liefhebt, is krank.
5. Wanneer men bemerkt, dat 't *weggelaten antecedent* een *Onzijdig* woord moet zijn, is 't *Betrekkelijke Voornaamwoord* "*wat*," in plaats van *dat* ; b.v., wijs mij, *wat* gij gedaan hebt—in plaats van—wijs mij 't werk, *dat* gij gedaan hebt.
6. Wanneer een van de woorden *het, alles, dat, datgene* 't *antecedent* is, is 't *Betrekkelijke Voornaamwoord* immer "*wat*," b.v., Zijn kind is alles *wat* de man bezit.

13. De **AANWIJZENDE VOORNAAMWOORDEN** staan in de plaats van Zelfstandige Naamwoorden, die biezonder worden aangewezen.

De Aanwijzende Voornaamwoorden zijn : die, deze, dat, dit, zulk een, zulks, dezulke, degene, hetgeen, diegene, datgene, dezelfde, hetzelfde, de zodanige;

Waarvan de meervoudsvormen zijn : die, dezen, die, deze, zulken, zulke, dezulken, dezulke, degenen, degene, diegenen, diegene, dezelfden, dezelfde, de zodanigen, de zodanige.

De opgenoemde samenstellingen worden aldus verbogen :

Mannelik.

Vrouwelik.

Enkelvoud.

1. degene, dezelfde
2. desgenen, deszelfden
3. dengene, denzelfde
4. dengene, denzelfde

1. degene, dezelfde
2. dergene, derzelfde
3. de(r)gene, de(r)zelfde
4. degene, dezelfde

Meervoud.

1. degenen, dezelfden
2. dergenen, derzelfden
3. dengenen, denzelfden
4. degenen, dezelfden

Voorbeelden . Waarlik, gij zijt ook van *die* !

Dezen, die de wereld in roer hebben gesteld, zijn ook hier gekomen

Weg met *dezen*, en laat ons Barabbas los !

Maar zij, zulks niet achtende, zijn heengegaan, *deze* tot zijn akker, *gene* tot zijn koopmanschap.

O, zeg haar *dat* nog eens ! — Ik had *daaraan* (aan *dat*) niet gedacht.

Kon ik *dit* maar verstaan ! — Hij heeft *hierover* (over *dit*) gesproken.

Weg met *zulke enen* ! het is niet behoortik dat hij leve !

Zij, die *zulks* verkiezen, kunnen heengaan.

Voor mijn vrienden kies ik *dezulken*, die trouw zijn.

Verwonder u niet, over *hetgeen* ik u gezegd heb.

Vrees niet voor *degenen*, die het lichaam doden.

Laat mij het eerst spreken tot *diegenen*, die hun land trouw gediend hebben.

Antwoord eerlik op al *datgene*, dat u hier gevraagd zal worden.

Hetzelfde, dat mij daar gebeuren zou, kan mij hier ook overkomen.

Dezelfde, die mij tot hiertoe ge'eid heeft, zal mij ook verder beschermen.

Wanneer gij mensen verkeerd ziet handelen, scheidt u dan af van *de zodanigen*

De Vereenvoudigde Taal verandert de meeste van de bovenstaande vormen. *Des* en *der* veranderen in *van de* ; *den* wordt *de*. De sluitings-*n* van 't Meervoud blijft bewaard, wanneer het woord gebruikt wordt om personen aan te duiden.

Opmerking : In de plaats van personen gebruikt men in het Meervoud *dezen*, *zulken*, *degenen*, *diegenen*, *dezelfden*, *de zodanigen* ; in de plaats van dieren of dingen gebruikt men *deze*, *zulke*, *degene*, *diegene*, *dezelfde*, *de zodanige*

14. ONBEPAALTE VOORNAAMWOORDEN staan in de plaats van de namen van personen of zaken, die niet bekend zijn, of wier namen niet vermeld zijn. De volgende woorden worden als *Onbepaalde Voornaamwoorden* gebruikt : *men*, *iemand*, *niemand*, *iets*, *niets*, *alwie*, *wat*, *een*, *geen*, *ieder*,

elk, de een en de ander,—Enkelvoudige woorden zonder Meervoud; alsmede:

allen, enigen, sommigen, anderen, velen, weinigen, eersten, laatsten, dezen en genen,—Meervoudige woorden zonder Enkelvoud.

VRAGENDE VOORNAAMWOORDEN worden gebruikt, om naar personen of dingen te vragen.

Ze zijn “*wie*” en “*wat*.” ’t Voornaamwoord “*wie*” vraagt naar personen, en “*wat*” naar zaken.

De verbuiging van deze woorden is als volgt:

Mannelik	Vrouwelijk	Onzijdig	Meervoud
1 nv. <i>wie</i>	1 nv. <i>wie</i>	1 nv. <i>wat</i>	1 nv. <i>wie</i>
2 nv. <i>wiens</i> (van wien)	2 nv. van <i>wie</i>	2 nv. waarvan	2 nv. <i>wier</i> (van <i>wie</i>)
3 nv. <i>wie</i>	3 nv. aan. <i>wie</i>	3 nv. waaraan	3 nv. <i>wie</i>
4 nv. <i>wie</i>	4 nv. <i>wie</i>	4 nv. <i>wat</i>	4 nv. <i>wie</i>

Voorbeelden van ’t gebruik van “*wie*”:

- 1 nv. *wie* zal ons de steen van ’t graf afwentelen?
- 2 nv. *wiens* is dit beeld en ’t opschrift?
- 3 nv. *wie* anders heb ik mijn leven te danken, dan u?
- 4 nv. *wie* heb ik nevens U in de hemel?

Voorbeelden van ’t gebruik van “*wat*”:

- 1 nv. arm kind, *wat* zal er van je worden!
- 2 nv. *waarvan* zijn die kleren gemaakt?
- 3 nv. *waaraan* zit je te denken?
- 4 nv. *wat* zoekt gij?

16. BEZITTELIKE VOORNAAMWOORDEN duiden de bezitter aan.

Mijn paard—is: ’t paard *van mij*; *hun* huis—is: ’t huis *van hen*.

Bezittelijke Voornaamwoorden komen in tweeërlei vormen voor, òf BIJVOEGELIK, d.i., in verbinding met Zelfstandige Naamwoorden, b.v., *dit is mijn paard*; òf ZELFSTANDIG, d.i., op zich zelf staande, niet in verband met Zelfstandige Naamwoorden, b.v., *dit paard is ’t mijne*.

Bijvoegelijke Bezittelijke Voornaamwoorden staan echter ook in de plaats van de namen van personen of dingen, en blijven daarom *Voornaamwoorden*.

B.v.: Van een man sprekende, zou men moeten zeggen—ik zag de man in de man z’n tuin werken; in plaats waarvan men zegt—ik zag de man in zijn tuin werken.

17. De volgende zijn de Bijvoegelijke Bezittelijke Voornaamwoorden :

Mann.	Onz.	Gevormd van :
mijn	mijn	2de naamv. van <i>ik</i>
uw	uw	2de naamv. van <i>gij</i>
jouw	jouw	2de naamv. van <i>ji</i>
zijn	zijn	2de naamv. van <i>hij</i>
haar	haar	2de naamv. van <i>zij</i>
zijn	zijn	2de naamv. van <i>het</i>
onze	ons	2de naamv. van <i>wij</i>
uw	uw	2de naamv. van <i>gij</i>
jullie	jullie	2de naamv. van <i>jullie</i>
hun	hun	2de naamv. van <i>zij</i> (mann.)
haar	haar	2de naamv. van <i>zij</i> (vrouw.)

18. Als Bezittelijke Voornaamwoorden zelfstandig gebruikt worden, gaan zij, wanneer zij *personen* aanduiden, in 't Meervoud op "n" uit (de uwen, de onzen, de hunnen, enz.) ; maar wanneer zij *dicven* of *dingen* aanduiden, op "e" (de uwe, de onze, de hunne, enz.).

Zie de OEFENINGEN achter in 't boek.

HOOFDSTUK VII.

'T TELWOORD.

1. TELWOORDEN zijn Bijvoegelijke Naamwoorden van getal.

2. *Telwoorden*, die een *getal* aanduiden, noemt men **Hoofdgetallen**.

Er zijn **Bepaalde Hoofdgetallen** en **Onbepaalde Hoofdgetallen**.

3. De *Bepaalde Hoofdgetallen* zijn :

een	zestien	tachtig
twee	zeventien	negentig
drie	achtien	honderd
vier	negentien	honderd en een
vijf	twintig	honderd en twee,
zes	een en twintig	enz.
zeven	twee en twintig,	honderd en tien
acht	enz.	honderd en elf
negen	dertig	honderd twintig
tien	een en dertig	twee honderd
elf	enz.	duizend
twaalf	veertig	duizend en een
dertien	vijftig	enz.
veertien	zestig	millioen
vijftien	zeventig	millioen en een

en alle verdere getallen, benevens het woord *beide*, hetwelk betekent *de twee*.

4. De *Onbepaalde Hoofdgetallen* wijzen een hoeveelheid aan. Zij zijn : wat, veel, weinig, enig, menig, sommig, ettelike, alle, ieder, elk, iets, niets.

Opmerkingen : -

1. In uitdrukkingen, waarin de zde naamval van deze woorden voorkomt, zijn zij geen *Telwoorden*, maar *Onbepaalde Voornaamwoorden* :

b v. : men leest de vreugde op ieders gezicht.

Hier behoren "*ieders*" en "*gezicht*" niet bij elkander, en "*ieders*" is dus geen Bijvoegelijk woord. Men behoort te lezen : *men leest de vreugde op het gezicht van ieder (of van elk)*.

2. *elk* en *ieder* moeten tot de *Onbepaalde Telwoorden* gerekend worden, omdat zij in hun Enkelvoudige vorm juist hetzelfde aanduiden, dat door "*alle*" in Meervoudige vorm wordt uitgedrukt.

Zinnen als deze—*alle vaders behoren hun kinderen verstandig op te voeden—en iedere vader behoort zijn kinderen verstandig op te voeden*—zijn van gelijke betekenis.

3. *iets* en *niets* worden somtijds als Onbepaalde Telwoorden gebruikt, maar staan dan alleen vóór *Enkelvoudige Bijvoegelijke Naamwoorden* die als *Zelfstandige Naamwoorden* gebruikt worden; *b.v.*, iets goeds, niets nieuws.
wat, *veel* en *weinig* kunnen ook vóór zulke onechte Zelfstandige Naamwoorden gebruikt worden, en doen ze, evenals "*iets*" en "*niets*," op "*s*" uitgaan; *b.v.*, wat lekkers, veel waars, weinig belacheliks.

5. TELWOORDEN drukken niet alleen *getal* of *hoeveelheid* uit, maar ook *rangorde*.

Het woord "*rangorde*" betekent: *plaats in een rij*. *B.v.*: van deze rij huizen behoort 't *tweede* aan u, en het *middelste* aan mij.

6. Telwoorden, die *rangorde* aanwijzen, noemt men **Ranggetallen**. Er zijn **Bepaalde Ranggetallen** en **Onbepaalde Ranggetallen**.

7. De *Bepaalde Ranggetallen* zijn: de (of het) eerste, tweede, derde, vierde, vijfde, zesde, zevende, achtste, negende, tiende, elfde, twaalfde, twintigste, honderdste, duizendste, enz.

Deze woorden hebben altijd een Lidwoord bij zich. *Eerste* en *achtste* gaan op "*ste*" uit, terwijl de andere onder *twintigste* op "*de*" eindigen. Van *twintigste* af nemen ze alle de uitgang "*ste*" tot *honderdste* toe.

8. De *Onbepaalde Ranggetallen* zijn: de (of het) laatste, middelste, zoveelste, hoeveelste.

9. Tot de Telwoorden worden nog gerekend:

1. De Bijvoegelijke Woorden, die op *voudig* of *vuldig* uitgaan, *b.v.*: *drievoudig*, *viervoudig*, *menigvuldig*.

Zij dragen de naam van *Verdubbelgetallen*.

2. De Bijvoegelijke Woorden, die op *lei* en *hande* uitgaan; *b.v.*: *tweeërlei*, *allerlei*, *velerhande*, *allerhande*.

Zij dragen de naam van *Soortgetallen*.

3. De Bijwoorden van Tijd, die op *maal* eindigen; *b.v.*, *eenmaal*, *tienmaal*.

Zij dragen de naam van *Herhalingsgetallen*.

10. De tijd wordt in 't Hollands op de volgende wijze uitgedrukt:

1. *Uren*:—'t Is drie uur ; vier uur ; tien uur ; de vergadering zal te 3 uur (om 3 uur) beginnen.
 2. *Halve uren*:—'t Is half-twee ; half-vijf ; de vergadering zal om half-vijf beginnen.
 3. *Kwartieren* :- -'t is kwartier vóór een, kwartier over twaalf, kwart voor vieren.
 4. *Minuten* :—'t is vijf minuten vóór zes ; drie minuten over vieren ; tien minuten vóór half-zeven.
11. De leerling lette nog op 't volgende :
1. "*Millioen* " is geen *Telwoord*, maar een *Zelfstandig Naamwoord*.
 2. "*Honderden* " en "*duizenden* " worden altijd met "*n* " geschreven, omdat die woorden, als *Meervouden* gebruikt, geen *Telwoorden* meer zijn, maar *Zelfstandige Naamwoorden*.
 3. Gans onbepaalde hoeveelheden worden aldus uitgedrukt :
een stuk of twintig schapen ;
een honderd of wat bomen.
 4. Een *paar* betekent niet altijd juist "*twee*," maar *een klein getal*, als in : *hij is een paar dagen naar zijn familie gegaan.*
 5. De schrijfwijzen 1.15 n.m., 8.30 v.m., 3.45., n m., 7.20 v.m., enz. betekenen :
kwart over één namiddag ;
half-negen voormiddag ;
kwartier vóór vieren namiddag ;
tien minuten vóór half-acht voormiddag.

Zie de OEFENINGEN achter in 't boek.

HOOFDSTUK VIII.

'T WERKWOORD.

1. Een WERKWOORD is een woord, dat een werking of handeling uitdrukt. ~

2. Werkwoorden kunnen een wezenlike handeling te kennen geven, als: *lopen, spreken, zingen, lezen*; of zij kunnen een toestand aanwijzen, als *rusten, leven, slapen, bestaan*.

Deze beide soorten noemt men *Echte Werkwoorden*.

✓ Werkwoorden, die in verbinding met een *Bijvoegelijk Naamwoord* of een *Zelfstandig Naamwoord* een toestand aanduiden, noemt men *Onechte Werkwoorden*. Deze zijn: *zijn, worden, heten, blijven, schijnen, lijken, blijken*. ~

Men noemt deze werkwoorden ook **Koppelwoorden**.

3. Het *Werkwoord* is het woord, dat de meeste vorm veranderingen ondergaat. Al de verschillende vormen van een werkwoord in geregelde orde opgenoemd, noemt men de "*Vervoeging van een Werkwoord*." Het woord "*vervoegen*" heeft dezelfde betekenis als "*verbuigen*."

4. De vormveranderingen van een werkwoord hebben ten doel aan te duiden:

1. of een persoon of ding iets doet, dan wel, of er iets aan gedaan wordt.—Deze vormverandering noemt men **VORM**. X
 2. of een handeling wordt voorgesteld als een daad, een wens, een gebod, enz.—Deze vormverandering noemt men **WIJS**.
 3. de tijd, wanneer een handeling plaats vindt.—Deze vormverandering noemt men **TIJD**.
 4. welke persoon de werking verricht.—Deze vormverandering noemt men **PERSOON**. X
 5. of een of meer personen in de handeling betrokken zijn.—Deze vormverandering noemt men **GETAL**. ✓
5. Het Werkwoord heeft twee vormen: (1) de **BEDRIJVENDE (AKTIEVE) Vorm**, en (2) de **LIJDENDE (PASSIEVE) Vorm**.

In de *Bedrijvende* Vorm wordt voorgesteld, dat de persoon of zaak, waarvan men spreekt, zelf de werking doet; *b.v.*, wij *leren* onze lessen.

In de *Lijdende* Vorm wordt voorgesteld, dat de persoon of zaak, waarvan men spreekt, de werking ondergaat, of lijdt; *wij werden gestraft*.

De *Lijdende* Vorm is kenbaar aan 't werkwoord *worden*.

6. Het werkwoord heeft vier Wijzen: (1) de AANTONENDE Wijs; (2) de AANVOEGENDE Wijs; (3) de GEBIEDENDE Wijs; (4) de ONBEPAALENDE Wijs.

De **Aantonende Wijs** stelt de handeling voor als een feit, een zekerheid.

B.v.: Morgen *verjaar* ik;
mijn moeder *heeft* mij lief.

De **Aanvoegende Wijs** stelt de handeling voor als een onzekerheid, een *weng* of als iets, dat afhankelijk is van iets anders.

B.v.: Uw naam *worde* geheiligd.
Uw koninkrijk *kome*. ○
Uw wil *geschiede*.

De gemeente *zingt* van Psalm 25 't tweede vers.

De **Gebiedende Wijs** stelt de handeling voor als een gebod, een begeerte, een verzoek, een raad.

B.v.: *Kom* hier! kind, *houd op* met dat lachen!
Leef gelukkig en *schrijf* mij spoedig!

De **Onbepaalde Wijs** noemt alleen de naam van de werking, zonder aan te geven, welke persoon die verricht. Men herkent hem aan 't woord "*te*" dat gewoonlijk bij 't werkwoord gevoegd wordt.

B.v.: Het is mij beter *te sterven*, dan *te leven*.

Het is mij goed, verdrukt *geweest te zijn*. ✕

V 7. 't Werkwoord heeft drie Tijden: de TEGENWOORDIGE, de VERLEDEN, en de TOEKOMENDE Tijd.

Een handeling kan vandaag gebeuren --dat is in de *Tegenwoordige Tijd*.

Een handeling kan gisteren gebeurd zijn --dat is in de *Verleden Tijd*.

Een handeling kan morgen plaats vinden --dat is in de *Toekomende Tijd*.

B.v.: in de *Tegenwoordige Tijd*: de man *loopt*.
in de *Verleden Tijd*: de man *liep*.
in de *Toekomende Tijd*: de man *zal lopen*.

8. Spreekt men over iets, dat op 't Tegenwoordige oogenblik plaats vindt, dan kan men de handeling willen voorstellen als *nog voortgaande*, of als *afgedaan*. B.v. : ik *speel* op 't oogenblik ; ik *heb* vandaag veel *gespeeld*.

Zo ook kan men zeggen in de Verleden tijd : ik *speelde*, toen hij binnenkwam ; ik *had gespeeld*, vóór ik naar school ging.

Evenzo kan men ook in de *Toekomende Tijd* zeggen : morgen *zal* ik u *opzoeken* ; morgen, vóór de vergadering begint, *zal* hij hier *geweest* zijn.

9. De drie tijden zijn dus dubbel.

Wij hebben : (1) Een handeling, die in de tegenwoordige tijd nog voortgaat : *Onvolmaakte Tegenwoordige tijd*.

(2) Een handeling, die in de tegenwoordige tijd afgelopen is : *Volmaakte Tegenwoordige tijd*.

(3) Een handeling, die in de verleden tijd nog voortgaat : *Onvolmaakte Verleden tijd*.

(4) Een handeling, die in de verleden tijd afgelopen is : *Volmaakte Verleden tijd*.

(5) Een handeling, die in de toekomstige tijd nog voortgaat : *Onvolmaakte Toekomstige tijd*.

(6) Een handeling, die in de toekomstige tijd afgelopen is : *Volmaakte Toekomstige tijd*.

10. 't Werkwoord heeft drie Personen, n.l. een vorm voor de *spreker* ; een vorm voor de *aangesprokene* ; en een vorm voor de *persoon, van wie men spreekt*. Men noemt ze : EERSTE, TWEDE en DERDE persoon.

11. 't Werkwoord heeft twee getallen : een *Enkelvoudig* en een *Meervoudig* getal.

't *Enkelvoudig* getal wijst aan, dat er één persoon handelt ;

't *Meervoudig* getal wijst aan, dat er twee of meer personen handelen.

12. De vormveranderingen, die 't werkwoord heeft, om Personen en Getallen aan te wijzen, zijn onvolledig en daardoor onduidelijk. Men gebruikt daarom *Persoonlijke Voornaamwoorden*, om 't Werkwoord te helpen, de zuivere betekenis aan te geven.

Daarom zegt men :

ik leer	= 1ste Persoon Enkelvoud
(gij of je) leert	= 2de Persoon Enkelvoud
hij leert	= 3de Persoon Enkelvoud
wij leren	= 1ste Persoon Meervoud
(gij of jullie) leert	= 2de Persoon Meervoud
zij leren	= 3de Persoon Meervoud.

13. 't Werkwoord heeft geen vormen voor alle Tijden, en moet daarom door andere werkwoorden geholpen worden, om zijn tijden te volmaken.

B.v. : ik leer ; ik *heb* geleerd ; ik leerde, ik *had* geleerd ;
ik *zal* leren ; ik *zal* geleerd *hebben* ; ik ga ; ik
ben gegaan ; ik ging ; ik *was* gegaan ; ik *zal*
gaan ; ik *zal* gegaan *zijn*.

Werkwoorden , die andere werkwoorden in de vervoeging helpen, worden **Hulpwerkwoorden** genoemd. Er zijn drie soorten van Hulpww.

- (1) Hulpww. van de Wijze
- (2) Hulpww. van de Tijd
- (3) Hulpww. van de Vorm.

14. 't Werkwoord heeft geen vormen voor alle Wijzen, d.w.z. om alle verschillende voorstellingen van een handeling uit te drukken. 't Bedient zich daarom van de hulp van *Hulpwerkwoorden van de Wijze* (Modale Hulpwerkwoorden), welk zijn : *kunnen, moeten, mogen, willen, laten, durven*.

Voorbeelden : ik *kan* 't doen—drukt uit : ik ben in staat, 't te doen.
ik *moet* 't doen—drukt uit : ik ben verplicht, 't te doen.
ik *mag* 't doen—drukt uit : ik heb verlof, 't te doen.
ik *wil* 't doen—drukt uit : ik ben gewillig, en ook :
ik ben voornemens, 't te doen.
ik *laat* 't doen—drukt uit : ik laat 't doen toe, of : ik
ben de oorzaak, dat iets gedaan wordt.
ik *durf* 't doen—drukt uit : ik heb de moed, 't te doen

Opmerking : In zinnen als, —

- ✓ Kind, gij *zult* dat werk doen, d.i. ik *beveel* u, het te doen ;
of,—Wat gij ook zegt, ik *zal* het doen, d.i. ik ben
voornemens, het te doen,—wordt het ww. *zullen* ook
als modaal hulpww. gebezigd.

15. 't Werkwoord heeft geen vormen voor alle Tijden. De Volmaakte Tijden worden met behulp van Hulpwerkwoorden gevormd. Deze *Hulpww. van Tijd* zijn: *hebben*, *zijn* en *zullen*.

16. 't Werkwoord heeft geen vormen om de Lijdende (Passieve) vorm aan de duiden, en bedient zich daarom van 't Hulpwerkwoord "*worden*," dat men 't *Hulpwerkwoord van de Lijdende vorm* noemt; b.v. de stad is verwoest *geworden*.

Opmerking:

Hebben, in de betekenis van *bezitten*; *zijn*, in de betekenis van *bestaan*; *worden*, in de betekenis van *ontstaan*, zijn natuurlijk geen hulpwerkwoorden;

b.v. Mijn vader *heeft* een tuin;

Er *zijn* veel slangen in deze buurt;

De wereld *is* uit niets *geworden*.

17. 't Werkwoord *zullen* heeft slechts een *Onvolmaakt Tegenwoordige*, en een *Onvolmaakt Verleden Tijd*.

Onvolm. Teg. Tijd.

ik zal
gij zult
hij zal
wij zullen
gij zult
zij zullen

Onvolm. Verl. Tijd.

ik zou
gij zoudt
hij zou
wij zouden
gij zoudt
zij zouden

De beide andere Hulpwerkwoorden van de Tijd, "*hebben*" en "*zijn*," benevens 't Hulpwerkwoord van de Lijdende Vorm "*worden*," hebben een volledige vervoeging, welke hier volgt.

**Vervoeging van de Hulpwerk-
woorden van de volmaakte
tijden.**

**Vervoeging van
het Hulpww.
van de Lijdende
Vorm.**

HEBBEN en ZIJN.

WORDEN.

Aantonende Wijs.

Onvolmaakt Tegenwoordige Tijd.

1. ik heb
2. je hebt
3. hij heeft

1. wij hebben
2. gij hebt
3. zij hebben

1. ik ben
2. je zijt (bent)
3. hij is

1. wij zijn
2. gij zijt
3. zij zijn

1. ik word
2. je wordt
3. hij wordt

1. wij worden
2. gij wordt
3. zij worden

Volmaakt Tegenwoordige Tijd.

1. ik heb gehad	1. ik ben geweest	1. ik ben geworden
2. je hebt gehad	2. je zijt geweest	2. je zijt geworden
3. hij heeft gehad	3. hij is geweest	3. hij is geworden
1. wij hebben gehad	1. wij zijn geweest	1. wij zijn geworden
2. gij hebt gehad	2. gij zijt geweest	2. gij zijt geworden
3. zij hebben gehad	3. zij zijn geweest	3. zij zijn geworden

Onvolmaakt Verleden Tijd.

1. ik had	1. ik was	1. ik werd
2. je hadt	2. je waart	2. je werdt
3. hij had	3. hij was	3. hij werd
1. wij hadden	1. wij waren	1. wij werden
2. gij hadt	2. gij waart	2. gij werdt
3. zij hadden	3. zij waren	3. zij werden

Volmaakt Verleden Tijd.

1. ik had gehad	1. ik was geweest	1. ik was geworden
2. je hadt gehad,	2. je waart geweest,	2. je waart gewor-
enz.	enz.	den, enz.

Onvolmaakt Toekomende Tijd.

1. ik zal hebben	1. ik zal zijn	1. ik zal worden
2. je zult hebben	2. je zult zijn	2. je zult worden
3. hij zal hebben	3. hij zal zijn	3. hij zal worden
1. wij zullen hebben	1. wij zullen zijn	1. wij zullen worden
2. gij zult hebben	2. gij zult zijn	2. gij zult worden
3. zij zullen hebben	3. zij zullen zijn	3. zij zullen worden

Volmaakt Toekomende Tijd.

1. ik zal gehad hebben, enz	1. ik zal geweest zijn, enz.	1. ik zal geworden zijn, enz. /.
-----------------------------	------------------------------	----------------------------------

Aanvoegende Wijs.

Onvolmaakt Tegenwoordige Tijd.

1. ik hebbe	1. ik zij	1. ik worde
2. je hebbet	2. je zijt	2. je wordet
3. hij hebbe	3. hij zij	3. hij worde
1. wij hebben	1. wij zijn	1. wij worden
2. gij hebbet	2. gij zijt	2. gij wordet
3. zij hebben	3. zij zijn	3. zij worden

Volmaakt Tegenwoordige Tijd.

1. ik hebbe gehad	1. ik zij geweest	1. ik zij geworden
2. je hebbet gehad, enz.	2. je zijt geweest, enz.	2. je zijt geworden, enz.

Onvolmaakt Verleden Tijd.

1. ik hadde	1. ik ware	1. ik werde
2. je haddet	2. je waret	2. je werdet
3. hij hadde	3. hij ware	3. hij werde
1. wij hadden	1. wij waren	1. wij werden
2. gij haddet	2. gij waret	2. gij werdet
3. zij hadden	3. zij waren	3. zij werden

Volmaakt Verleden Tijd.

1. ik hadde gehad, enz.	1. ik ware geweest, enz.	1. ik ware ge- worden, enz.
----------------------------	-----------------------------	--------------------------------

Onvolmaakt Toekomende Tijd.

1. ik zou hebben	1. ik zou zijn	1. ik zou worden
2. je zoudt hebben	2. je zoudt zijn	2. je zoudt worden
3. hij zou hebben	3. hij zou zijn	3. hij zou worden
1. wij zouden hebben	1. wij zouden zijn	1. wij zouden worden
2. gij zoudt hebben	2. gij zoudt zijn	2. gij zoudt worden
3. zij zouden hebben	3. zij zouden zijn	3. zij zouden worden

Volmaakt Toekomende Tijd.

1. ik zou gehad hebben, enz.	1. ik zou geweest zijn, enz.	1. ik zou geworden zijn, enz.
---------------------------------	---------------------------------	----------------------------------

Gebiedende Wijs.

Enkelvoud.	Enkelvoud.	Enkelvoud.
1. (laat mij hebben)	1. (laat mij zijn)	1. (laat mij worden)
2. heb	2. wees	2. word
3. (laat hem hebben)	3. (laat hem zijn)	3. (laat hem worden)
Meervoud.	Meervoud.	Meervoud.
1. (laat ons hebben)	1. (laat ons zijn)	1. (laat ons worden)
2. hebt	2. weest	2. wordt
3. (laat hen hebben)	3. (laat hen zijn)	3. (laat hen worden)

Onbepaalde Wijs.

Onvolmaakt Tegenwoordige Tijd.

(te) hebben	(te) zijn	(te) worden
-------------	-----------	-------------

Volmaakt Tegenwoordige Tijd.

(te) hebben gehad	(te) zijn geweest	(te) zijn geworden
-------------------	-------------------	--------------------

Onvolmaakt Toekomende Tijd.

(te) zullen hebben	(te) zullen zijn	(te) zullen worden
--------------------	------------------	--------------------

Volmaakt Toekomende Tijd.

(te) zullen gehad
hebben(te) zullen ge-
weest zijn(te) zullen ge-
worden zijn

Deelwoorden.

Tegenwoordig Deelwoord.

hebbende

zijnde

wordende

Verleden Deelwoord.

gehad

geweest

geworden

18. De Onbepaalde Wijs van alle Hollandse werkwoorden, behalve die van *staan*, *gaan*, *slaan*, *doen*, *zien* en *zijn*, eindigt op *en*; b.v., *zoeken*, *denken*, *vinden*, *leven*, *malen*. Als men die uitgang "*en*" van een werkwoord wegneemt, houdt men de *Stam* over, de vorm waarvan echter door de uitspraak dikwils gewijzigd wordt.

Onbepaalde Wijs.

Uitgang.

Stam.

leren

en

ler (leer)

zitten

en

zitt (zit)

schrijven

en

schrijv (schrijf)

lezen

en

lez (lees)

maken

en

mak (maak)

liggen

en

ligg (lig)

vragen

en

vrag (vraag)

huren

en

hur (huur)

staan

n

staa (sta)

gaan

n

gaa (ga)

doen

n

doe

zien

n

zie

't Is noodzakelijk, van ieder werkwoord de *Stam* te kunnen bepalen, omdat de wijze van vervoegen niet voor alle werkwoorden dezelfde is, en onderscheiden wordt naar de veranderingen, die in de *Stam* plaats hebben.

19. Er zijn vier verschillende wijzen van Vervoeging :

- (1) de ZWAKKE Vervoeging.
- (2) de STERKE Vervoeging.
- (3) de GEMENGDE Vervoeging.
- (4) de ONREGELMATIGE Vervoeging.

20. De Zwakke Vervoeging wordt onderscheiden :

- (1) Doordat de Stamklinker van 't Werkwoord onveranderd blijft ;
- (2) Doordat de Onvolmaakte Tijd eindigt op *de* of *te* ;
- (3) Doordat 't Verleden Deelwoord eindigt op *d* of *t*.

Opmerking :

- (1) De Verleden Tijd van een *Zwak* Werkwoord eindigt op "*te*," en zijn Verleden Deelwoord op "*t*," wanneer zijn stam eindigt op een van de medeklinkers, die men in "*'t kofschip*" vindt, te weten *t, k, f, s, ch, p*. In alle andere gevallen eindigt de Verleden Tijd op "*de*" en 't Verleden Deelwoord op "*d*." ,
- (2) De eindletters *f* en *s* worden in de Verleden Tijd alleen dan door *te* gevolgd, wanneer de letters in de Onbep. Wijs-vorm voorkomen. Heeft de Onbep. Wijs daarentegen *v* of *z*, dan neemt de Verleden Tijd *de, b v., strafte, giste, maar roofde, raasde*
- (3) Zwakke werkwoorden, wier stam op "*d*" of "*t*" eindigt, krijgen door toevoeging van 't gewone "*de*" of "*te*" van de Verleden tijd een dubbele "*d*" of "*t*"; ik *uiddede*, ik *verleiddede*, ik *reddede*, ik *rusttede*, ik *twasttede*, ik *spittede*.

Voorbeelden van Zwakke Vervoeging :

Werkw.	Stam.	Verleden Tijd.	Verleden Deelwoord.
spitten	spit	spitte	gespit
raken	raak	raakte	geraakt
straffen	straf	strafte	gestraft
lossen	los	loste	gelost
kuchen	kuch	kuchte	gekucht
slepen	sleep	sleepte	gesleept
vrezen	vrees	vreesde	gevreesd
loven	loof	loofde	geloofd
schrobben	schrob	schrobde	geschrob
plagen	plaag	plaagde	geplaagd
draaien	draai	draaide	gedraaid
loeien	loei	loeide	geloeid

21. De Sterke Vervoeging wordt onderscheiden :

- (1) Doordat de klinker van de stam in de Verleden Tijd, of zowel in de Verleden Tijd als in 't Verleden Deelwoord wordt verwisseld ;
- (2) Doordat 't Verleden Deelwoord altijd eindigt op "*en*."

Voorbeelden van Sterke Vervoeging :

Werkwoord.	Stam.	Verleden Tijd.	Verleden Deelwoord.
prijzen	prijs	prees	geprezen
lezen	lees	las	gelezen

(Zie verder bladz. 67)

Onvolmaakt Verleden Tijd.

1. ik leerde	1. ik leerde
2. je leerdet	2. je leerdet
3. hij leerde	3. hij leerde
1. wij leerden	1. wij leerden
2. gij leerdet	2. gij leerdet
3. zij leerden	3. zij leerden

Volmaakt Verleden Tijd.

1. ik had geleerd	1. ik hadde geleerd
2. je hadt geleerd, enz.	2. je haddet geleerd, enz.

Onvolmaakte Toekomende Tijd.

1. ik zal leren	1. ik zou leren
2. je zult leren	2. je zoudt leren
3. hij zal leren	3. hij zou leren
1. wij zullen leren	1. wij zouden leren
2. gij zult leren	2. gij zoudt leren
3. zij zullen leren	3. zij zouden leren

Volmaakt Toekomende Tijd.

ik zal geleerd hebben, enz.	ik zou geleerd hebben, enz.

Gebiedende Wijs.

Enkelvoud.

1. (laat mij leren)
2. leer
3. (laat hem leren)

Meervoud.

1. (laat ons leren)
2. leert
3. (laat hen leren)

Onbepaalde Wijs.

Onvolmaakt Tegenwoordige Tijd.
(te) leren

Volmaakt Tegenwoordige Tijd.
geleerd (te) hebben

Onvolmaakt Verleden Tijd.

(te) zullen leren

Volmaakt Verleden Tijd.
geleerd (te) zullen hebben

Deelwoorden :

Tegenwoordig Deelwoord : *lerende*.

Verleden Deelwoord : *geleerd*. ✓

25. Vervoeging van 't **STERKE** Werkwoord :

SPRINGEN.

✓ Aantonende Wijs.

Onvolmaakt Tegenwoordige Tijd.

1. ik spring
2. je springt
3. hij springt

Aanvoegende Wijs.

1. ik springe
2. je springet
3. hij springe

1. wij springen
2. gij springt
3. zij springen

1. wij springen
2. gij springet
3. zij springen

Volmaakt Tegenwoordige Tijd.

1. ik heb (of ben) gesprongen	1. ik hebbe (of zij) gesprongen
2. je hebt (of zijt) gesprongen,	2. je hebbet (of zijt) gesprongen,
enz.	enz.

Onvolmaakt Verleden Tijd.

1. ik sprong	1. ik spronge
2. je sprongt	2. je spronget
3. hij sprong	3. hij spronge
1. wij sprongen	1. wij sprongen
2. gij sprongt	2. gij spronget
3. zij sprongen	3. zij sprongen

Volmaakt Verleden Tijd.

1. ik had (of was) gesprongen,	1. ik hadde (of ware) ge-
enz.	sprongen, enz.

Onvolmaakt Toekomende Tijd.

1. ik zal springen	1. ik zou springen
2. je zult springen	2. je zoudt springen
3. hij zal springen	3. hij zou springen
1. wij zullen springen	1. wij zouden springen
2. gij zult springen	2. gij zoudt springen
3. zij zullen springen	3. zij zouden springen

Volmaakt Toekomende Tijd.

1. ik zal gesprongen hebben	1. ik zou gesprongen hebben
(of zijn), enz.	(of zijn), enz.

Gebiedende Wijs.

Enkelvoud.

1. (laat mij springen)
2. spring
3. (laat hem springen)

Meervoud.

1. (laat ons springen)
2. springt
3. (laat hen springen)

Onbepaalde Wijs.

Onvolmaakt Tegenwoordige Tijd.

- (te) springen
 Volmaakt Tegenwoordige
 Tijd.
 gesprongen (te) hebben

Onvolmaakt Toekomende Tijd.

- (te) zullen springen
 Volmaakt Toekomende
 Tijd.
 gesprongen (te) zullen hebben

Deelwoorden :

Tegenwoordig Deelwoord : *springende*.

Verleden Deelwoord ; *gesprongen*.

Opmerking :

- (1) De 3de persoon Enkelvoud van de Tegenwoordige Tijd van alle Hollandse werkwoorden gaat uit op "t" : hij leert, hij springt.

Uitgezonderd :

hij <i>kan</i>	} vroeger verleden tijden	hij <i>is</i> —t afgeworpen
hij <i>zal</i>		hij <i>wil</i> —vroeger <i>wille</i>
hij <i>mag</i>		(Aanv. Wijs)

- (2) De 3de persoon Enkelvoud van de Verleden Tijd van Zwakke en Sterke werkwoorden gaat *nooit* op "t" uit : hij leerde, hij sprong.

- (3) In de Vragende Vorm verliest de tweede Persoon Enkelvoud gewoonlijk zijn "t" ; *b.v., kom je ? wil je ? enz.* ✓

26. Vervoeging van 't ONREGELMATIGE Werkwoord :

GAAN.

Aantonende Wijs.

Aanvoegende Wijs.

Onvolmaakt Tegenwoordige Tijd.

1. ik ga
2. je gaat
3. hij gaat
1. wij gaan
2. gij gaat
3. zij gaan

1. ik ga
2. je gaat
3. hij ga
1. wij gaan
2. gij gaat
3. zij gaan

Volmaakt Tegenwoordige Tijd.

1. ik ben gegaan
2. je zijt gegaan
3. hij is gegaan

1. ik zij gegaan
2. je zijt gegaan
3. hij zij gegaan

1. wij zijn gegaan, enz.

1. wij zijn gegaan, enz

Onvolmaakt Verleden Tijd.

1. ik ging
2. je gingt
3. hij ging
1. wij gingen
2. gij gingt
3. zij gingen

1. ik ginge
2. je ginget
3. hij ginge
1. wij gingen
2. gij ginget
3. zij gingen

Volmaakt Verleden Tijd.

1. ik was gegaan, enz.

1. ik ware gegaan, enz.

Onvolmaakt Toekomende Tijd.

1. ik zal gaan, enz.

1. ik zou gaan, enz.

Volmaakt Toekomende Tijd.

1. ik zal gegaan zijn, enz.

1. ik zou gegaan zijn, enz.

Gebiedende Wijs.

Enkelvoud.

1. (laat mij gaan)

2. ga

3. (laat hem gaan)

Meervoud.

1. (laat ons gaan)

1 gaat

3 (laat hen gaan)

Onbepaalde Wijs.

Onvolmaakt Tegen-
woordige Tijd.

(te) gaan

Onvolmaakt Toe-
komende Tijd.

(te) zullen gaan

Volmaakt Tegen-
woordige Tijd.

gegaan (te) zijn

Volmaakt Toe-
komende Tijd.

gegaan (te) zullen zijn

Deelwoorden.

Tegenwoordig Deelwoord : gaande.

Verleden Deelwoord : gegaan.

27. Sommige werkwoorden bedienen zich voor de vorming van hun Volmaakte tijden van 't hulpwerkwoord "*hebben*," en andere van 't hulpwerkwoord "*zijn*." Om 't onderscheid te kennen in 't gebruik van deze twee hulpwerkwoorden, dienen de volgende regels :

(1.) 't Werkwoord "*zijn*" is 't enige, dat gebruikt kan worden in de Lijdende (Passieve) vorm.

(2.) 't Werkwoord "*zijn*" wordt gebruikt in de vervoeging van de werkwoorden : *zijn*, *blijven*, *worden*, *ontstaan*, *geschieden*, *gebeuren*, en *voorvallen* ; terwijl de werkwoorden *bestaan*, *plaats hebben* en *plaats grijpen* zich bedienen van 't werkw. "*hebben*."

(3.) 't Werkwoord "*zijn*" wordt gebruikt, om *beweging van de ene plaats naar de andere* of *overgang van de ene toestand in de andere* aan te duiden ; b.v. : de vogel is de kamer uitgevlogen ; de man is van 't dak gevallen ; ik *ben* 't dorp uitgewandeld.

Wil men alleen een beweging uitdrukken *zonder* overgang naar een andere plaats daarbij aan te duiden, dan gebruikt men *hebben* ; b.v. : ik *heb* 't dorp rondgewandeld ; de vogel *heeft* in de kamer heen en weer gevlogen.

28. **Lijst van Gemengde Werkwoorden.**

Onbepaalde Wijs. Verleden Tijd. Verleden Deelwoord.

1. bakken	bakte	gebakken
2. bannen	bande	gebannen
3. barsten	barstte	gebarsten
4. braden	braadde	gebraden
5. brouwen	brouwde	gebrouwen
6. heten	heette	geheten
7. jagen	joeg	gejaagd
8. lachen	lachte	gelachen
9. laden	laadde	geladen
10. malen	maalde	gemalen
11. raden	ried	geraden
12. scheiden	scheidde	gescheiden
13. spannen	spande	gespannen
14. spouwen	spouwde	gespouwen
15. stoten	stootte	gestoten
16. vouwen	vouwde	gevouwen
17. vragen	vroeg	gevraagd
18. waaien	woei	gewaaid
19. weven	weefde	geweven
20. wreken	wreekte	gewroken
21. zouten	zoutte	gezouten !

29. **Lijst van Onregelmatige Werkwoorden.**

Onbepaalde Wijs.	Verleden Tijd.	Verleden Deelwoord.
1. brengen (<i>brangen</i>)	bracht (<i>brangede</i>)	gebracht
2. denken (<i>danken</i>)	dacht (<i>dankede</i>)	gedacht
3. dunken	docht	gedocht
4. kopen	kocht (<i>kopedede</i>)	gekocht
5. werken (<i>werken</i>)	wrocht (<i>workede</i>)	gewrocht
6. zoeken	zocht (<i>zoekede</i>)	gezocht
7. plegen	placht	(ontbreekt)
8. hebben (<i>haven</i>)	had (<i>havede</i>)	gehad
9. weten	wist (<i>witste</i>)	geweten
10. moeten	moest	gemoeten
11. durven	dorst	gedurfd
12. kunnen (<i>ik en hij kan</i>)	kon	gekund
13. houden	hield	gehouden
14. mogen (<i>ik en hij mag</i>)	mocht	gemocht
15. zullen (<i>ik en hij zal</i>)	zou (<i>zoldede</i>)	(ontbreekt)
16. willen (<i>hij wil</i>)	wou (<i>woldede</i>)	gewild
17. doen (<i>daan</i>)	deed	gedaan
18. gaan (<i>gangen</i>)	ging	gegaan
19. slaan (<i>slagen</i>)	sloeg	geslagen
20. staan (<i>standen</i>)	stond	gestaan
21. zien (<i>zegen</i>)	zag	gezien
22. komen (<i>kwemen</i>)	kwam	gekomen
23. zijn of wezen	was	geweest

30. **Bedrijvende (Aktieve)** **Vorm.**

Lijdende (Passieve) **Vorm.**

Vergelijking van de Vervoeging van het Werkwoord *noemen* in beide vormen.

Aantonende Wijs.

Aantonende Wijs.

Onvolmaakt Tegenwoordige Tijd.

1. ik noem
2. je noemt
3. hij noemt
1. wij noemen
2. gij noemt
3. zij noemen

1. ik *word* genoemd
2. je *wordt* genoemd
3. hij *wordt* genoemd
1. wij *worden* genoemd
2. gij *wordt* genoemd
3. zij *worden* genoemd

Volmaakt Tegenwoordige Tijd.

1. ik heb genoemd, enz.

1. ik *ben* genoemd (*geworden*),
enz.

Onvolmaakt Verleden Tijd.

1. ik noemde, enz.

1. ik *werd* genoemd, enz.

Volmaakt Verleden Tijd.

1. ik had genoemd, enz.

1. ik *was* genoemd (*geworden*),
enz.

Onvolmaakt Toekomende Tijd.

1. ik zal noemen, enz.

1. ik *zal* genoemd *worden*, enz.

Volmaakt Toekomende Tijd.

1. ik zal genoemd hebben, enz.

1. ik *zal* genoemd (*geworden*)
zijn, enz

Opmerking:—Bij de vervoeging van Werkwoorden in de Lijdende Vorm is 't nodig te onthouden, dat de Onvolmaakte tijden met "*worden*" zijn samengesteld, en de Volmaakte met "*zijn*."

Opmerkingen: 1. Alleen zulke zinnen kunnen in de Lijdende Vorm worden overgezet, die een direkt of lijdend voorwerp bezitten; *b.v. de vrouw snijdt 't brood* (Bedrijvend), wordt: *'t brood wordt door de vrouw gesneden* (Lijdend). Zinnen als: *er wordt gedanst; er werd geschoten*—staan oorspronkelijk voor: *dansen wordt; schieten werd*. "Worden" betekent hier dus "geschieden."

Zij zijn daarom alleen in *vorm*, en niet in *betekenis* passief.

2. Om een Bedrijvende zin in de Lijdende vorm over te zetten, neemt men 't Lijdende (*direkte*) voorwerp van de Bedrijvende zijn, en maakt dat tot onderwerp van de Lijdende zin, met gebruik van dezelfde tijd van 't werkwoord; *b.v.* de slager slachtte de koe, wordt—de koe werd door de slager geslacht.
3. Wanneer een Bedrijvende zin 't Voornaamwoord "*men*" tot onderwerp heeft, kan die zin wel lijdend gemaakt worden, maar 't woord "*men*" moet er uitvallen; *b.v.* men heeft mij een boodschap gebracht, wordt—een boodschap is mij gebracht (geworden),—of: er is mij een boodschap gebracht.
4. De Onbepaalde Wijs van de Werkwoorden komt gewoonlijk voor in verbintenis met 't Voorzetsel "*te*." Dit Voorzetsel wordt echter wegge-
laten :
 - (a) na de werkwoorden *doen, gaan, horen, komen, leren, voelen, zien*; *b.v.* wij zien hem *komen*; wij gaan hem *helpen*.
 - (b) na de hulpwerkwoorden *durven, kunnen, moeten, laten, mogen, willen, zullen*; *b.v.* wij durven niet *kijken*; zij laten mij *halen*.
 - (c) als Onderwerp of Gezegde van een zin; *b.v.*: *gehoorzamen* is beter dan *brandoffer*.
5. "*Leggen*" en "*zeggen*" zijn Zwak, ofschoon hun "*g*" in de Verleden Tijd in "*i*" wordt veranderd: ik *leide*; hij *zeide*.

31. **Lijst van Sterke Werkwoorden.**

Onbepaalde Wijs.	Verleden Tijd.	Verleden Deelwoord.
1. bederven	bedierf	bedorven
2. bedriegen	bedroog	bedrogen
3. beginnen	begon	begonnen
4. bergen	borg	geborgen
5. bevelen	beval	bevolen
6. bezinnen	bezon	bezonnen
7. bezwijken	bezweek	bezwegen
8. bidden	bad	gebeden
9. bieden	bood	geboden
10. binden	hond	gebonden
11. bijten	beet	gebeten
12. blazen	blies	geblazen
13. blijken	bleek	gebleken
14. blijven	bleef	gebleven
15. blinken	blonk	geblonken
16. breken	brak	gebroken
17. buigen	boog	gebogen
18. delven	dolf	gedolven
19. dingen	dong	gedongen
20. dragen	droeg	gedragen
21. dringen	drong	gedrongen
22. drijven	dreef	gedreven
23. drinken	dronk	gedronken
24. druipen	droop	gedropen
25. duiken	dook	gedoken
26. dwingen	dwong	gedwongen
27. eten	at	gegeten
28. fluiten	floot	gefloten
29. gelden	gold	gegouden
30. gelijken	geleek	geleken
31. genezen	genas	genezen
32. genieten	genoot	genoten
33. geven	gaf	gegeven
34. gieten	goot	gegoten
35. glijden	gleed	gegleden
36. glimmen	glom	geglommen
37. graven	groef	gegraven
38. grijpen	greep	gegrepen
39. hangen	hing	gehangen
40. heffen	hief	geheven
41. helpen	hielp	geholpen
42. hijsen	hees	gehesen
43. houden	hield	gehouden
44. houwen	hieuw	gehouden
45. kerven	korf	gekorven
46. kiezen	koos	gekozen
47. kijken	keek	gekeken
48. kijven	keef	gekeven

Onbepaalde Wijs.

Verleden Tijd.

Verleden Deelwoord.

49. klimmen	klom	geklommen
50. klinken	klonk	geklonken
51. kluiven	kloof	gekloven
52. knijpen	kneep	geknepen
53. krijgen	kreeg	gekregen
54. krimpen	kromp	gekrompen
55. krijten	kreet	gekreten
56. krijzen	krees	gekresen
57. kruien	krooi	gekrooien
58. kruipen	kroop	gekropen
59. kwijten	kweet	gekweten
60. laten	liet	gelaten
61. lezen	las	gelezen
62. liegen	loog	gelogen
63. liggen	lag	gelegen
64. lijden	leed	geleden
65. lijken	leek	geleken
66. lopen	liep	gelopen
67. luiken	look	geloken
68. melken	molk	gemolken
69. meten	mat	gemeen
70. mijden	meed	gemeden
71. nemen	nam	genomen
72. nijgen	neeg	genegen
73. ontginnen	ontgon	ontgonnen
74. pluizen	ploos	geplozen
75. prijzen	prees	geprezen
76. raden	ried	geraden
77. rijden	reed	gereden
78. rijgen	reeg	geregen
79. rijten	reet	gereten
80. rijzen	rees	gerezen
81. roepen	riep	geroepen
82. ruiken	rook	geroken
83. schelden	schold	gescholden
84. schenden	schond	geschonden
85. schenken	schonk	geschonken
86. scheppen	schiep	geschapen
87. scheren	schoor	geschoren
88. schieten	schoot	geschoten
89. schijnen	scheen	geschenen
90. schrijden	schreed	geschreden
91. schrijven	schreef	geschreven
92. schrikken	schrok	geschrokken
93. schuilen	school	gescholen
94. schuiven	schoof	geschoven
95. slapen	sliep	geslapen
96. slijpen	sleep	geslepen
97. slijten	sleet	gesleten

Onbepaalde Wijs. Verleden Tijd. Verleden Deelwoord.

98. sluiken	slook	gesloken
99. slinken	slonk	geslonken
100. sluipen	sloop	geslopen
101. sluiten	sloot	gesloten
102. smelten	smolt	gesmolten
103. smijten	smeet	gesmeten
104. snijden	sneed	gesneden
105. snuiten	snoot	gesnoten
106. snuiven	snoof	gesnoven
107. spijten	speet	gespeten
108. spinnen	spon	gesponnen
109. splijten	spleet	gespleten
110. spreken	sprak	gesproken
111. springen	sprong	gesprongen
112. spruiten	sproot	gesproten
113. spuiten	spoot	gespoten
114. spugen	spoog	gespogen
115. steken	stak	gestoken
116. stelen	stal	gestolen
117. sterven	stierf	gestorven
118. stijgen	steeg	gestegen
119. stijven	steef	gesteven
120. stinken	stonk	gestonken
121. stoten	stiet	gestoten
122. strijden	streed	gestreden
123. strijken	streek	gestreken
124. stuiven	stoof	gestoven
125. treden	trad	getreden
126. treffen	trof	getroffen
127. trekken	trok	getrokken
128. tijgen	toog	getogen
129. vallen	viel	gevallen
130. vangen	ving	gevangen
131. varen	voer	gevaren
132. vechten	vocht	gevochten
133. verdrieten	verdroot	verdroten
134. verdwijnen	verdween	verdwenen
135. vergeten	vergat	vergeten
136. verliezen	verloor	verloren
137. verslinden	verslond	verslonden
138. verwerven	verwierf	verworven
139. verzinne	verzon	verzonnen
140. verzwelgen	verzwolg	verzwolgen
141. vinden	vond	gevonden
142. vlechten	vlocht	gevlochten
143. vlieden	vlood	gevloden
144. vliegen	vloog	gevloogen
145. vlieten	vloot	gevloten
146. vreten	vrat	gevreten

Onbepaalde Wijs.	Verleden Tijd.	Verleden Deelwoord.
147. vriezen	vroor	gevroren
148. wassen	wies	gewassen
149. wegen	woog	gewogen
150. werpen	wierp	geworpen
151. werven	wierf	geworven
152. wijken	week	geweken
153. wijten	weet	geweten
154. wijzen	wees	gewezen
155. winden	wond	gewonden
156. winnen	won	gewonnen
157. worden	werd	geworden
158. wrijven	wreef	gewreven
159. wringen	wrong	gewrongen
160. zenden	zond	gezonden
161. zieden	zood	gezoden
162. zijgen	zceg	gezezen
163. zingen	zong	gezongen
164. zinken	zonk	gezonken
165. zitten	zat	gezetten
166. zuigen	zoog	gezogen
167. zuipen	zoop	gezopen
168. zwelgen	zwolg	gezwolgen
169. zwellen	zwol	gezwollen
170. zwemmen	zwom	gezwommen
171. zweren	zwoer	gezworen (<i>een eed doen</i>)
172. zweren	zwoor	gezworen (<i>etieren</i>)
173. zwerven	zwierf	gezworven
174. zwijgen	zweeg	gezwegen

32. Een werking kan van de persoon, die handelt, op een andere persoon of zaak overgaan, die de handeling ondergaat. Zulk een lijdende persoon of zaak wordt het **Lijdend Voorwerp** genoemd.

Werkwoorden, wier werking op een lijdend voorwerp overgaat, worden **Overgankelijke** (*Transitieve*) **Werkwoorden** genoemd; *b.v.*, het paard schopt de man.

33. Werkwoorden, waarvan de handeling beperkt blijft tot de persoon, die werkt, en dus niet op een andere persoon overgaat, worden **Onovergankelijke** (*Intransitieve*) **Werkwoorden** genoemd; *b.v.*: het paard loopt op de renbaan.

34. Werkwoorden, wier handeling terugkeert tot de werker, d.i. wier *Onderwerp* en *Lijdend Voorwerp* dezelfde personen zijn, worden **Terugwerkende** (*Refleksieve*) **Werkwoorden** genoemd; *b.v.*: de man kleepte zich.

Refleksieve Werkwoorden onderscheiden zich door de toevoeging van 't Voornaamwoord "*zich*" tot de vorm van hun Onbepaalde Wijs, en de Voornaamwoorden *mij, ons, u, zich*, die zij achter hun persoonsvormen aannemen.

35. **Vervoeging van 't Terugwerkende Werkwoord *zich* noemen.**

Antonende Wijs.

Onvolmaakt Tegenwoordige Tijd.

1. ik noem mij
 2. gij noemt u
 3. hij noemt zich
 1. wij noemen ons
 2. gij noemt u
 3. zij noemen zich
- enz.

Aanvoegende Wijs.

1. ik noeme mij
 2. gij noemet u
 3. hij noeme zich
 1. wij noemen ons
 2. gij noemet u
 3. zij noemen zich
- enz.

36. **Terugwerkende Werkwoorden worden in twee soorten onderscheiden:**

1. die, welke altijd met 't Voornw. "*zich*" vervoegd worden; *b.v.* *zich* schamen, *zich* verbeelden, *zich* vergissen.
2. die, welke slechts nu en dan met 't Voornw. "*zich*" vervoegd worden; *b.v.* *zich* kleeden (men kan ook *een ander* kleeden); *zich* verwonden (men kan ook *een ander* verwonden).

De eerste soort noemt men **Noodwendig Terugwerkende** Werkwoorden.

De tweede soort noemt men **Toevallig Terugwerkende** werkwoorden.

37. Bijna alle werkwoorden worden in de 1ste, 2de en 3de persoon Enkelvoud en Meervoud gebruikt. Er zijn echter enkele werkwoorden, de werking waarvan men niet aan een bepaalde persoon kan toeschrijven, en die daarom alleen in de 3de persoon Enkelvoud gebruikt worden, met 't Voornw. "*het*" ter vervanging van de persoon, van wie de werking uitgaat. Zulke werkwoorden zijn, *b.v.* :

het sneeuwt, het regent, het hagelt, het dauwt; en de uitdrukkingen: het is koud, het wordt warm, het zal lang drukkend blijven, enz.

Deze werkwoorden, omdat zij de meeste van hun persoonsvormen missen, worden **Onpersoonlike Werkwoorden** genoemd.

Tot de *Onpersoonlike Werkwoorden* worden ook de uitdrukkingen gerekend, waarin een onovergankelijk werkw. in de lijdende vorm wordt gebruikt; *b.v.* er wordt gesproken; er werd gedanst; er mag niet gerookt worden.

38. Sommige werkwoorden drukken een "*herhaling van de handeling*" uit. Ze worden daarom **Herhalingswerkwoorden** of *Frekwentatieven* genoemd.

Deze werkwoorden zijn alle van andere werkwoorden afgeleid, en eindigen op "*elen*" of "*even*"; *b.v.*:

<i>bedelen</i>	is	gedurig	<i>bidden</i>
<i>bibberen</i>	"	"	<i>beven</i>
<i>druppelen</i>	"	"	<i>druipen</i>
<i>hakkelen</i>	"	"	<i>haken</i>
<i>huppelen</i>	"	"	<i>huppen</i>
<i>kabbelen</i>	"	"	<i>kappen</i>
<i>kibbelen</i>	"	"	<i>knippen</i>
<i>klapperen</i>	"	"	<i>klappen</i>
<i>stotteren</i>	"	"	<i>stoten</i>
<i>stribbelen</i>	"	"	<i>streven</i>
<i>wandelen</i>	"	"	<i>wenden</i>

Opmerking: Niet alle ww. op *elen* en *even* zijn Frekwentatieven; *b.v.* *handelen* (van *handel*), *hameren* (van *hamer*).

39. Sommige werkwoorden drukken uit, dat de persoon, die handelt, de oorzaak is, dat een andere persoon (het *lijdend voorwerp*) een werking verricht; *b.v.*: ik *drenk* mijn paard, d.i. ik ben de oorzaak, dat mijn paard *drinkt*.

Deze werkwoorden noemt men **Oorzakelijke Werkwoorden** of *Causatieven*.

Zij worden alle van andere werkwoorden gemaakt door verandering van de *wortelklinker*, *b.v.*:

<i>drenken,</i>	laten <i>drinken</i>
<i>leggen,</i>	laten <i>liggen</i> .
<i>leiden,</i>	doen <i>lijden</i> (gaan)
<i>vellen,</i>	laten <i>vallen</i>
<i>voeren,</i>	laten <i>varen</i>
<i>wekken,</i>	laten <i>waken</i> (wakker zijn)
<i>wenden,</i>	doen <i>winden</i> (draaien)
<i>zetten,</i>	laten <i>zitten</i>
<i>zogen,</i>	doen <i>zuigen</i>

Werkwoorden kunnen samengesteld worden met een ander woord, *b.v.* huishouden, vrijlaten, wegloopen, uitdenken.

Dergelijke samenstellingen zijn *Scheidbaar* of *Onscheidbaar*.

Werkwoorden, die zich van het voorgevoegde woord scheiden, noemt men **Scheidbaar Samengestelde** werk-

woorden. Deze werkwoorden scheiden zich van hun voorvoegsel de gehele vervoeging door, en nemen in het Verleden Deelwoord "*ge*" tussen 't voorvoegsel en hun stam; *b.v.*, *huisgehouden*, *nagedaan*.

Werkwoorden, die zich niet scheiden van 't voorgevoegde woord, noemt men **Onscheidbaar Samengestelde** werkwoorden. Deze werkwoorden nemen in 't Verleden Deelwoord "*ge*" vóór hun voorvoegsel; *b.v.*, *gezegevierd*, *geredetwist*, *geglimlacht*, *gedagvaard*.

Men lette op de volgende regels :

1. Werkw. samengesteld met Zelfstnw. zijn SCHEIDBAAR · *b.v.*: huishouden (ik houd huis); leerlooien (ik looide leer).

2. Werkw. samengesteld met Bijvbw. zijn SCHEIDBAAR; *b.v.*: vrijlaten (bij liet vrij). Uitgezonderd hiervan zijn de Ww. samengesteld met "*vol*" zonder klemtoon; *b.v.*: volbrèngen (ik volbrèng).

3. Werkw. samengesteld met Bijw. en Voorz (*partikels*) zijn SCHEIDBAAR, wanneer de klemtoon op 't partikel valt, en ONSCHEIDBAAR, wanneer de klemtoon op 't Werkw. zelf valt; *b.v.*: ondergaan; (ik onderga de pijn), ondergaan (de zon gaat onder).

Zijn zulke Ww. ONSCHEIDBAAR, zo nemen zij 't "*ge*" van 't Verleden Deelw. niet, omdat 't niet vóór een partikel staan kan; *b.v.*: ondergaan; voorspèld; overwónnen.

De volgende ww. hebben verschil van betekenis bij verschillende klemtoon:

doórdringen—de vijand is in het bos doorgedrongen.
doordringen—ik ben van de waarheid ervan doordrongen.
doórlopen—'t kind is de kamer doorgelopen.
doorlòpen—de boden hebben de stad in alle richtingen doorlopen.
doórsteken—ik heb de naald hier doorgestoken.
doorstèken—de soldaat werd doorstoken met een lans.
óndergaan—de maan is zoeven ondergegaan.
ondergàan—hij ondergaat zijn lot met kalmte.
ónderhouden—hij heeft zijn woede lang ondergehouden.
onderhòuden—de ouders worden door hun zoon onderhouden
óverwegen—hij heeft de pakjes overgewogen.
overwègen—men heeft 't voorstel overwogen.
óverzien—de onderwijzer heeft de opstellen overgezien.
overzien—van hier kan men de gehele stad overzien.
voórkomen—er komen veel ongelukken voor.
voorkòmen—men had die ramp kunnen voorkomen.
voórzeggen—'t kind had zijn zusje alles voorgezegd.
voorzèggen—de val van Jeruzalem was voorzegd.

Afgeleide Werkw. worden door middel van de Voorvoegsels *be*, *ge*, *er*, *ver*, *ont* en *her* van bestaande Werkw. gevormd. Zulke Werkw. zijn altijd **onscheidbaar** en nemen het "*ge*" van 't Verleden Deelw. niet aan; *b.v.* :

ontvangen	ontving	ontvangen ;
vergeten	vergat	vergeten ;
erlangen	erlangde	erlangd.

Zie de OEFENINGEN achter in 't boek.

HOOFDSTUK IX.

'T BIJWOORD.

1. De naam *BIJWOORD* duidt aan: *staande bij het woord*.

Met 't *woord*, d.i. 't *voornaamste van alle woorden*, wordt het *Werkwoord* bedoeld.

Bijwoorden staan dus allereerst en voornamelijk bij *Werkwoorden*.

Wat 't *Bijvoegelijk Naamwoord* is voor een *Zelfstandig Naamwoord*, dat is 't *Bijwoord* voor een *Werkwoord*.

2. *Bijwoorden* staan echter ook bij *Bijvoegelijke Naamwoorden* en bij andere *Bijwoorden*.

3. De koppelwoorden *zijn, blijven, heten, schijnen, worden, lijken*, en *blijken* nemen *Bijvoegelijke Naamwoorden* en niet *Bijwoorden* achter zich.

Voorbeelden: Mijn hond is *oud*; mijn zuster blijft *ziek*; hij heet *gelukkig*.

4. Andere *Werkwoorden* kunnen eveneens *Bijvoegelijke Naamwoorden* bij zich nemen, wanneer er iets van een *zelfstandigheid* gezegd wordt, in plaats van van een *handeling*.

Voorbeelden: de deur is *bruin* geschilderd, hij heeft mij *ziek* gemaakt; 't paard zal zich *dood* lopen.

5. Soms tijds lijkt het moeielijk, een *Bijwoord* te onderscheiden. *Voegwoorden* en *Voorzetsels* worden dikwils voor *Bijwoorden* aangezien.

Om 't onderscheid wel te verstaan, is het noodzakelijk, de aard van deze *rededelen* goed te begrijpen. Wij merken daarom op:

1. dat *Voegwoorden* woorden of zinnen aan elkaar verbinden, en *geen betekenis van zichzelf hebben*,
2. dat *Voorzetsels* een betrekking aanwijzen, en *geen betekenis van zichzelf hebben*;
3. dat *Bijwoorden* met *Werkwoorden* verbonden zijn en *betekenis hebben*;
4. dat *Voegwoorden* niet van hun plaats kunnen genomen worden;
5. dat *Voorzetsels* alleen passen tussen de woorden, waartussen zij de betrekking aanwijzen;

6. dat Bijwoorden van hun plaats genomen, en ergens anders in de zin kunnen gezet worden.

Voorbeelden van No 6:

wij hebben de bok *daar* gezien;
daar hebben wij de bok gezien.

6. Soms wordt hetzelfde woord als *Bijwoord* en *Voegwoord*, soms ook als *Bijwoord* en *Voorzetsel* gebruikt:

nu is 't tijd van handelen (*Bijwoord*)
 vergeef mij, *nu* gij alles weet (*Voegwoord*)
 wij lopen de stad *door* (*Bijwoord*)
 wij lopen *door* de stad (*Voorzetsel*)
 als gij klaar zijt, kom *dan* bij mij (*Bijwoord*)
 Jan is groter *dan* zijn broeder (*Voegwoord*)
 zoek *achter* naar de bezem (*Bijwoord*)
 de hond loopt *achter* mij (*Voorzetsel*)

7. Enkele *Bijwoorden* hebben *Trappen van Vergelijking*.

B.v. hij schrijft *mooi*, *mooier*, 't *mooist*;
 zij loopt *langzaam*, *langzamer*, 't *langzaamst*.

De volgende hebben *Onregelmatige Trappen*:

goed	beter	't best;
slecht	erger	't ergst;
veel	meer	't meest;
weinig	minder	't minst;
vroeg	eerder	't eerst;
dikwils	meermalen	't meest;
gaarne	liever	't liefst.

De Overtreffende Trap van een *Bijwoord* heeft altijd het *Lidwoord* "'t'" vóór zich. De woorden: *liefst*, *best*, *uiterst*, en *hoogst* kunnen echter zonder 't *Lidwoord* gebruikt worden; b.v. 't gaat mij *best*; ik ben *uiterst* tevreden. ✓

✓ 8. *Bijwoorden drukken uit*:

1. De wijze, waarop een werking geschiedt, door *BIJWOORDEN VAN HOEDANIGHIED*;
2. Hoe ver een handeling zich uitstrekt, door *BIJWOORDEN VAN GRAAD*;
3. Hoeveel malen een werking geschiedt, of de orde, waarin werkingen plaats vinden, door *BIJWOORDEN VAN GETAL*;
4. De plaats waar een werking geschiedt, door *BIJWOORDEN VAN PLAATS*;
5. De tijd wanneer een handeling plaats grijpt, door *BIJWOORDEN VAN TIJD*;

6. Een biezondere manier, waarop een gedachte wordt uitgedrukt, door MODALE BIJWOORDEN ;
7. Een biezondere omstandighied, die een handeling vergezelt, door BIJWOORDEN VAN OMSTANDIGHIED.
9. De **Bijwoorden van Hoedanigheid** zijn dezelfde woorden, die men bij Zelfstandige Naamwoorden als *Bijvoegelijke Naamwoorden van Hoedanigheid* plaatst :
Bijvoegelijk Naamwoord :	Bijwoord :
dit is een <i>goed</i> paard.	het paard loopt <i>goed</i> .
die les is <i>moeielik</i> .	het kind leest <i>moeielik</i> .
hij heeft een <i>mooi</i> huis.	het meisje schrijft <i>mooi</i> .

Vroeger werden de Bijwoorden van Hoedanigheid van Bijv.nw. gevormd door achtervoeging van de uitgang "*lijk*" ; *b.v. wij hebben GODDELOOSLIJK gehandeld*. Deze uitgang wordt nu "*lik*" geschreven, behalve in 't woord "*gelijk*" en samenstellingen daarvan : *desgelijks, tegelijkertijd*.

Bijwoorden van Graad zijn de volgende : genoeg, nauweliks, bijna, volkomen, vreselik, erg, helemaal, overtallig, uitermate, zeer, te, heel, uiterst, hoogst, enz.

Deze Bijwoorden worden bij *Werkwoorden*, maar ook vóór *Bijv.nw.* en andere *Bijwoorden* gebruikt ; *b.v. :*

bij <i>Werkwoorden</i> :	de hond heeft <i>genoeg</i> gegeten ;
	ik heb 't geluid <i>nauweliks</i> gehoord ;
	hij had 't pad <i>bijna</i> vergeten ;
bij <i>Bijv.nw.</i>	't opstel is <i>erg</i> lang ,
	uw schrift was <i>heel</i> goed ;
	de put lijkt <i>biezonder</i> diep ;
bij <i>Bijwoorden</i> :	hij heeft die hond <i>te</i> hard geslagen ;
	't had <i>vreselik</i> sterk geregend ;
	zij wilden <i>nauweliks</i> genoeg zeggen.

11. **Bijwoorden van Getal** zijn de volgende : eenmaal, tweemaal, tienmaal, tweekeer, dubbel, viervoudig ; en ook ten eerste, ten tweede, ten achtste, ten laatste, ten slotte, enz.

12. **Bijwoorden van Plaats** zijn : op, in, voor, achter, om, onder, en dergelijke VOORZETSLS, die bij *WERKWOORDEN* voorkomen ; *b.v. zij kwan er vóór mij ; hij klimt de berg op ; wij wonen onder, en zij boven*.

verder : af, rond, henen, hierheen, daarheen, beneden, nabij, ergens, nergens, hier, daar, overal, ginds, vooruit, bergop, bergaf, noordwaarts, huiswaarts, thuis, enz.

13. **Bijwoorden van Tijd** zijn de volgende :

- (a) die een *tijdstip* aanduiden : nu, heden, vandaag, gisteren, morgen, tans, eens, ooit, nooit, nimmer, nauweliks, 's nachts, 's morgens, overdag.

- (b) die een *voortduring* aanduiden : altijd, steeds, immer, voortaan, sedert, langzamerhand, van lieverlede.
- (c) die een *herhaling* aanduiden : dikwils, vaak, zelden, telkens, somtijds, opnieuw, nu en dan, weder, gewoonlijk, doorgaans.

14. De **Modale Bijwoorden** vullen de *Wijze van 't Werkwoord* aan, door de handeling op een **ZEKERE** of **STELLIGE**, een **ONTKENNENDE**, een **TWIJFELACHTIGE** of een **WENSENDE** manier voor te stellen.

Men heeft dus :

- (a) **BIJWOORDEN VAN BEVESTIGING** : ja, voorwaar, inderdaad, zeker, stellig, gewis, volstrekt, voorzeker, wel, immers.
- (b) **BIJWOORDEN VAN ONTKENNING** : neen, niet, geenszins.
- (c) **BIJWOORDEN VAN TWIJFEL** : misschien, wellicht, mogelijk, waarschijnlijk, wel.
- (d) **WENSENDE BIJWOORDEN** : dan, toch.

15. **Bijwoorden van Omstandigheid** zijn de volgende : vergeefs, alleen, gezamenlik, mede, slechts, zelfs.

16. Er zijn zekere woorden, die de aard van *Bijwoorden* in zo ver bezitten, dat zij in de zin verplaatst kunnen worden, en die toch tegelijkertijd als *Voegwoorden* dienst doen.

Men noemt deze woorden **Bijwoordelijke Voegwoorden**. Zij zijn : evenwel, toch, niettemin, vandaar, daarom, desnietteenstaande, integendeel, bijgevolg ; alsook de Samengetrokken Bijwoorden :—daarvan, daarin, daaruit, daarop, en -ervan, erin, eruit, erop.

- Opmerkingen :
1. "toe" is een *Bijwoord*, "tot" is een *Voorzetsel*.
 2. "af" is een *Bijwoord* ; van is een *Voorzetsel*.
 3. "mede" is een *Bijwoord* ; "met" is een *Voorzetsel*.
 4. "zelden" is een *Bijwoord* ; "zeldzaam" is een *Bijvoegelijk Naamwoord*.
 5. "heen" betekent naar iets toe ; "henen" betekent van iets weg.
 6. "immer" en "nimmer" zien op de toekomst ; "oort" en "nooit" zien op 't verledene en de toekomst beide.
 7. "wijlen" is een *Bijwoord*, dat *overleden* betekent 't Wordt bij *Zelfstandige Naamwoorden* gebruikt ; b.v. *wijlen* uw moeder = uw *overleden* moeder. ✓

Zie de **OEFENINGEN** achter in 't boek.

HOOFDSTUK X.

'T VOEGWOORD.

1. **Voegwoorden verbinden woorden of zinnen aan elkander.**

2. VOEGWOORDEN verbinden gewoonlik alleen zinnen. Wanneer zij gebruikt worden om *woorden* te verbinden, zijn die woorden meestal delen van zinnen, waarvan de overige delen verzwegen zijn. *B.v.*: hij heeft *u en mij* genodigd -betekent eigenlijk -*hij heeft u genodigd*, en *hij heeft mij genodigd*.

3. Om 't gebruik van *Voegwoorden* goed te verstaan, is 't nodig, de *Zinsontleding* te kennen. (Zie Hoofdstuk XIII.)

4. Verschillende zinnen kunnen naast elkander geplaatst worden, door Voegwoorden onderling verbonden, terwijl zij alle van dezelfde rang zijn, d.w.z. dat er geen in waarde boven de andere staat. Zulke zinnen noemt men **Nevenschikte Zinnen**.

5. Of één enkele zin kan boven andere staan in rang, terwijl de andere van die ene afhankelijk zijn. Zulke afhankelijke zinnen noemt men **Ondergeschikte Zinnen**.

6. Er moeten derhalve twee verschillende soorten van *Voegwoorden* bestaan, n.l.:

1. NEVENSCHIKKENDE VOEGWOORDEN, die *Hoofdzinnen* onderling verbinden;

2. ONDERSCHIKKENDE VOEGWOORDEN, die *Afhankelijke zinnen* aan hun *Hoofdzin* verbinden.

7. **Nevenschikkende Voegwoorden** worden aldus verdeeld:

1. VERBINDENDE Voegwoorden: en, ook, zowel.....alook, niet alleen.....maar ook.

2. SCHEIDENDE Voegwoorden: of, of.....of, noch.....noch, hetzij.....of, hetzij.....hetzij.

3. TEGENSTELLENDE Voegwoorden: maar, doch, nu, — en de Bijwoordelijke Voegwoorden: echter, evenwel, integendeel, intussen, desnietteenstaande.

4. BESLUITENDE Voegwoorden: dus, bijgevolg, alzo, daarom, hierom, derhalve, toch.

Voorbeelden van Nevenschikkende Voegwoorden :

1. VERBINDENDE : De vijanden hebben daar gestolen, *ook* hebben zij er vermoord ;
Wij zullen *niet alleen* komen om te lezen, *maar* wij zullen *ook* zingen.
2. SCHEIDENDE : Gij moet u onderwerpen aan de regels, *of* *gij* moet 't huis verlaten.
Noch deze heeft gezondigd, *noch* zijn ouders (hebben gezondigd).
3. TEGENSTELLENDE . Wij willen wel schrijven, *maar* wij kunnen niet.
Je moet niet zo dikwils overlopen, *nu* 't zo koud is.
4. BESLUITENDE : Wij hebben verlof ontvangen, *dus* gaan wij ook.
Hij is ziek, *daarom* ziet hij er zo mager uit.

8. **Onderschikkende Voegwoorden** worden aldus verdeeld :

1. Voegwoorden, die TIJD bepalen : toen, als, wanneer, zodra als, voordat, eer dat, terwijl, sedert, totdat, tot, nadat.
2. Voegwoorden, die PLAATS bepalen : waar, alwaar, waarheen, vanwaar.
3. Voegwoorden, die WIJZE bepalen : dat, zodat
4. Voegwoorden, die een REDEN aangeven : omdat, wijl, dewijl, naar, om reden, naardien, want.
5. Voegwoorden, die een VERGELIJKING uitdrukken : dan, als, gelijk, zoals, evenals, alsof.
6. TOEGEVENDE Voegwoorden : al, ofschoon, schoon, hoewel, alhoewel
7. Voegwoorden, die een DOEL aanwijzen : dat, opdat, ten einde, om.
8. Voegwoorden, die een VERONDERSTELLING uitdrukken : als, wanneer, indien, zo, bijaldien, ingeval dat.
9. Voegwoorden, die een VOORWAARDE uitdrukken : mits, tenzij.
10. VERKLARENDE Voegwoorden : dat, of.

Voorbeelden van Onderschikkende Voegwoorden :

1. TIJDBEPALENDE : hij was nog bij mij *toen* u kwam ; ik zal er wezen, *eer* hij komt.
2. PLAATSBEPALENDE : wij kunnen lopen, *waar* wij willen ; zeg ons, *vanwaar* je komt.
3. WIJZEBEPALENDE : 't regent, *dat* 't plast ; 't was er stil, *zodat* men alles horen kon.
4. REDENGEVENDE . hij kan niet komen, *want* hij is ziek ; ik zing niet, *omdat* mijn keel schor is.
5. VERGELIJKENDE : een paard is hoger *dan* een os (is) , hij deed, *alsof* hij 't meende.
6. TOEGEVENDE : hij vraagt 't weer, *ofschoon* het hem geweigerd is, ik zal er zijn, *al* ben ik nog half ziek

7. DOELAANWIJZENDE: hij werkt, *om* de prijs te winnen; zij schreeuwden hard, *opdat* men hen horen zou.

8. VERONDERSTELLEND: hij zal ziek worden, *indien* gij hem niet opzoekt; wacht niet op mij, *ingeval dat* ik te laat zou zijn.

9. VOORWAARDELIKE: wij zullen vertrekken, *mits* u ook gaat; ik wil 't niet hebben, *tenzij* hij 't mij geeft.

10. VERKLARENDE: wij hopen, *dat* u gezond zal worden; zij vragen *of* je je beter voelt. ✓

VOORBEELD VAN WOORDONTLEDING.

Volzin: *Wien Neerlands bloed in d' aad'ren vloeit,
Van vreemde smetten vrij,
Wiens hart voor land en koning gloeit,
Verheff' de zang als wij.*

Wien	Betrek. Vnw. 3 Pers. Mann. Enk. 3 nv.
Neerlands	Eig. Zelfstnw. Onz. Enk. 2 nv.
bloed	Gem. Zelfstnw. Enk. 1 nv. Onderwerp van "vloeit."
in	Voorz.—duidt de betrekking aan tussen "vloeit" en "aderen."
de	Bep. Lidw. Meerv. 4 nv.
aderen	Gem. Zelfstnw. Meerv. 4 nv.
vloeit	Zwak. Onoverg. Ww. Aant. w. Onv. Teg. t. 3 Pers. Enk.
Van	Voorz.—duidt de betrekking aan tussen "vrij (zijnde)" en "smetten."
vreemde	Bijvnw. Meerv. 4 nv.
smetten	Gem. Zelfstnw. Meerv. 4 nv.
vrij	Bijvnw. Onz. Enk. 1 nv. (behoort bij "bloed").
Wiens	Betrek. Vnw. 3 Pers. Mann. Enk. 2 nv.
hart	Gem. Zelfstnw. Enk. 1 nv. Onderw. van "gloeit."
voor	Voorz.—drukt de betrekking uit tussen "gloeit" en "land."
land	Gem. Zelfstnw. Onz. Enk. 4 nv.
en	Verbindend Voegw.
koning	Gem. Zelfstnw. Mann. Enk. 4 nv.
gloeit	Zwak. Onoverg. Ww. Aant. w. Onv. Teg. t. 3 pers. Enk.

Verheff'	Sterk. Overg. Ww. Aanv. w. Onv. Teg. t.
	3 Pers. Enk.
de	Bep. Lidw. Enk. 4 nv.
zang	Gem. Zelfstnw. Enk. 4 nv.
als	Vergelijkend Voegw.
wij	Pers. Vnw. 1 Pers. Gem. Gesl. Meerv. 1 nv.
	Onderw. van "verheffen" (verzwegen).

Zie de OEFENINGEN achter in 't boek. /

HOOFDSTUK XI.

'T VOORZETSEL.

1. Voorzetsels zijn woorden, die gebruikt worden om een betrekking aan te duiden tussen een *Werkwoord* en een *Zelfstandig Naamwoord*, of tussen een *Werkwoord* en een *Voornaamwoord*.

Voorbeelden :

Het kind staat AAN de river (betrekking tussen *staat* en *river*)

Het kind staat VÓÓR mij (betrekking tussen *staat* en *mij*).

De winkel IN deze straat is verhuurd, betekent : de winkel, die in deze straat staat, enz. (dus ook betrekking tussen *staat* (verzwegen) en *straat*).

Alleen wanneer het Voorzetsel *van* tot omschrijving van de 2de nv. gebruikt wordt, is er *geen* betrekking tussen een werkw. en een zelfstnw.; b.v., *de grond van mijn vader (mijns vaders) is verhuurd*.

2. Alle VOORZETSELS regeren de 4de Naamval, d.w.z. dat 't *Zelfstnw.* of *Voornw.*, waarop zij betrekking hebben, in de 4de naamval staat.

3. VOORZETSELS zijn somtijds moeilijk te onderscheiden van *Bijwoorden*. Let men echter op deze *vaste regel*, dat Voorzetsels, zoals hun naam aanduidt, vóór een *Zelfstnw.* of *Voornw.* moeten staan, en dat dit *Zelfstnw.* of *Voornw.* bovendien in de 4de naamval voorkomt, dan is de onderscheiding duidelijk.

4. VOORZETSELS staan niet altijd juist *tussen* die woorden, waartussen zij de betrekking aanwijzen. In zulk een geval echter is 't niet moeilijk de betrekking te vinden, wanneer de leerling opmerkt, tussen welke twee woorden 't *Voorzetsel* eigenlijk past.

Opmerkingen :

1 "Halve" en "wegen" worden achter 't woord geplaatst, waarbij zij behoren, en vormen één samenstelling daarmede; b.v., *mijnentwege, uwentwege, veiligheidshalve*.

2 Vroeger beheersten Voorzetsels verschillende naamvallen ; sommige namen de tweede naamval na zich, andere de derde, weer andere de vierde. Nu echter geldt slechts één algemene regel voor alle Voorzetsels, n.l. dat zij de vierde naamval beheersen.

3 't Vroegere gebruik van de tweede en derde naamval na Voorzetsels is nog op te merken in uitdrukkingen als de volgende :

Vrouwelijke Derde Naamval : *uittermate (uit der mate) ; bij der hand ; mettertijd : ter ore komen ; ter feest gaan ; uitter oge, uitter herte.*

Onzijdige Derde Naamval : *in den beginne ; van goeden huize ; ten top stijgen , met dien verstande ; bij leven ten lijve.*

Mannelike Tweede Naamval : *buitenstijds ; binnensmonds*

Onzijdige Tweede Naamval : *binnenshuis ; buitenslands , tussendeks.*

5. Een zelfde woord kan als *Voorzetsel* en als *Bijwoord* voorkomen ; als *Voorzetsel* n.l. als betrekking aanduidende, en als *Bijwoord* in verbinding met een Werkwoord.

Om 't onderscheid te vinden, lette men op de regel van § 3, welke voor alle gevallen voldoende is.

Voorbeelden : ik loop *in* de kamer rond (Voorz.)

ik loop van de straat 't huis *in* (Bijw.)

de vogel vloog *om* 't huis (Voorz.)

't kind gooide de lamp *om* (Bijw.)

hij leest *uit* de bijbel voor (Voorz.)

hij leest in één dag een boek *uit* (Bijw.)

6. De Voornaamste Voorzetsels zijn :

- 1 die een PLAATS aanwijzen : boven, onder, te, om, aan, ip, op, tegen, tussen, voor, achter, naar, langs, rondom, voorbij, langs, binnen, buiten.
- 2 die een TIJD aanwijzen : in, binnen, om, bij, aan, over, voor, tussen, tot, sedert, omstreeks, gedurende.
- 3 die andere betrekkingen aanwijzen : door, voor, met, zonder, buiten, behalve, aangaande, betreffende, in plaats van, in stede van, wegens, ten gevolge van, in vergelijking van, ten spijt van, in weerwil van, ten behoeve van, ter oorzaak van, enz.

Zie de OEFENINGEN achter in 't boek.

HOOFDSTUK XII.

'T TUSSENWERPSEL.

1. **Tussenwerpsels** zijn klanken, waarmede wij plotselinge gewaarwordingen uitdrukken, maar die buiten 't verband van de andere woorden in de zin staan.

2. **Tussenwerpsels** zijn de enige woorden, die iedereen voor zichzelf maakt, of altans maken kan. 't Is daarom niet mogelijk, 't aantal *Tussenwerpsels* te bepalen.

3. De volgende zijn de meest gebruikelijke :

1. om smart uit te drukken : *ach ! helaas wee ! o hemel ! o goedheid !*
2. om pijn uit te drukken : *ai ! au ! einah ! soe !*
3. om verwondering uit te drukken : *he ! aha !*
4. om blijdschap uit te drukken : *hoerah ! hoezee !*
5. om een wens uit te drukken : *och ! toe !*
7. om verachting uit te drukken : *ba ! stes ! foei !*
8. om aan te moedigen : *bravo ! wel aan ! kom aan !*
9. om klanken na te doen : *bom, bum !* (van een torenklok), *tik, tak !* (van 't tikken van een huisklok), *pif, paf, pœf !* (van een geweer), *krik, krak !* (van iets dat breekt), *bom !* (van iets, dat valt), *mauw, mauw !* (van een kat), *boe, boe !* (van een koe), *flap* (van iets, dat toeslaat), enz.

LEESTEKENS.

1. Zinnen worden in de *schrijftaal* afgebakend en van elkander gescheiden door **LEESTEKENS**.

2. Het is een vaste regel in 't Hollands, dat elke volzin van iedere andere door een teken gescheiden wordt.

3. De *Leestekens* zijn onmisbaar voor 't recht verstand van zinnen, en dus onmisbaar voor de *Zinsontleding*.

4. De voornaamste Leestekens zijn : 't Vraagteken, 't Uitroepteken, de Punt, de Kommapunt, de Dubbelpunt, de Komma, de Lange Rust, 't Aanhalingsteken en 't Beletselteken.

1. 't **VRAAGTEKEN** (?) behoort geplaatst te worden aan 't eind van iedere vragende zin, *b.v.* : Wanneer komt uw broeder ?
2. 't **UITROEPTEKEN** (!) behoort geplaatst te worden achter iedere uitroepende zin ; *b.v.* : Als er toch maar regen wou komen !

3. De PUNT (.) wordt gebruikt, wanneer een gedachte in zijn geheel is uitgesproken; *b.v.* : Of ik er van avond nog komen zal, kan ik nu nog niet zeggen.
4. De KOMMA-PUNT (;) gebruikt men, om twee zinnen te scheiden, die wel ieder volledig zijn, maar waartussen toch nog verband bestaat; *b.v.* : Haar te bezoeken wordt mij zeer moeilijk en inderdaad bijna onmogelijk gemaakt; toch kan ik haar niet aan zichzelf overlaten.
5. De DUBBELPUNT (:) wordt geplaatst vóór een woordelijke aanhaling van iemands woorden, of vóór woorden, welke 't voorgaande verklaren of ophelderen; *b.v.* : Pilatus zeide wat heeft hij dan kwaads gedaan?
6. De KOMMA (,) scheidt alle verwante zinnen en delen van zinnen. Men gebruikt 't overal, waar een teken vereist wordt, en geen ander teken past; *b.v.* : Hoe u denken kon dat 't mij, uw vriend, mogelijk zou zijn geweest zo iets te zeggen, is mij onverklaarbaar.
7. De LANGE RUST (-) gebruikt men, om woorden of zinnen die niet in 't grammaticaal verband passen, tussen andere woorden of zinnen in te voegen; *b.v.* : In dat huisgezin vond ik—wat zou men er ook anders verwachten?—onvrede tussen ouders en kinderen.
8. 't AANHALINGSTEKEN (" ") dient om zinnen of woorden als die van anderen te doen uitkomen; *b.v.* : Hij zei: "Wie van u gaat er mee?"
9. 't BELFISELTEKEN wordt gebruikt, wanneer een zin wordt afgebroken zonder volledig gemaakt te zijn; *b.v.* : Moest ik daarom zo overhaast thuis komen om deze beschuldigingen aan te horen, om . . .

VOORBEELD VAN WOORDONTLEDING.

Volzin : *"Of het zonnevuur al blaker",
Of natuur te middag zucht',—
Bij der mane minnetint'ling
Schept zij nieuwe levenslucht."*

Of (al)	Toegevend. Voegw.
het	Bep. Lidw. Enk. 1 nv.
zonnevuur	Sameng. Zelfstnw. Enk. 1 nv. Onderwerp van "blaker."
al	(behoort bij "of")
blaker'	Zwak Onoverg. Ww. Aanv. Wijs. Onv.
	Teg. t 3 Pers. Enk.
Of	Toegevend Voegw.
natuur	Gem. Zelfstnw. Enk. 1 nv. Onderwerp van "zucht."

te	Voorz.	} Bijwoordelijke uitdrukking
middag	Gem. Zelfstnw. Enk. 4 nv.	
zucht'	Zwak Onoverg. Ww. Aanv. Wijs Onv. Teg. t. 3 Pers. Enk.	
Bij	Voorz.—drukt betrekking uit tussen "schept" en "minnetint'ling."	
der	Bep. Lidw. Enk. 2 nv.	
mane	Gem. Zelfstnw. Enk. 2nv.	
minnetint'- ling	Afgetr. Zelfstnw. Enk. 4 nv.	
Schept	Zwak Overg. Ww. Aant. Wijs. Onv. Teg. t. 3 Pers. Enk.	
zij	Pers. Vnw. 3 Pers. Vrouw. Enk. 1 nv. Onderwerp van "Schept."	
nieuwe	Bijv nw. Enk. 4 nv.	
levenslucht.	Sameng. Zelfstnw. Enk. 4 nv.	

Zie de OEFENINGEN achter in 't boek.

HOOFDSTUK XIII.

ZINSONTLEDING.

1. Wanneer ik mijn gedachten uitspreek, vorm ik zinnen.
Een zin is de uitdrukking, 't kleeft, van een gedachte.
2. Eene *Enkelvoudige gedachte* vormt een **Enkelvoudige Zin**.

Een *Veelvoudige* of *Samengestelde gedachte* vormt een **Veelvoudige** of **Samengestelde Zin**.

Een ENKELVOUDIGE ZIN is dus de uitdrukking van een enkele gedachte.

Een SAMENGESTELDE ZIN is dus de uitdrukking van een reeks van gedachten.

B.v.—Enkelvoudige zinnen: 't Kind slaapt; 't kind slaapt in zijn bed; 't kind slaapt van 's avonds tot 's morgens in zijn bed.

Samengestelde zinnen: 't Kind slaapt wel in zijn bed, maar 't zou liever op de sofa slapen; 't kind wordt 's avonds in zijn bed gelegd, maar 's nachts rolt het er dikwils uit, en dan vindt de moeder het 's morgens op de vloer.

3. Een gedachte ontstaat uit de verbinding van minstens *twee* denkbeelden. Daarom bestaat een zin uit minstens *twee* delen. *B.v.:* 't Paard loopt. Hier wordt het denkbeeld "*paard*" aan het denkbeeld "*lopen*" verbonden, en de twee verenigd vormen een *volkomen zin*.

Wanneer een van deze twee hoofddenkbeelden gemist wordt, kan er geen zin gevormd worden.

De hoofddelen van een zin noemt men 't **ONDERWERP** en 't **GEZEGDE**. 't **Onderwerp** noemt de persoon, waarvan iets gezegd wordt, en 't **Gezegde** drukt uit, wat er van die persoon gezegd wordt. *Onderwerp en Gezegde moeten in een zin voorkomen, om de zin volledig te maken.*

4. Woorden, die met 't *Eigenlijk Onderwerp* verbonden zijn, en 't omschrijven, noemt men **Uitbreidingen van 't Onderwerp**.

Men onderscheidt een Onderwerp dus als *Enkelvoudig Onderwerp*, of *Uitgebreid Onderwerp* :

B v : de vos werd gevangen — "de vos" Enkelvoudig Onderwerp,
 de arme vos, in het "de vos" enz.
 wrede slagijzer ge- tot "verte" Uit-
 vangen, en bevreesd gebreid Onder-
 voor de mensen in werp.
 de verte, werd gevang-
 en

Hier heeft men :

arme	—eerste uitbreiding van "vos,"
in het wrede slagijzer	—tweede uitbreiding van
gevangen	—"vos,"
bevreesd voor de mensen	
in de verte.	—derde uitbreiding van "vos."

5. Een Gezegde kan ook *Enkelvoudig* of *Uitgebreid* zijn.

B.v. : de koe loeit — "loeit" Enkelvoudig Gezegde.
 de koe loeit van
 avond gedurig —Uitgebreid Gezegde.

6. De *Uitbreidingen* van een Gezegde noemt men **Bepalingen**.

't GEZEGDE kan in zich opnemen :

1. de Tijd, wanneer de handeling geschiedt (Bepaling van *Tijd*)
2. de Plaats, waar de handeling geschiedt (Bepaling van *Plaats*.)
3. de Wijze, waarop de handeling geschiedt (Bepaling van *Wijze*).
4. de Oorzaak, waarom de handeling geschiedt (Bepaling van *Oorzaak*).

Voorbeeld van 1 —*de koe loeit* VAN AVOND ;
 van 2 —*de koe staat* IN DE STAL te loeien ;
 van 3 —*de koe loeit* HARD.
 van 4. —*de koe loeit* VAN HONGER.

Opmerkingen : Bepalingen behoren bij Werkwoorden.

Uitbreidingen behoren bij Zelfstandige Naamwoorden of Voornaamwoorden.

7. Wanneer een *Overgankelijk Werkwoord* 't Gezegde van een zin vormt, is dit Gezegde niet volledig zonder een LIJDEND VOORWERP, waarop de handeling van het Werkwoord overgaat.

't **Lijdend Voorwerp** wordt genoemd :

(1.) iets, dat uit de handeling geschapen wordt ; *b.v.* : de metselaar bouwt *een huis*.

(2.) iets, dat door de handeling verandert ; *b.v.*, de vrouw snijdt 't *brood*.

8. Behalve 't *Lijdende* of *Direkte Voorwerp*, onderscheidt men in de Zinsontleding een **Indirekt** of *Oneigenlijk Voorwerp*.

Een woord in de derde naamval heet allereerst het *Indirekte Voorwerp* van een zin, en wel om deze reden:—

In de zin: *hij geeft de man een os*, wordt gesproken van een handeling "*geven*." Deze handeling vindt plaats tussen "*hem*" en "*een os*." De handeling gaat dus van "*hem*" *direkt* op "*de os*" over, en "*os*" is 't *Lijdende Voorwerp*.

"*De man*" heeft echter ook met de handeling te doen. Hij wint erbij. De werking gaat dus ook op hem over, maar *indirekt*. Daarom heet "*de man*" 't *Indirekte Voorwerp*.

9. Verschillende werkwoorden hebben een *Voorzetsel* bij zich, of worden gevolgd door een Zelfstnw. in de tweede naamval. Deze Werkwoorden hebben een **Oorzakelijk Voorwerp**, of **Voorwerp met een Voorzetsel**.

- B.v.
1. hij lacht OM MIJ ;
 2. ik beschuldig u VAN DIEFSTAL ;
 3. zij kozen hem TOT KOMMANDANT.
 4. gedenk mijner.

10. Zinnen, die gevormd worden met *Koppelwoorden*, kunnen nimmer een *Lijdend Voorwerp* hebben. Al wat in een zin achter de werkwoorden *zijn*, *heten*, *blijven*, enz., voorkomt, behoort daarom tot zijn *Gezegde*, b.v. :

Deze jongen *blijft mijn beste vriend op aarde*.

Die man *heet een dapper soldaat te zijn*.

11. Zinnen, die gevormd worden met de Werkwoorden *noemen*, *heten*, *achten*, *schelden*, enz. hebben twee *Direkte Voorwerpen* ; b.v., ik noem u mijn vriend ("u" en "vriend" zijn beide direkte voorwerpen).

Voorbeeld van Ontleding van een Enkelvoudige zin.

Volzin: In de koude nacht deed de goede man de arme reiziger haastig de deur open.

<i>De man</i>	Onderwerp
<i>goede</i>	Uitbreiding van 't Onderwerp
<i>deed open</i>	Gezegde
<i>de deur</i>	Direkt Voorwerp
<i>de arme reiziger</i>	Indirekt Voorwerp
<i>haastig</i>	Bepaling van Wijze.

12. In Samengestelde Zinnen heeft men tweeërlei verband:

1. Een verband tussen een zin en zijn delen, welke delen zelf zinnen zijn.
2. Een verband tussen de ene zin en de andere zin.

13. De **Hoofdzin** omsluit de voornaamste gedachte.

De **Bijzinnen** omsluiten bijgedachten.

De *Bijzinnen* verduideliken de gedachte van de hoofdzin.

14. Wij hebben in de Enkelvoudige zin als hoofddelen gevonden:

Onderwerp en *Gezegde*.

't Gezegde had tot onderdeel 't *Voorwerp*.

't Onderwerp werd volledig gemaakt door een *Uitbreiding*.

De verdere delen waren *Bepalingen*, en wel van *Tijd*, *Plaats*, *Wijze* en *Oorzaak*.

Al deze delen, in zinnen veranderd, vormen de takken van een Samengestelde zin.

Enkelvoudige Zin: De mannen hebben gisteren hun loon ontvangen.

Onderwerp

De mannen

Gezegde

hebben ontvangen

Voorwerp

hun loon

Tijdsbepaling

gisteren

Enkelvoudige Zin:

de mannen hebben gisteren hun loon ontvangen.

Veranderd Onderwerp

die ons welgedaan hadden

Onveranderd Gezegde

hebben ontvangen

Veranderd Voorwerp

wat zij hadden verdiend

Veranderde Tijdsbepaling

toen zij bekend werden.

Samengestelde Zin:

die ons welgedaan hadden, hebben, toen zij bekend werden, ontvangen, wat zij hadden verdiend.

Die ons welgedaan hadden

(*Onderwerpszin*)

toen zij bekend werden

(*Tijdsbepalende zin*)

(zij) hebben ontvangen
(*Hoofdzin*)

wat zij hadden verdiend

(*Voorwerpszin*)

Voorbeelden van Onderwerpszinnen :

<i>De man is ziek</i>	<i>Dien gij lief hebt, is ziek.</i>
<i>De luitaard zal niet eten</i>	<i>Wie niet werkt, zal ook niet eten.</i>
<i>De boeren zullen maaien</i>	<i>Die met tranen zaaien, zullen met gejuich maaien.</i>

Voorbeelden van Gezegdeszinnen :

<i>Die vrouw is niet te vertrouwen.</i>	<i>De vrouw is niet, wat zij schijnt.</i>
<i>Het gras blijft niet groen</i>	<i>Het gras blijft niet, wat het nu is.</i>
<i>De zieke is niet beter</i>	<i>De zieke is niet, wat zij gisteren was.</i>

Voorbeelden van Voorwerpszinnen :

<i>De jongen doet zijn werk niet</i>	<i>De jongen doet niet, wat hij be- looft.</i>
<i>Ik zal u alles betalen</i>	<i>Ik zal u betalen, wat ik u schuldig ben.</i>
<i>Wijs mij de plek</i>	<i>Wijs mij, waar gij gezaaid hebt.</i>

15. *Onderwerpszinnen, Gezegdeszinnen, Voorwerpszinnen* worden tezamen **Zelfstandig Afhankelijke** zinnen genoemd, omdat zij de plaats innemen van de voornaamste delen van de Enkelvoudige zin.

Zinnen, die in de plaats worden gesteld van Bijvoegelijke Naamwoorden, welke bij 't *Onderwerp, Gezegde* of *Voorwerp* voorkomen, worden **Bijvoegelijk Afhankelijke** zinnen genoemd, omdat zij de plaats vervullen van *Bijvoegelijke Naamwoorden* in de Enkelvoudige Zin.

Voorbeelden van Bijvoegelijke Afhankelijke zinnen :

Uitbreiding van 't Onderwerp :

<i>de brave man is gestorven</i>	<i>de man, die gisteren nog hier was, is gestorven</i>
----------------------------------	--

Uitbreiding van 't Gezegde :

<i>hij zal een geleerd advocaat worden</i>	<i>hij zal een advocaat worden, op wie 't land trots zal zijn.</i>
--	--

Uitbreiding van 't Voorwerp :

<i>hij heeft een grote vis ge- gevangen</i>	<i>hij heeft een vis gevangen, die twaalf pond weegt.</i>
---	---

✓ 16. Zinnen, die in de plaats worden gesteld van Bepalingen, die bij 't Werkwoord voorkomen, worden **Bijwoordelijk Afhankelijke** zinnen genoemd, omdat zij de betrekking vervullen van Bijwoorden in de Enkelvoudige zin.

Naar de vier soorten van Bepalingen heeft men ook vier soorten van Bijwoordelijk Afhankelijke zinnen, n.l. :

1. Bijwoordelijk Afhankelijke zinnen van TIJD ;
2. Bijwoordelijk Afhankelijke zinnen van PLAATS ;
3. Bijwoordelijk Afhankelijke zinnen van WIJZE ;
4. Bijwoordelijk Afhankelijke zinnen van OORZAAK, welke ook genoemd worden REDENGEVENDE Bijwoordelijk Afhankelijke zinnen.

Voorbeelden van Bijwoordelijk Afhankelijke zinnen :

Van Tijd :

ik zal u *morgen* bezoeken.

ik zal u bezoeken, *wanneer ik gelegenheid heb.*

Van Plaats :

zal ik u *op de markt* ontmoeten ?

zal ik u ontmoeten, *waar wij elkaar gisteren gezien hebben ?*

Van Wijze :

de regen viel *met stromen* neer.

de regen viel neer, *dat de dammen ervan verspoelden.*

Redengevend :

't paard trapte *van de pijn*

het paard trapte, *omdat zijn pijn zo hevig was.*

Opmerkingen : 1. ONDERWERPSZINNEN zijn gewoonlijk te kennen aan 't woord *het*, dat in de hoofdzin als Onderwerp wordt gebezigd ; b.v. , het zal mij onmogelijk zijn, *u te vinden*, = *dat ik u vind*.

Men noemt in deze Samengestelde zin "het" 't Onderwerp van de woorden (*grammaticus onderwerp*) en "u te vinden" 't Onderwerp van de gedachte (*logies onderwerp*).

2. VOORWERPSZINNEN worden meestal aangetroffen achter werkwoorden als deze : *zeggen, vertellen, mededelen, opmerken, vragen, opnoemen, beweren, uitroepen*, b.v. : hij zei, vertelde, deelde mede, merkte op, beweerde, riep uit, *dat hij gaan zou.*

Achter deze werkwoorden vindt men dikwils een dubbelpunt, gevolgd door een aanhaling van woorden, die door iemand gesproken zijn ; b.v. de bijbel zegt : *Zalig zijn, die treuren, want zij zullen vertroost worden* Alles wat op die wijze achter 't dubbelpunt gevonden wordt, wordt VOORWERPSZIN genoemd, al bestaat de aanhaling ook, gelijk hier, uit drie bijzondere zinnen. Indien men verkiest, kan de Voorwerpszin weder als Samengestelde zin in zijn enkelvoudige delen ontleed worden.

3. 't Is noodzakelijk, bij de zinsontleding in 't oog te houden, dat alleen BIJVOEGELIJK AFHANKELIKE zinnen betrekking hebben op Zelfstandige Naamwoorden, die in de hoofdzin genoemd worden. BIJWOORDELIJK AFHANKELIKE zinnen hebben alleen betrekking op 't WERKWOORD van de hoofdzin.

B.v. : Wijs mij 't *huis*, *waar u woont*—

Bijvoegelijke zin ;

Wijs mij, *waar u woont*—

Bijwoordelijke zin.

- 4 Een van de voornaamste dingen, die bij Zinsontleding te pas komen, is het VOLLEDIG MAKEN van zinnen, waaruit woorden zijn weggelaten, eer men ze ontleedt. *B.v.:* de zin -ik heb u altijd voorgehouden, gehoorzaam te' wezen, vlijtig te leren, en in alles uw best te doen—moet aldus volledig gemaakt worden :—ik heb u altijd voorgehouden (dat gij) gehoorzaam (moet) wezen, (dat gij) vlijtig (moet) leren, en (dat gij) in alles uw best (moet) doen.

17. Ontleding van een Samengestelde zin.

Volzin:—Toen ik thuis kwam, vertelde men mij dat mijn zuster ziek was.

1ste Ontleding.

Deze periode bevat *drie* Enkelvoudige zinnen :

1. *men vertelde mij* —Hoofdzin.
2. *dat mijn zuster ziek was*—Zelfstandig Afhankelijke Voorwerpszin.
3. *toen ik thuis kwam*—Bijwoordelik Afhankelijke zin van Tijd.

2de Ontleding.

Zinnen.	Verbinding	Onderwerp.	Gezegde.	Voorwerp.	Bepalingen.
1.		men	vertelde	mij	
				(indirekt)	
2.	dat	mijn zuster	ziek was		
3.	toen	ik	kwam		thuis (plaats)

18. **Veelvoudige Zinnen** zijn samengesteld uit hoofdzinnen, die onderling door Voegwoorden verbonden zijn.

- (a) Verbindende Hoofdzinnen, verbonden door *en, ook, insgelijks, zowel als, verder, niet alleen...maar ook.*
- (b) Scheidende Hoofdzinnen, verbonden door *of, of...of, hetzij...hetzij, noch...noch.*
- (c) Tegenstellende Hoofdzinnen, verbonden door *maar, doch, integendeel, niettegenstaande, echter, slechts, toch, nu eens...dan eens.*
- (d) Besluitende Hoofdzinnen, verbonden door *dus, derhalve, also, bijgevolg, want, daarom, om die reden.*

Zie de OEFENINGEN achter in 't boek. ✓

HOOFDSTUK XIV.

SPELLING.

1. Alleen in de *Schrijftaal* kan van SPELLING sprake zijn.

2. SPELLING is, elk geschreven woord zijn juiste letters geven.

3. BESCHAAFDE UITSpraak is de beste gids voor de spelling van 't Hollands.

4. Men lette op de volgende regels:

- 1 Een Zelfstnw. eindigt op "d" of "t," wanneer men die "d" of "t" in 't Meervoud hoort *b.v.*: paard, paarden; pad, paden; vat, vaten; graat, graten
- 2 Een Bijv. woord eindigt op "d" of "t," wanneer men die "d" of "t" in de verlenging hoort; *b.v.*: vreemd, vreemde; groot, grote.
- 3 Een Zelfstnw. in 't Meervoud, of een Bijv. woord in de verlenging, neemt een dubbele "d" of "t," wanneer een onvolkomen klinker moet bewaard worden, *b.v.*: mud, mudden, beklad, bekladde; rat, ratten; verrot, verrotte
- 4 Een Zelfstnw. en een Bijv. woord gaan op "g" uit, wanneer men die "g" in 't Meervoud of in de verlenging kan horen; *b.v.*: dag, dagen; vlug, vlugge.
- 5 Wordt de *g*-klank gehoord vóór een "d," dan schrijft men "g"; *b.v.*: deugd, maagd, vergeenoegd.
- 6 Wordt de *g*-klank gehoord vóór een "t," dan schrijft men "ch"; *b.v.*: macht, bericht, recht, slecht.
- 7 In werkwoorden schrijft men "g" ook vóór een "t," wanneer de stam van zulk een werkwoord "g" heeft; *b.v.*: hij *zegt*, zij *legt*.

5. Biezondere woorden, die de aandacht verdienen zijn:

- 3 middellijn, onmiddellik, middellands—met dubbele "l";
- 3 oorspronkelijk, koninkrijk, jonkheid—met "k";
- 3, noch—met "ch," wanneer men 't gebruikt als Scheidend Voegwoord: noch—noch; *b.v.*: hij heeft noch gegeten noch gedronken.
- 1 nog—met "g," wanneer 't gebruikt wordt als Bijwoord; *b.v.*: hij heeft nog niet gegeten.
- 4 steeds, reeds, sinds en bereids—met "d";
- 5 enigszins, geenszins, veelszins, alleszins, anderszins—met "sz."

6. De grootste moeielijkheid van de spelling ligt echter in het enkel of dubbel schrijven van de klinkers "a" "e" "i" "o" en "u" en in het onderscheiden tussen "ij" en "ei." Door de Vereenvoudigde Spelling is deze moeielijkheid wel veel verminderd, doch niet geheel en al weggenomen.

1. Schrijf *a, e, o, u* dubbel, waar de uitspraak 't in gesloten lettergrepen vereist, *b.v.* laag, aarde, leeg, moord, maar. *b/*
2. Schrijf *a, e, o, u* enkel, waar zij onvolkomen worden uitgesproken; *b.v.* macht, weg, zorg, hut. *u/*
3. Schrijf *a, e, o, u*, enkel in alle open lettergrepen, *b.v.* akelig, vreselik, stoten, verduren. *u/*
4. Schrijf de *e* dubbel op 't eind van woorden, die op de *e*-klank uitgaan; ook in Samenstellingen; *b.v.* twee, zee, twee-de, twee-le-dig, vee-wach-ter. *Wo/*

7. Regels voor de "i" en "ie."

1. Schrijf *i*, wanneer de klank onvolkomen is; *b.v.* dik, dicht, perzik.
2. Schrijf *ie* overal in Hollandse woorden, waar de klank volkomen is, zowel in open als in gesloten lettergrepen; *b.v.* riem, iets, ver-die-ping, bie-zon-der, Ju-lie.
3. In woorden uit vreemde talen genomen, gebruikt men gewoonlijk de enkele *i*; *b.v.* idee, ideaal, idioot, masjine.
4. 't Meervoud van alle woorden, die op *ie* eindigen, neemt *en* met een deelteken () op de laatste *e*; *b.v.* knieën, provincieën, lelieën, fotografieën.

8. Regels voor 't gebruik van "ij" en "ei":—

1. Schrijf "ij" in de Onbepaalde Wijs van alle Sterke Werkwoorden, die de *ij*-klank hebben; *b.v.*, slijpen, prijzen, rijzen, mijden.
2. Schrijf "ij" in zulke woorden, die in 't Hollands, of in een andere taal, met woorden kunnen vergeleken worden die een enkele klinker hebben; *b.v.*, lijst (*Engels*, list); prijs (*Engels*, price); dozijn (*Engels*, dozen), wijn (*Engels*, wine).
3. Schrijf "ij" in de uitgangen *ij, ijn* en *ijs*; *b.v.*, razernij, radijs.
4. Schrijf "ei" in zulke woorden die in 't Hollands, of in een andere taal, met woorden kunnen vergeleken worden, die een dubbele klinker hebben; *b.v.*, spreiden (*Engels*, to spread), fontein (*Engels*, fountain.)
5. Schrijf "ei" in woorden, waar "ei" ontstaan is uit "eg"; *b.v.*, zeide (*van* zegde); leide (*van* legde); zeil (*van* zegel).
6. Schrijf "ei" in de uitgangen *heid, teit* en *lei* *b.v.*, vrolijkheid, majesteit, allerlei.

Let op het onderscheid in de spelling van de volgende woorden :

<i>bei</i> (vrucht, aardbei)	<i>bij</i> (insect)
<i>bereiden</i> (klaarmaken)	<i>berijden</i> (rijden op)
<i>feit</i> (daadzaak)	<i>fijt</i> (zweer)
<i>veil</i> (te koop)	<i>vijsl</i> (werktuig om glad te slijpen)
<i>hei</i> (bosjesveld)	<i>hij</i> (pers. vnw.)
<i>leiden</i> (meevoeren)	<i>lijden</i> (pijn hebben)
<i>meid</i> (maagd)	<i>mijt</i> (insekt in koren)
<i>reiken</i> (uitstrekken)	<i>rijken</i> (landen)
<i>reis</i> (tocht)	<i>rijs</i> (jong hout)
<i>steil</i> (rechtaf)	<i>stijl</i> (manier van schrijven)
<i>vleien</i> (mooi praten)	<i>vlijen</i> (plat neerleggen)
<i>wei</i> (grasveld)	<i>wij</i> (pers. vnw.)
<i>weiden</i> (grazen)	<i>nijden</i> (heiligen)
<i>zeide</i> (van zeggen)	<i>zijde</i> (stof)

Enkele Regels, waardoor de Vereenvoudigde Spelling zich onderscheidt.

1. Lidwoorden blijven in alle naamvallen onveranderd.
2. Bijvoegelijke Naamwoorden hebben geen andere buigingsvorm dan *e*, en die voor de trappen van vergelijking.
3. De verbindings-*n* valt weg, tenzij men hem in de uitspraak hoort: *dennenhout*, *apestaart*, *eendeëi*; zelfs bij meervoudige betekenis: *groentetuin*, *vruchtwinkel*. Echter—ogenblik.
4. Nergens in open lettergrepen wordt de dubbele *e* en *o* meer gebruikt. Zie uitzondering § 6, No. 4.
5. *Sch* wordt alleen geschreven, waar men hem hoort: *school*, *schot*; doch *vers*, *fris*.
6. De uitgangen *lijk* en *lijks* worden *lik* en *liks*, behalve waar de *ij*-klank gehoord wordt, als in *dergelyk*. *Rijk* behoudt zijn *ij*: *vindigrijk*, *leervrijk*.
7. De uitgang *isch* wordt *ies* gespeld: *Perzies*, *Aziaties*.
8. 't Letterteken *th* vervalt voor Hollandse woorden, behalve in *thuis*: *tee*, *tans*. In vreemde woorden behoudt men het: *theor:e*, *theater*.
9. 't Letterteken *ph* wordt *f*: *fotografies*.
10. De letter *c* schrijft men *k* vóór *a*, *o* en *u*; vóór *e*, *i* en *ij* gewoonlijk *s*: *konser:t*, *hoevert*, *medistijn*.

Zie de OEFENINGEN achter in 't boek.

HOOFDSTUK XV.

WOORDVORMING.

✓ 1. WOORDVORMING verklaart de wijze, waarop de woorden van een taal ontstaan zijn.

2. Elk woord heeft een WORTEL—zijn eerste begin.

3. De wortels zijn merendeels niet meer herkenbaar in de tegenwoordige vorm van de woorden.

4. Om deze wortels heen hebben zich groepen STAMMEN gevormd, die in de meeste woorden nog duidelijk aan te wijzen zijn.

5. De hedendaagse woorden zijn òf zelve stamwoorden, òf zijn van stammen afgeleid op de volgende vier manieren:

- (a) door Klankverwisseling
- (b) door Voorvoegsels
- (c) door Achtervoegsels
- (d) door Samenstelling

Sommige van deze afleidingen zijn duidelijk (*kennelijk*), en andere niet. De laatste noemt men *verholten*.

Voorbeeld van een **Wortel**: de letter *l*, met de ene of andere klank verbonden: *la*, *le*, *li*, *lo*, *lu*,—’t hoofdidée waarvan “*iets lights*” is.

van **Stammen** om die wortel heen:—licht, gloed, glas, glans, lamp, bos.

van **Verholten** AFLEIDINGEN:—klaar, gelaat, bliksem, blaker.

van AFLEIDINGEN (a):—luchter, gluren, glinsteren, glimpen.

van AFLEIDINGEN (b):—verlichten, ontgloeien, verglazen, ontglanzen.

van AFLEIDINGEN (c):—verlichting, glasachtig, glanzend, blozend.

van AFLEIDINGEN (d):—lichtgevend, glasplaat, lampkap, weerglans, schaamtebloos, glimlachen. ✓

6. VORMING VAN ZELFSTANDIGE NAAM- WOORDEN.

(a) Afleiding door Klankverwisseling :

wraak- wrok, spleet—split, breuk—brok, bit—bete- -bijt,
beugel- -boog—bocht, vleugel—vlucht, sprong—sprank,
band—bundel—bond.

(b) Afleiding door Voorvoegsels :

AARTS (eerste) : aartsvader, aartsengel.

ON (geen) : onmens, onkunde, ongelooft.

WAN (slecht) : wantrouwen, wangunst, wanorde.

AF (ontkenning) : afgrond, afgod, afgunst.

OOR (uit) : oorsprong, oorlog (uit liggende).

ET (opnieuw) : etmaal, etgroen.

ANT (tegen) : antwoord.

GE (een samengaan—in persoonsnamen) : gemaal,
gebroeders.

(een verzameling in verband met 't achtervoeg-
sel TE) : gevogelte, geboomte.

(vormt Zelfstandige Naamwoorden van Werk-
woorden) : geschenk, geroep.

(c) Afleiding door Achtervoegsels :

AAR (er, ier, enaar, enier—Mann. persoonsnamen van
Zelfstnw. en Werkw.) : leeraar, schrijver, tuinier,
kunstenaar, kruidenier.

AARD (erd—eigenlijk HARD, d.i. sterk), IK (erik—eigenlijk
RIJK)—(van Bijvnw. en Werkw.; gewoonlijk
ongunstige betekenis) : veinzaard, blufferd, vuilik,
stommerik.

AND (verouderde vorm van Teg. Deelw.; nu END) :
heiland (de helende), vijand (de hatende), vriend
(de beminnende).

STER (Vrouw. persoonsnamen van Werkw. of van
Mann. persoonsnamen) : bakster, huishoudster,
bedelaarster, zangster (zanggodin).

ES en IN (Vrouw. persoonsnamen van Mann.) : dichteres,
profetes, zangeres; godin, slavin.

EGGE of EI (Vrouw. persoonsnamen van Mannelike);
b.v. dievegge, klappei.

Opmerking : De Vrouw. persoonsnamen op *es* geven gewoonlijk een edeler werkkring te kennen dan die op *ster* ; vergelijk *bakster* en *kookster* met *dichteres* en *profetes*.

ER (aar), EL (eel, sel)—(namen van werktuigen met klankverwisseling vóór EL): klopper, beukelaar, vleugel, houweel, voedsel.

(d) **Verkleiningsuitgangen** : Zelfstnw. worden verkleind om kleinheid, geringheid, liefheid of dierbaarheid uit te drukken, of ook om de betekenis van een woord te verzachten, of aannemelijk voor te stellen.

Het gebruik van de verkleiningsuitgangen wordt in 't Hollands zeer ver gedreven. De kindertaal vooral wemelt van verkleinwoorden. Dit overdreven gebruik heeft verzwakking van de betekenissen van de vormen ten gevolge gehad, zodat men nu van een "*klein vogeltje*" hoort spreken, indien 't diertje wezenlijk klein is.

De tegenwoordige verkleiningsuitgang is *je*, met de wijzigingen *tje*, *etje*, *pje* en *kje* : de oude vormen waren *ke*, *ske*, *kijn*, *lijn*, *ing* en *el*.

J_E wordt gehoord achter de woorden die op scherpe medeklinkers (*t*, *k*, *f*, *s*, *ch*, *p*) eindigen, of op *d* of *g* ; *b.v.*, *schatje*, *koekje*, *duifje*, *roosje*, *kuchje*, *schopje*, *brandje*, *mugje*.

Opmerking : 1. Behalve na *t* of *d*, maakt de uitspraak in de volkstaal de *j* in deze woorden tot *i*.

2. In plaats van *rugje* hoort men ook *ruggetje* ; *meid* heeft *meisje*, en in het Kaaps Hollands ook *meidje*.

T_JE hoort men achter een heldere klinker of tweeklank ; *b.v.*, *zeetje*, *zootje*, *eitje*, *partijtje*. *Tje* komt ook voor bij woorden die op *l*, *n*, *r* of *w* uitgaan, en waarin die letters voorafgegaan worden door een heldere klinker, een tweeklank, een toonloze *e*, of een medeklinker ; *b.v.*, *maaltje*, *schoentje*, *deurtje*, *pauwtje*, *snaveltje*, *doorntje*, *wijzertje*, *ertje*.

ET_JE vindt men na *b*, *l*, *m*, *n*, *r* en *g*, wanneer die letters door een onvolkomen klank worden voorafgegaan ; *b.v.*, *tobbetje*, *belletje*, *dammetje*, *pennetje*, *karretje*, *dingetje*.

P_JE komt voor na *m*, voorafgegaan door een heldere klinker, een tweeklank, een toonloze *e*, of de letters *l* en *r* ; *b.v.*, *raampje*, *schuimpje*, *bezempje*, *schelmpje*, *halmpje*, *armpje*.

KJE komt voor na enkele woorden die op *ing* uitgaan, en wier laatste lettergreep toonloos is, om welke reden zij de vorm *etje* niet nemen kunnen; *b.v.*, *koninkje*, *rottinkje*, *kettinkje*. De ware uitgang is *je*, met de voorafgaande *g* tot *k* verhard.

Opmerking: Woorden die op *e* uitgaan, verliezen die letter gewoonlijk vóór de verkleiningsuitgang: *b.v.*, *eindje*, *webje*, *kneltje*; echter hoort men *dieptetje*, *hoogtetje*, *diktetje*, *laagtetje*.

Vroegere verkleiningsuitgangen waren *ing*, *el*, *lijn*, *kijn*, *ke* (*ken*). De twee eerstgenoemde, hoewel zij nog woorden vormen die als verkleinwoorden zouden beschouwd kunnen worden (*nesteling*, *hokkeling*, *jongeling*, *eikel*, *knobbel*, *mazel*), hebben hun kracht verloren, en dulden daarom de gewone verkleinvorm achter zich: *nestelingetje*, *knobbeltje*. De andere komen nog voor bij dichters: *bloemekijn*, *maagdelijn*, *jongsken*, *backsket*.}

(e) **Verzamelwoorden** worden gevormd door de achtervoegsels *age*, *dom*, *heid*, *schap*, *te* en *ij*; *b.v.*, *pakkage*, *mensdom*, *christenheid*, *gereedschap*, *gevogelte*, *ruiterij*.

(f) **Afgetrokken Zelfstandige Naamwoorden** worden gevormd—

1. Van Persoonsnamen door de achtervoegsels *schap*, *dom* en *ij*: vriendschap, engelendom, dieverij.
2. Van Bijvoegnw. door de achtervoegsels *schap*, *dom*, *nis*, *te* en *e*: blijdschap, adeldom, droefenis, hoogte, koude.
3. Van Werkwoorden door de achtervoegsels *schap*, *dom*, *nis*, *ij*, *age* en *st*: rekenschap, wasdom, verbintenis, bedriegerij, vrijage, komst.

7. VORMING VAN BIJVOEGELIKE NAAMWOORDEN.

(a) Afleiding door Voorvoegsels:

AARD (in hoge graad, bij woorden met ongunstige betekenis): aartsdom, aartslui.

ON (niet): onnut, onwetend, ondeugend.

WAN (slecht): wanschapen, wanstaltig.

BE en GE vormen Bijvwn. van Zelfstnw. en stammen van Werkw.; *b.v.*, behendig (*van* hand), bekaaid (*van* kade), bekommerd (*van* kommer), gestadig (*van*

stade), getand (*van tand*) ; bewust (*van weten*), bekwaam (*van kwemen*), onbeschoft (*van schaven*), gewaar (*van waren*), gewoon (*van wennen*), gereed (*van reden*).}

(b) **Afleiding door Achtervoegsels:**

- BAAR (*van 't oude beren*) drukt achter een Zelfstnw. een *voortbrengen* uit van de betekenis in het grondwoord vervat, als *vruchtbaar*, *wonderbaar*; of, achter een Werkw., de mogelijkheid van de handeling door de stam uitgedrukt, als *leesbaar*, *voelbaar*.
- IG drukt *bezit* uit van de betekenis van 't grondwoord: *stoffig*, *verdrietig*, *bloeddorstig*, *aandachtig*; of, bij stammen van Werkwoorden, een herhaald plaats hebben van de handeling: *begerig*, *wantrouwig*, *nalatig*. *Enig* is gevormd van een telwoord; *innig*, *overig* en *nietig* van partikels.
- ZAAM drukt *geschiktheid* of *begeerte* uit om de handeling uit te oefenen: *raadzaam*, *buigzaam*, *volgzaam*, *werkzaam*.
- LIK drukt de *mogelijkheid* van de werking uit, in 't grondwoord vervat: *schadelik*, *sterfelik*, *walgelik*; na zelfstandige naamwoorden *gelijkheid* met de betekenis van 't grondwoord: *smartelik*, *zakelik*, *moeielik*, *gemakkelijk*. *Innerlik* en *uiterlik* zijn van partikels gevormd.
- EN vormt Stoffelike Bijvoegelijke Naamwoorden van Zelfstnw., en staat dus in betekenis gelijk met de uitgang *s*, die dezelfde kracht heeft; *gouden*, *zilveren*, *linnen*, *katoenen*; *duffels*, *lakens*.
- LOOS drukt *onmogelijkheid* van toepassing van de handeling uit: *reddeloos*, *stoorloos* (*storeloos*); achter Zelfstnw., ontkenning van bezit van de betekenis van 't grondwoord: *nutteloos*, *werkeloos*, *waardeloos*, *ouderloos*, *vlekkeloos*.
- IES vormt Bijvoegelijke Naamwoorden van sommige niet-Hollandse woorden en aardrijkskundige benamingen: *typies*, *tropies*, *Aziaties*, *Saksies*.
- ACHTIG (zonder klemtoon) duidt een bezit van de betekenis van 't grondwoord in geringe mate aan: *roodachtig*, *leugenachtig*, *schelmachtig*.

ACHTIG (met de klemtoon, ook **HARTIG**) geeft 't volle bezit van de betekenis van 't grondwoord te kennen: waarachtig, manhaftig.

ER leidt Bijvoegelijke Naamwoorden af van de namen van plaatsen: een Amsterdammer koopman. In deze betekenis is 't achtervoegsel *s* meer algemeen: Bloemfonteinse wol; Johannesburgs goud.

s vormt Bijvoegelijke Naamwoorden van Zelfstandige Naamwoorden: werelds, buitenlands, dorps, steeds; maandeliks, achterwaarts, dagelijks.

8. AFLEIDING VAN WERKWOORDEN.

(a) Rechtstreekse Afleiding :

1. Door Klankverwisseling van Werkwoorden (**Causatieven**): vellen (*van* vallen), zetten (*van* zitten), leiden (*van* lijden = gaan, *b.v.*, *in* overlijden; *daarom* leiden = doen gaan), kwellen (*van* kwelen = verdriet hebben), neigen (*van* nijgen — buigen).
2. Door wijziging van klank en slotmedeklinker (**Intensieven**, of Werkwoorden met versterkte betekenis): wikken (*van* wegen), hikken (*van* hijgen), knippen (*van* knijpen), bukken (*van* buigen), zwichten (*van* zwijken), vluchten (*van* vliegen), smachten (*van* smaken), snikken (*van* nijgen), slachten (*van* slaan = slagen).
3. Door achtervoeging van de werkwoordelijke uitgang *en* van Naamwoorden (**Denominatieven**);
 - van ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN: ademen, regenen, sneeuwen, lijmen, zagen, schaven, vuren, tellen (*van* tal), (onder)mijnen, (over)bruggen, (om)kampen, (af)schroeven, (door)boren, (ver)lichten, (om)helzen (*van* hals).
 - van BIJVOEGELIKE NAAMWOORDEN: witten, stijven, lossen, drogen, warmen, scherpen, doden, pletten (*van* plat), (be)vrijden, (ver)moeien, (ver)rotten, (ver)lengen (*van* lang).
 - van TELWOORDEN: (ver)enen, (ver)tienen, (ver)dub-belen.
 - van PARTIKELS: (ver)overen, (ver)nederen, innen, uiten, (ver)foeien.

In sommige *Denominatieven* wordt *ig* ingevoegd tussen 't Naamwoord en de uitgang: stenigen, verkondigen, vestigen, reinigen.

Een groot aantal Franse werkwoorden worden in 't Hollands gebruikt. Zij behouden hun oorspronkelijke spelling, en hebben (volgens hun uitspraak) de verhollandste uitgang *even*: *inviteren*, *noteren*, *pauseren*, *amuseren*. In navolging hiervan zijn enkele Hollandse *Denominatieven* gevormd met dezelfde uitgang: *trotseren*, *waarderen*, *halveren*.

(b) Afleiding door Achtervoegsels :

ELEN en EREN (soms tijds met klankverwisseling) vormen van bestaande Werkwoorden andere, die een herhaling van de handeling uitdrukken (**Frekwentatieven**): schuifelen (*van* schuiven), wandelen (*van* wenden), hengelen (*van* hangen), kakelen (*van* kekken), hekelen (*van* haken); sprenkelen (*van* springen), snuffelen (*van* snuiven), bedelen (*van* bidden), klepperen (*van* klappen), stotteren (*van* stoten), bibberen (*van* beven), blakeren (*van* blaken = schroeien); babbelen (*van* babben = praten), dommelen (*van* dommen = dof zijn), stribbelen (*van* streven), teisteren (*van* tezen = plukken), sluimeren (*van* sluimen = slapen).

Geef acht op de vele *Denominatieven* van Naamwoorden op *el* en *er* gevormd, welke in vorm aan *Frekwentatieven* doen denken, maar wier betekenis geen herhaling van de handeling in zich sluit; *b.v.*, behandelen, schoffelen, hagelen, grendelen, hameren, jammeren, cijferen.

(c) Afleiding door Voorvoegsels :

BE vormt *Transitieve* Werkwoorden van *Intransitieve*: begaan, beklimmen, beschijnen, bewonen, berijden.

BE bij *Transitieve* Werkwoorden, komt voor met de betekenis van "*van alle zijden, rondom*": bezien, bespreken, bevoelen, behandelen, bedekken.

BE komt voor met de betekenis van *bij*: bereiken, behoren, bespringen, beroepen, belopen, besparen, bekomen.

GE wijziget de betekenis van een Werkwoord slechts zeer weinig: *winnen* en *gewinnen*, *lukken* en *gelukken*. In sommige gevallen vervangt *ge* een Voorzetsel:

gelijken en lijken op, genaken en naken tot, gedenken en denken aan. Van enkele Werkwoorden met *ge* wordt 't grondwoord niet meer gebruikt: *genezen, genieten, gerieven, geschieden.* Eindelijk zijn er nog enkele Werkwoorden met *ge*, welke een andere betekenis hebben dan hun grondwoord: *gebeuren en beuren (tillen), getroosten (zich) en troosten, geraken en raken.*

ER betekent oorspronkelijk een *verkrijgen* door de handeling: *erlangen, erkennen, ervaren, erbarmen.* Dit voorvoegsel komt zelden voor: de betekenis ervan wordt uitgedrukt door *be* en *ver*.

HER betekent *opnieuw*: *herkennen, hervatten, herinneren, herdenken.*

ONT betekent *terug* of *tegen*: *ontmoeten, onthouden, ontraden, ontzien, ontzeggen.* Ook heeft het de betekenis van *weg*: *ontgaan, ontlopen, ontvallen, ontvlieden, ontdekken.* Eindelijk betekent 't een overgaan in een andere toestand: *ontslapen, ontwaken, ontdooien, onthuilen, ontbranden, ontaarden.*

WAN betekent ontkenning van de betekenis van 't grondwoord: *wanhopen, wantrouwen.* *Wanschapen* is 't Verleden Deelwoord van 't niet-gebruikelijke werkwoord *wunschepfen.*

VER drukt uit—

1. een verdwijnen door de handeling: *verspelen, verliezen, vergaan, verdrinken, vermoorden, verteren, verdrogen.*
2. een veranderen of verwisseling: *verbedden, verhuizen, verharen, verkleden, vertalen, verplanten, vervellen.*
3. overgang tot de betekenis van 't grondwoord in Denominatieven: *vergoden, verbroederen, verfijsen, verachten, vernieuwen, vernederen.*
4. een bedekking of afsluiting: *verglazen, vergulden, verzegelen, vernagelen, versperren, verbinden.*
5. 't tegenovergestelde van 't grondwoord: *verachten, verleren, verleiden, veroordelen.*

9. AFLEIDING VAN BIJWOORDEN.

Bijwoorden worden afgeleid door de achtervoegsels *e, s, lik, ling, waart, wijs* en *jes*.

- E komt nog in enkele woorden voor: verre, node, alrede, gaarne, dichtebij.
- S maakt Zelfstandige Naamwoorden, Bijvoegelijke Naamwoorden en Tegenwoordige Deelwoorden tot Bijwoorden, met weglating van de sluitings-*d* in de laatste soort: daags, dikwils, ondanks, reeds, rechts, links, willens, wetens, behoudens. Deze *s* wordt de bijwoordelijke *s* genoemd, hoewel hij eigenlijk een tweede naamvals-*s* is.
- LIK (LIKS of ELIKS) vormt Bijwoorden van Zelfstnw. en Bijvoegelikenw.: maandeliks, jaarliks, wekeliks, dageliks; schriftelik, herhaaldelik.
- LING (LINGS of ELINGS) vormt Bijwoorden van Zelfstnw.: mondeling, blindelings, zijdelings.
- WAART (WAARTS) vormt Bijwoorden van Zelfstnw., Voornaamw. en Partikels: hemelwaart(s) landwaarts, te uwaarts, te onswaarts, voorwaarts, herwaarts.
- WIJS (WIJZE, GEWIJZE) komt voor na Zelfstnw. in de tweede naamval, of na werkwoordelijke stammen met ingevoegde *s*: trapsegewijze, steelsgewijze, kwanswijs ('t Kaapse *konsuis*).
- JES (PJES, TJES, ETJES) vormt bijwoordelijke verkleinwoorden: zoetjes, zachtjes, eventjes, kalmpjes.

10. SAMENSTELLING VAN WOORDEN.

(a) Zelfstandige Naamwoorden worden met andere woorden samengesteld—

1. Door de twee delen zonder verandering naast elkander te schrijven, als waren ze één woord: pijlkoker, vuurhaard, snelschrijver, heethoofd, trektuig, speelmakker, uitgaaf, inname.
2. Door een *s* tussen de twee delen te voegen: handelshuis, bruidskleed (2de naamvals-*s*); jongensboek, varkenshok (meervouds-*s*); scheidsrechter, leidsman (welluidendheids-*s*.)
3. Door de delen te verbinden doof middel van *e*: pereboom, boereplaats, monnikelooster.
4. In 't geval van ongewone verbindingen, geografiese benamingen, of samenstellingen uit andere talen

overgenomen, gebruikt men een verbindingsteken :
kruidje-roer-me-niet, vergeet-mij-niet ; Groot-Britannië, Zuid-Afrika.

(b) Bijvoegelijke Naamwoorden worden met andere woorden samengesteld—

1. Door de twee delen zonder verandering te verbinden :
goudgeel, zegerijk, lichtgroen, doodarm. dergelijk, driedubbel, welzalig, buitengewoon.
2. In verbinding met Werkwoorden door toevoeging van *s* aan 't eerste deel : levensmoe, bezienswaardig. *A*

(c) Werkwoorden worden met andere woorden samengesteld—

1. Zonder wijziging van de delen in samenstelling met Naamwoorden en Partikels : houthakken, lesgeven, grootpraten, doodschieten, bijspringen, achterhouden.
2. In samenstelling met andere Werkwoorden verliest 't eerste deel van de samenstelling òf de *n* van de Onbepaalde Wijs, òf de gehele werkwoordelijke uitgang *en* : harrewarren, ginnegappen, trekkebekken, ziegezagen ; vrijwaren, flikflooiën, starogen, reikhalzen.

(d) Bijwoorden worden samengesteld—

1. In onverbogen vorm : eenmaal, driewerf, bovenop, onderweg, bergaf.
2. Door middel van een tweede naamvalsteken : blootshoofds, goedsmoeds, geenszins, langzamerhand, middelwyl.
3. Door middel van een derde naamvalsuitgang, versterkt door een *t* : mijnentwege, zijnenthalve.
4. Door middel van een bijwoordelijke *s* : bijkans, omstreeks, dikwils, tevergeefs, terloops, onlangs, bijtijds.

II. De Samenstelling en Betekenis van de volgende woorden vereisen bijzondere aandacht :

adelaar, edele aar (vogel)—arend.
adelborst, edele borst (jongeling)—kadet.
achterbaks—achter de rug.
bakboord, rugboord -linkerzijde van een schip

baker, bakermoeder—verzorgster van pas geboren kinderen.
 barnsteen, brandsteen—amber.
 bongerd, boogerd—boomgaard.
 bordpapier plankpapier.
 deemoed—dienaarsinoed
 dertien- drietien.
 doctor—een akademiese titel, dokter—geneesheer.
 drempel, dorpel deurpaal,
 elf, eenlif—tien en een.
 ellende, ander land—ballingschap.
 etmaal, edmaal, opnieuw maaltijd—tijdperk van 24 uren
 godsvrucht, godsvrucht—vreze Gods.
 handhaven, bij de hand hebben—verdedigen.
 heimwee, woningsmart—verlangen naar huis.
 hertog, heirtoog—die uittrekt met 't leger
 honingraat, honingratel honingweefsel
 hoovaardig, hoogvaardig trachtend naar hoogheid.
 huisraad, huisgeraad huisgereedschap
 jufvrouw, jufvrouw—jonge vrouw.
 kermis, kerkmis—jaarmarkt.
 kerspel, kerkspel, kerkpaal, kerkelijke grens—parochie
 kerstfeest—Christus feest
 kleinoed, kleine schat—juweel.
 kwik, kwikzilver—vloeibaar zilver.
 kwikstaart levende staart—vogel, die zijn staart aanhoudend beweegt.
 landouw, land aue—vruchtbare streek
 landpaal landgrens.
 lichaam likhaam—lijkbedekking, vleesbedekking.
 likdoren, lijkdoren doren in 't vlees
 litteken, lijkteken teken in 't vlees.
 madeliefje, weideliefje weidebloempje.
 maarschalk, mareknecht, paardeknecht—(nu) hoogste generaal
 meeneed—valse eed.
 mevrouw—mijn vrouw.
 misdruk, misdrukseel—verkeerd gedrukt papier.
 moer, moerschroef—moederschroef.
 muizenesten, muisenissen—diepe gedachten
 nachtvorst—nachtrost (van *vriezen*).
 nameloos—ontelbaar, naamloos—zonder naam.
 nooddrift, nooddurft (van *doeren, derven*) grote behoefte.
 ojevaar, odebaar (van *beren*)—schatdrager.
 ooglid—oogdeksel
 orde—rang order bevel en bestelling.
 overlijden—overgaan (van leven tot dood).
 paarlemoer—parelmoeder.
 ruiken—'t waarnemen van geur; rieken—'t afgeven van geur
 schauw (in poëzie)—schaduw schouw—hut, ook schoorsteen.
 spin, spinnekobbe—spinnepok.
 tachtig, achttig—tien maal acht.
 twaalf, tweelif—tien en twee.
 vierschaar, vier scharen, vier banken—oude rechtbank.

veertien—viertien.

veertig, viertig--vier maal tien.

vorst, voorste, eerste, overste—regeerder.

wierook, wijrook—gewijde (heilige) rook.

wissel, wisselbrief—geldbrief.

wijwater—gewijd (heilig) water.

zinnelik—los van zinnen, slecht ; zindelik—rein, net, ordelijk.

Zie de OEFENINGEN achter in 't boek.

OEFFENINGEN

BIJ DE

NIEUWE HOLLANDSE SPRAAKKUNST

HOOFDSTUK I EN II.

Oefening 1.

Zeg elk van de volgende zinnen op een of twee andere manieren :

1. Er zit een vogel op de tak van die boom.
2. Op 't dak van ons huis staan twee schoorstenen.
3. Op onze achterplaats ligt een grote hond in een hok.
4. Mijn broeder vertrekt morgen met de boot naar Engeland.
5. Er ligt een stoomboot in de baai vóór de stad.
6. De knecht loopt door de tuin met een graaf over de schouder.
7. De meeste glasruiten in die stad zijn door de hagel stukgeslagen.
8. Ik heb een graf voor mijn hond gegraven onder de oude pereboom.
9. Uw neef heeft die appelen onder 't stro in de stal verstopt.
10. Een jager schoot drie vogels met één schot.

Oefening 2.

Zet de zinnen van Oefening 1 in de Vragende Vorm ; *b.v.* :

Een kind zit in de school op een bank. Zit een kind in de school op een bank ?

Doe datzelfde met al de zinnen, die jezelf gemaakt hebt.

Oefening 3.

✓ Schrijf de woorden op, die betekenis hebben zonder met andere woorden in verbinding te staan :

1. In dat huis zijn alle mensen, vader, moeder en kinderen, ziek.
2. Uw lei is mooi, en mijn boek is dik en zwaar
3. Mijn stoel is stuk : de timmerman moet hem maken.
4. Zijn buurman heeft een mooi paard, en daarom is hij jaloers.
5. Haar drie kinderen zijn haar enigste schat op aarde.

6. Kerken en huizen vielen om door de vreselijke aardbeving
7. De storm heeft de meeste bomen in 't bos vernield.
8. De Kaapkolonie staat onder Engeland, en Damaraland onder Duitsland.
9. De zon staat stil, en de aarde draait om hem heen.
10. Een schip op zee is geen ogenblik veilig.

Oefening 4.

Schrijf de woorden op, die geen betekenis hebben dan in verband met andere woorden, in :

1. Wij moeten vrolijk zijn, ook in droevige dagen.
2. Bij 't huis van de arme zat een klein kindje.
3. Er is vandaag geen werk voor mij
4. Welke bloem is wel de mooiste van die twintig ?
5. Langs de sloot te lopen is gevaarlijk voor hem.
6. Nooit wil ik van u scheiden : ik ben hier zo gelukkig.
7. Zou 't waar kunnen wezen, dat een arme man even gelukkig kan zijn als een koning ?
8. Wat is er toch dat mij telkens bang maakt ?
9. Als 't morgen regent, mag ik niet uitgaan.
10. Als de dokter u zegt, dat 't niet zo heel erg is, dan behoort u hem te geloven.

Oefening 5.

Vul in wat je denkt dat uitgelaten is in de volgende zinnen :

Ik moet vandaag een brief — Wilt gij met mij naar Europa — ? Als gij mij uw boek — , zal ik u wat voorlezen. Alle mensen moeten —. Gisteren heb ik in de rivier —, en heden zal ik weer gaan —. Hij kan heel hard —, maar zijn broeder — nog harder. Ik had geen mes, en daarom — ik het boek niet open —. — gij niet oppast, — gij uit de boom —. Wie niet werken wil, zal ook niet —. Wie schrijven wil, moet pennen, —, en — gebruiken. Waarom wilt gij het mij niet — ? De lamp wil niet —, omdat — geen — in is. Een bloem kan niet —, als hij geen —. Als mijn handen — zijn, moet — ze —. Wie zijn lessen leert, wordt —, en wie niet — wil, blijft —.

Oefening 6.

✓ Zeg van de klanken in de volgende woorden of zij *volkomen* of *onvolkomen klinkers* of *tweeklanken* zijn, en waarom sommige dubbel geschreven worden :

1. Van middag heb ik ertesoep gegeten, en nu drink ik tee.
2. Dik wils hoort men dat een koning niet de gelukkigste mens is.
3. Eerlijkheid duurt 't langst.
4. Het zou de moeite waard wezen, die biezontere plant te bewaren.
5. Xerxes was een machtig vorst van het Babyloniese rijk.
6. Thomas geloofde niet dat de Christus opgestaan was.
7. Mensekind, profeteer tegen Egypte.
8. Een beeld, door licht gemaakt, wordt fotografie genoemd.
9. Luister, hoe die leeuw daar brult.
10. De zwarte kraai zit in de kooi

Oefening 7.

Vul de open gelaten ruimten in met *ou* of *au* :

De vr—w liep door 't veld, toen de d—w op 't gras lag. De staart van de p—w heeft veren met bl—we ogen. De man br—wde bier in een n—w geb—w. Het r—w vlees werd gez—ten of gedroogd. Ga g—w naar het w—d, en pluk een paar g—dsbloemen. Het was zo ben—wd in de kamer, dat de vr—w fl—w viel. Ik vertr—wde, dat 't kind nu minder st—t z— zijn. De dame is in de r—w, en draagt nu geen g—d. De dokter besch—wde de wond in de sch—der van de sch—t.

Oefening 8.

Vul de open gelaten ruimten in met *ie* of *ei* :

P—t sch—t erten met een r—tje. De r—ziger r—sde over t st—le gebergte. Veert—n w—velden sch—den ons dorp van de hoofdweg. De m—d ging dr—maal met de tr—n. In koude landen bevr—zen de riv—ren somtijds nog in M—. W—nig d—ren verl—zen hun tanden zoals de mensen. Er lopen v—r koeien en dr—schapen in de w—de. Het n—uws is zozeer verbr—d geworden, dat 't mijn—gen vader reeds heeft ber—kt. Het kind was zeer verdr—tig, toen 't —ndelik van zijn moeder sch—dde. De knecht moest het f—re d—r bij de toom rondl—den. Het is een plez—r te z—n, hoe flink 't hek op d—n—uwe scharn—ren draait.

Oefening 9.

Vul de open gelaten ruimten in met *eu* of *ui* :

Door 't sch—rtje in de d—r sprong een m—s 't h—s binnen. Het gr—s op dit nieuwe pad is van een gele kl—r. Wat een vr—gde was er onder de d—ven, toen de zachte wind door de str—ken s—sde. Mijn n—s rook de g—r van de kr—den in de t—n. Er is een tr—rig ongeluk geb—rd met de sch—t. Wij moeten onze j—gd gebr—ken om onze wil te leren b—gen. De dr—veblaren w—ven en r—sen om ons heen. De waterl—s in de k—ken barstte met een l—de knal. Ouden en zwakken te st—nen is een grote d—gd.

Oefening 10.

Gebruik enkele of dubbele medeklinkers, naardat de spelling van de woorden het eist, in :

De paar(d)en tro(k)en de wa(g)en. In die za(k)en zult gij versch(i)lende za(k)en van gro(t)e waarde vinden. Wij de(d)en ons best, de mo(l)en in de tuinpa(d)en te vangen. De za(k)en, die gij in de mo(l)en vindt, he(t)en ba(l)en. Hij moet de erten niet in po(t)en po(t)en, maar ze op rijen in de grond ze(t)en. De meeste da(k)en in dit dorp bestaan uit pla(t)e zinkpla(t)en. Do(l)e honden zijn gevaar(l)iike die(r)en. Onmi(d)e(l)ik na 't schot kwa(m)en er drie vogels uit de lucht va(l)en. De meid moet ko(m)en om mijn ka(m)er te sto(f)en. De kro(m)e sto(k)en wer(d)en niet verkocht. De kinderen la(g)en op be(d)en in gro(t)e za(l)en : zij ba(d)en de dokter hen te la(t)en opstaan.

Oefening 11.

Schrijf een opstel over de dood van Pieter Retief met de volgende woorden :

Voortrekkers—Natal—Dinga—Zoeloes—koopbrief—afscheid—krijgsveld—aanval—moord—zeventig.

Oefening 12.

Breek de volgende woorden in lettergrepen zuiver volgens uw uitspraak, en wijs aan, welke open en welke gesloten zijn :

Verduren, verfraaien, ontberen, nieuwsbladen, lessenaar, boombladeren, onafhankelijkheidsoorlog, vredesverdragen, sigarefabrieken, briefeposterijen, eeuwigheid, horloge, spoorwegmaterialen, kleermakerswinkel, werkliedenverbond, regeringszaken, winteravond, menselijk, onverderfelik, weduwefonds, vestingwerken, goevernement, lakenweverij, verdedigingswerktuigen, stoombootmaatschappijen, machine, katoenspinnerij.

Oefening 13.

Maak van de volgende woorden andere van twee of meer lettergrepen, en deel ze daarna af met streepjes :

dag, slag, vraag, muur, groot, loop, huur, leer, laag, zaag, vlag, kurk, bos, mens, hond, natuur, slag, lastig, gemak, inkt, koffie, zadel, licht, brand, vuur, os, beest, post, boek, goud, mijn, kerk.

Oefening 14.

Gebruik enkele of dubbele *a* of *u* naardat de spelling van de woorden het eist, in :

Wij b(a)dden ons gisteren, en wij zullen ons vand(a)g weer b(a)den. R(a)dde hij u niet verkeerd, toen hij zei, dat u die p(a)rden moest h(u)ren? De w(a)gens w(a)ren zw(a)r gel(a)den : zulk trekken moet de p(a)rden sch(a)de doen. Mijn b(u)rman heeft twee sch(u)ren gebouwd, om de pas gem(a)ide oogst in te bergen. Hij verr(a)dde grote moed bij 't afd(a)len van de steilte. W(a)rschuwen helpt niet bij die kn(a)pen : zij zullen door str(a)f moeten leren gehoorz(a)men. Geen m(u)ren verd(u)ren der (u)ren geweld, zegt een van onze dichters. Luie of tr(a)ge kinderen noemt men sl(a)pers. De pl(a)ten zijn te r(u)w getekend : ze zijn niet w(a)rd, er lijsten om te l(a)ten m(a)ken. Dat hospit(a)l is nog in geen h(a)lf j(a)r kl(a)r ; de r(a)men zijn er nog niet in, en de d(a)ken zelf zijn nog niet af. Kn(a)pen, die aan k(u)ren of slecht h(u)meur lijden, worden zelden flinke m(a)nnen zonder sl(a)gen. Advok(a)ten en not(a)rissen zijn mensen voor wetsz(a)ken. Het zou r(a)dz(a)mer zijn, 't p(a)pier niet aan te r(a)ken voor de inkt droog is, anders kw(a)men er licht nog meer kl(a)dden. Bekw(a)me m(a)nnen zijn sch(a)rs in ons dorp : d(a)rom is 't j(a)mmer, dat onze afsl(a)ger ons g(a)t verl(a)ten.

Oefening 15.

Vul in wat uitgelaten is :

Onze knecht is — een slang —. Pas op dat — slang — niet —. Hij is met zijn vader — zijn oom —. Kom met mij —, dan zullen we samen — het huis van uw broeder —, en hem om raad —. Als — kalf verdronken is, dempt men de —. Ik houd — van bloemen. Jan — bloemen in zijn —. Er — een vogel door de —. Het paard — voor de wagen. De koetsier moet — paard —. Ik zou gaarne een mooi huis —, maar ik heb —. In dit rijtuig kunnen zes personen —. De stam van — boom is zes — dik. Een mens heeft twee —, en een paard heeft vier —. Wie oren — om te —, die —. Met volharding kan — alles —.

Oefening 16.

Antwoord in goed Hollands op de volgende brief, zeggende, dat je je vriend onmogelijk verwachten kunt :

Stellenbosch, 18 Jan. 1893.

BESTE JAN,—

Daar ik morgen in de stad moet zijn, hoop ik om drie uur even bij je aan te lopen. Ik moet je nodig spreken, en hoop dat je om die tijd thuis zult kunnen zijn. Indien niet, laat het mij dan in de loop van de morgen weten, daar ik om half drie wegrijd. In haast,
Je vriend,

WILLEM.

Oefening 17.

Schrijf een brief, enigszins gelijkend op die van Oefening 16, met een antwoord erop, zeggende, dat het je niet mogelijk is thuis te zijn om drie uur, maar wel tot twee, en dat je daarom je vriend verzoekt, om één uur bij je te komen, of zo niet, dat je dan tussen één en twee bij hem zult komen.

HOOFDSTUK III.

Oefening 18.

Zoek uit de volgende zinnen de woorden, die aan de *Zelfstandige Naamwoorden* zijn bijgevoegd, en ook die, welke aan de *Werkwoorden* zijn bijgevoegd:

1. Als de zon helder opgaat, voorspelt hij een mooie dag.
2. Een ding is zeker: uw korte bezoek heeft mij groot genoegen gedaan

3. Een vrolik hart is de grootste schat, die de arme man in zijn treurig leven bezit.
4. 't Lustige muisje werd eindelijk op een slimme manier door de waakzame kat gevangen.
5. Mijn goede oom heeft mijn haar wel wat te kort gesneden; maar vader zegt, het is nog lang genoeg voor een klein meisje.
6. Als iedereen de waarheid altijd zo ronduit vertelde als die eerlike knaap, zouden de mensen elkaar veilig kunnen geloven.
7. Een zekere boer had twee flukse zoons, die goed naar de boerderij van hun oude, blinde vader keken, en zorgden, dat alles op de grote plaats ordelijk toeging.
8. Hij heeft mij wakker gemaakt door zijn aanhoudend praten, dat mij altijd zo hinderlik en lastig is.
9. 't IJverige kind had zo hard gewerkt, dat hij er bleek van zag, en toch kreeg hij geen vriendelijk woord van zijn strenge meester.
10. De gehele muur is wit geschilderd, en daarna zijn er grote letters met zwarte verf op getekend, om de mensen al van ver te laten zien dat hier een hotel is, waar iedere reiziger goed verzorgd wordt.

Oefening 19.

Wijs de *Lidwoorden*, *Telwoorden* en *Bijvoegelijke Naamwoorden* aan in de volgende zinnen:

1. Drie zoons, een ezel en een kat, en dan de molen, die hij had, was alles wat de man bezat.
2. Een oud, afgewerkt paard is van morgen voor een tamelike som verkocht.
3. De vier peilers van de brug zijn alle twintig voet lang en vijftien voet breed.
4. Karel de Vijfde was een van de grootste mannen, die in 't begin van de nieuwe geschiedenis geleefd hebben.
5. In de korte tijd van veertien maanden heeft mijn vader twaalf verschillende bedienden gehad, en ze alle weggejaagd, omdat er niet één van deugde.
6. Op de derde (dag) van November verjaart 't jongste kindje van de familie, bij welke ik reeds vier jaren inwoon.
7. Hendrik de Achtste van Engeland was een zonderling man, die acht vrouwen gehad heeft.
8. Zes en veertig jaren is over deze tempel gebouwd, en wilt gij die in drie dagen oprichten?
9. In dit éne, kleine, donkere vertrek wonen twee familieën in de diepste armoede bijeen.
10. De oudste man van wie de bijbelse geschiedenis spreekt, bereikte de hoge leeftijd van negen honderd negen en zestig jaren.

Oefening 20.

Wijs de *Voegwoorden* en *Voorzetsels* aan in de volgende zinnen, en zeg wat er door die *Voegwoorden* verbonden wordt, en tussen welke woorden de *Voorzetsels* verband uitdrukken :

1. 't Regent, daarom kan ik niet uitgaan; maar ik zal gaan, zodra de regen ophoudt
2. Hij sloeg de jongen op 't hoofd, waarom hij door zijn vader gestraft werd.
3. 't Is mogelijk op de berg te klimmen, ofschoon het even bezwaarlijk als gevaarlijk is
4. Nu mijn oom niet meer tehuis is, moet gij mij toch eens komen opzoeken
5. Petrus en Johannes zagen de doeken in 't graf, waar Jezus gelegen had, nochtans gingen zij er niet in.
6. Zeg mij tot wie ik gaan moet, om goede raad te ontvangen in zulk een moeilijke zaak als deze
7. Gedenk aan wat ik tot u gezegd heb: de dienstknecht is niet meerder dan zijn heer.
8. De os nam de man op zijn horens, of hij een veertje was, en slingerde hem hoog op in de lucht.
9. Gij kunt mij dit wel vertellen, maar 't blijft de vraag, of ik u in alles geloven kan.
10. Bij voorspoed en tegenspoed, in gezonde dagen zowel als in ziekte, is de man een voorbeeld voor allen die rondom hem zijn.

Oefening 21.

Schrijf bij deze zinnen, wat gij denkt dat uitgelaten is:

1. Als ik maar een boek had, zou
2. Als ik ouder ben, zal
3. Als 't niet gauw regent, ...
4. Als 't gerijpt heeft, zijn
5. Als ik daarover denk, voel
6. Als de wind zo blijft waaien, ...
7. Als mijn paard toch sterven moet, ...
8. Als hij morgen nog leeft, ...
9. Als de jongen zo stout is, moet
10. Als de zon nooit meer scheen, ...

Oefening 22.

Voeg passende *Bijvoegelijke Naamwoorden* in:

1. De bloem is — en dus is hij niet — . 2. Omdat de deur niet — is, is hij — . 3. Een hond, die niet — is, moet — zijn 4. Als de avond niet — was, was hij — . 5. 't Meisje zag er niet — uit, maar — . 6. Waarom heet die soort koeien — en niet — ? 7. Ik heb 't pad — gemaakt, in plaats van — . 8. Als gij niet — wordt, zult gij altijd — zijn. 9. De som schijnt — en zeker niet — . 10. Liegen is — en kan nooit — genoemd worden.

Oefening 23.

Voeg passende *Bijwoorden* in:

1. Mijn paard trekt — en 't uwe—. 2. De jongen liep — in plaats van . 3. Antwoord mij —, anders zal ik u — straffen. 4. De vrouwen werkten — en werden — betaald. 6. Onthoud —, dat ik u waarschuwd heb. 7. De leeuw brulde , toen zijn hok — open-gedaan werd. 8. De meid kookt 't eten en doet al haar werk — 9. De boot vaart — naar London, doch gaat — verder. 10. Als wij onze plichten niet — betrachten, zullen onze ouders 't ons — kwalik nemen.

Oefening 24.

Vul in wat gij denkt dat uitgelaten is, en dat wel op drie verschillende manieren:

1. De kat was . . . , toen t kopje 2. Er moet niemand uit . . . gesnoept hebben, anders zou er . . . 3. Vraag uw neef, of hij op . . . of in . . . 4. Schrijf liever op . . , dan in 5. Ik zal op u . . . , terwijl gij uit . . . 6. Achter de . . . , die wij . . . 7. Hij was onder . . en vluchtte met 8. Ik heb hem in . . . gezien, maar niet bij 9. Ik zag hem op 't . . . naar 't . . . wandelen 10. Al de koeien . . . , terwijl de knecht 't . . . in de . . sneed.

HOOFDSTUK IV.

Oefening 25.

Zoek uit de volgende zinnen de *Gemene Zelfstandige Naamwoorden*, *Eigen Zelfstandige Naamwoorden*, *Verzamelen-woorden*, en *Afgetrokken Zelfstandige Naamwoorden*:

1. Op 't gebergte huist een roverbende, die de gehele buurt in gevaar brengt. 2. Zwitserland heeft meren, wier pracht en schoonheid door 't ganse mensdom geroemd worden. 3. Indien uw paard een hoogte heeft van vijftien handen tot op de schouder, dan is 't gewis een dier van edele afkomst. 4. Onder de schaduw van 't geboomte zaten de Maleiers zich te vergasten aan koek en koffie. 5. De hoogte des hemels boven ons hoofd, en de diepte des afgronds onder onze voeten, zijn onpeilbaar. 6. De rotsen van de Transvaal bevatten 't edelste metaal, en 't zand van Grikwaland houdt de kostbaarste gesteenten verborgen. 7. 't Gezang van de vogels in 't groene gebladerte stemt mijn ziel tot lof en dank. 8. Door de geslepenheid van Willem de Derde werd de eerezucht van Lodewijk de Veertiende in toom gehouden. 9. 't Dorre gebeente van de vermoorde voortrekkers werd later nabij de kraal van Dingaan door hun vrienden teruggevonden. 10. In 't bos wonen wolven en beren, en allerlei ander wild gedierte houdt er zich op.

Oefening 26.

1. Noem zes afgetrokken dingen op, die je opmerkt in de mensen rondom je
2. Noem zes afgetrokken dingen op, die je opmerkt in een paard, een koe, en een hond tezamen.
3. Noem zes afgetrokken dingen op, die je opmerkt van het land, waarin je woont.
4. Noem zes afgetrokken dingen op, die je in een dag op school opmerkt.
5. Noem zes afgetrokken dingen op, die je opmerkt in verband met zon, maan en sterren.

Oefening 21.

Noem de grondwoorden waarvan de volgende *Afgetrokken Zelfstandige Naamwoorden* gevormd zijn :

Gehoorzaamheid, grootte, wasdom, armoede, ijdelheid, diepte, ouderdom, kunde, kennis, geleerheid, blijdschap, winst, duisternis, vriendschap, gunst, erkennenis, adeldom, beschaving, dikte, beeltenis, bewondering, kunst, nijverheid, verlichting, droefenis, zekerheid, laagte, liefde, bedriegerij, lust, verlenging, vertraging, bekommernis, geschiedenis, gehoor, reuk, smaak, belofte, ontvangst, bederf, gedachte, gevoel, waarde, macht, deugd, begrafenis, slavernij.

Oefening 28.

Maak *Afgetrokken Zelfstandige Naamwoorden* van de volgende woorden, en zet ze daarna elk in een zin :

vriendelik (*b.v.* ik ben door uw vader met vriendelijkheid ontvangen), lief, goed, moeielik, zwaar, blij, arm, vrolik, treurig, jong, droog, schandelik, dankbaar, naar, slecht, kwaad, breed, lang, hoog, laag, eerlik, rijk, klein, groot, groen, duur, vangen, komen, rusten, gevoelen, verwarren, duren, danken, leren, meten, doen, gaan, zien, wachten, kennen, kunnen, zeggen, spreken

Oefening 29.

Om van buiten te leren :

- Een *roverbende* is een verzameling van rovers ;
 een *geruante* is een ontveesd beenderenstel van mens of dier ;
 een *garnizoen* is een aantal soldaten, in een stad gelegerd ,
 een *koor* is een aantal zangers ,
 een *gemeente* is een verzameling van mensen, die tot een kerk behoren ;
 een *maatschappij* is een handelsgezelschap ; ook de mensheid in 't algemeen ,
 een *vennootschap* is een vereniging van mensen die met elkaar handel drijven ;

een *kompanjie* is een handelsvereniging; ook een afdeling soldaten;
 een *gild* is een vereniging van mensen, die hetzelfde handwerk
 beoefenen;
 een *bestuur* is een vereniging van mensen, die samen regeren;
 een *gezantschap* is een gezelschap personen, afgezonden door een
 regering of een vorst;
 een *parlement* is een vergadering van afgevaardigden van een volk;
 een *ministerie* is een lichaam van raadgevers van een vorst;
 een *synode* is een vereniging of raad van geesteliken;
 een *staf* is een lichaam van personen, die onder één hoofd staan;
 een *dozijn* is een aantal van twaalf;
 een *gros* is een aantal van honderd vier en veertig,
ooft en fruit zijn verzamelnamen voor *vruchten*.

Oefening 30.

Wijs de verschillende naamvallen van Zelfstnw. en Voornaamw. aan in de volgende zinnen:

1. Als mijn zusje na acht uur buiten is, denkt zij dat 't midden in de nacht is: zij heeft nog maar driemaal in haar leven de sterren gezien. 2. Handelt mij zachtken met de jongeling, met Absalom!—zeide Koning David tot Joab en de andere veldheren. 3. De zon lijkt door de mist heen wel een leeuwepok met afgesneden manen. 4. Zij hebben die jongen altijd een gek gescholden, en nu zien zijn vijanden, dat zijn handelingen wijzer zijn geweest dan iemand ooit had kunnen denken. 5. Twintig voet hoog te vallen, is geen kleinigheid voor een oud man van mijn jaren. 6. Jan, haal jouw baas toch gauw een rijpaard uit 't kamp; hij wil naar 't dorp! 7. De grote wetgever der Israëlieten, Mozes, stierf op de berg Nebo, bijna op de grenzen van 't land Kanaän. 8. De pijp, zijn grootste vermaak, verlaat mijn buurman nooit: hij rookt zelfs nog in bed. 9. Geef mij de hand, broeder, en ik zal u al uw verkeerde woorden vergeven. 10. De dissipelen zeiden tot Jezus, blijf bij ons, want het is bij de avond, en de dag is gedaald.

Oefening 31.

Rangschik de volgende woorden als *de*-woorden en *het*-woorden. Raadpleeg de Geslachtsregels op bladz. 24 en de Woordelijst achter in 't boek.

1.

Duif, muis, walvis, tijger, hutje, noot, karavaan, ochtend, loop, wedren, Woensdag, Maart, zwaluw, blijdschap, goedheid, geweer, meisje, jongen, koningin, hoest, schaaf, lade, hamer, dorp, goedheid.

2.

Haan, kuiken, stier, kalf, ladder, sleutel, vreugde, slag, val, spinnekop, bark, trap, toevoegsel, mensdom, hyena, plooisel, vriend, gevangenis, paard, gros, last, geboomte, ert, olifant, populier.

3

Roos, stam, ellende, macht, ijzer, Umgeni, U'lundi, tweemaster, naaister, afgod, smeersel, hen, eigendom, burgerschap, graafschap, hertogdom, wasdom, de Rijn, Christendom, gereedschap, bos, klavier, knecht, engel, harp.

4.

Weide, ooievaar, nicht, mast, onderwijzer, leeuwin, baksel, bloesem, leger, lucht, soldaat, waterleiding, rechter, perzik, gezelschap, glorie, kat, deugd, nacht, vonnis, figuur, blad, evangelie, geld, been. *ε*

Oefening 32.

Vul alle weggelaten woorden en letters in :

. . . diamant van Zuid-Afrika is zeer gezocht — grootst— diamant die ooit gevonden is, noemt men de Koh-i-noor.— kurk, waarvan d— zolen gemaakt zijn, is fijner dan — kurk van d— fles. Hij slaakte—diep — zucht, toen — hoorde, dat — kind dood was. Ik heb aanvraag gedaan om — post van klerk in d— winkel. Mij— hoop is niet teleurgesteld : dat kan men zien aan — hoop brieven, die ik ontvang. Op — vorst van dak zit — groot— vogel. M— maat nam — maat van — ketting, waaraan — — hond wilde vastleggen. Aan — kant van — kant hangt — wit— draad ; haal di— draad eraf. U— das zit scheef om u— hals : dat — niet netjes. — stof in — kamer ligt zo dik, dat men op — tafel schrijven —. D— plaats is verkocht tegen tien shillings — morgen : dat zal — groot — verlies zijn voor — arm— weduwe — patroon van di— hagelpatroon is geheel nieuw. Mij— brief gaat met — post van drie uur. Zeg di— jongen, niet tegen — post van — deur te staan. D— eerste mensen woonden in — hof van Eden ; men noemt di— hof ook — paradijs. Morgen zit — rondgaand — hof te Oudtshoorn ; mij— neef zal daar — post van tolk waarnemen. *↓*

Oefening 33.

↓
Vul alle weggelaten woorden en letters in :

↓
Dit is — eerst— maal, dat ik ee— maal bij u aan huis gebruikt —. Lees tot — volgende punt, mijn kind, en leg mij dan — punt uit, waarover wij gelezen —. Ik hoorde — slag, toen di— vink in — slag kwam. Ee— vorst in d— oud— tijd had immer ee— lijfwacht om zich heen. Hebt gij ee— trap van — paard gehad, mij— vriend ? Van wel— stof is d— kant gemaakt ? Van d— waterkant leidt ee— hoog— trap tot binnen d— toren, vanwaar men door een — gang in — klokkehuis komt. Op — landgoed van d— graaf stond ee— tuinman met een— graaf in zij— hand ; hij klaagde over de— streng— vorst. Wij lezen in — heilig— Schrift dat Mozes — volk van Israel uit Egypte voerde door — woestijn van Sinai. Nu gij geregeld — school bezoekt, behoort u— handschrift te verbeteren. Men kan aan — gang van di— man zien, dat — ziek is. Het werkvolk klaagde

over h — patroon. — handje van — kleine is niet groter dan — palm van d — hand van zij moeder. Ee — Indiër heeft aan zij — broodpalm genoeg — geeft hem brood en kleding, benevens — stof of — materiaal, waarvan hij zij — hut bouwt

Oefening 34.

Onderscheid de volgende woorden in *de*-woorden en *het*-woorden.

Das, speelgenoot, maat, getuige, kerkhof, palm, appel, stof, vierkant, traan, wees, heveling, blik, bode, kurk, vreemdeling, zucht, gids, hof, ogenblik, morgen, post, gade, tijdstip, koeiehok.

Oefening 35.

Maak Vrouwelijke namen van :

Wolf, bedrieger, leugenaar, doffer, leeuw, zanger, denker, bakker, tijger, vos, ram, broeder, vriend, bul, vader, beschermer, voogd, koning, monnik, slaaf, knecht, beer, beer (varken), vink, bok, meerkat, das, leerlooier, kleermaker, tooneelspeler, spreker, redenaar, krokodil, hengst, wandelaar, schrijver, dienaar, reiziger, bruijom, boekhouder, raadsman, vijand, metgezel, kameel, zoon, onderwijzer, oom, woord, meester, haan, dief.

Oefening 36.

Maak duidelijke zinnen van de volgende soorten :

1. vijf met een Zelfstandig Naamwoord in de eerste en een in de vierde naamval,
2. vijf met een Zelfstandig Naamwoord in de eerste en een in de tweede naamval,
3. vijf met Zelfstandige Naamwoorden in de eerste en een in de derde naamval
4. tien met Zelfstandige Naamwoorden die tot geslachtsregels 1 tot 3, bladz. 24 (met Uitzonderingen) behoren;
5. tien met Zelfstandige Naamwoorden die behoren 3 tot geslachtsregels 4 tot 8 (de Uitzonderingen ingesloten);
6. vijf waarin Zelfstandige Naamwoorden gebruikt worden die de regel omtrent de uitgangen *dom* en *schaf*, bladz. 24, verduideliken;
7. tien waarin vreemde woorden gebruikt worden naar aanwijzing van geslachtsregel 14 (bladz. 25)

Oefening 37.

Maak zinnen van de volgende paren van woorden, en plaats de naamvallen boven de gegeven woorden :

Gij — dienaar, ik — vriend; paard — ponden; mij — domoor, hem — boek; vriend — vijand; les — moeite; brief — uren; das —

last ; zoon — lieveling ; leugenaar — dief , mens — dier ; baviaan — slimheid ; dokter — medisin ; hulp — troost ; wachthond — gemak ; huis - schoorstenen , kerk — zitplaatsen ; parlement — wetten ; rechter — vonnis ; paarden — veld ; koeien — kraal ; organist — jaren ; schoenmaker — leest ; inktkoker — pennen ; kandelaar — lusifers ; landkaart — bergen ; brief — onduidelikheid ; zon — aarde ; maan — bol .

Oefening 38.

* Vul de uitgelaten woorden en letters in :

Ik weet g— beter — dag om mijn tante ee— visite te maken dan Zaterdag. Spreekt gij van — os, — hond, — schaap of — paard, of misschien wel van — varken ; gij zegt niet anders dan — dier, en wij hebben al di— dieren. D— kapitein van on— boot heeft in d— Victoria d— heel — wereld om gereisd ; dat moet ee — lang— tocht geweest zijn. D— glans — ster bij avond en d— gloed — zon bij dag zijn mij veel liever dan — schoonst— lamplicht of d— koesterend— warmte van u— haard. Het is niet mogelijk — Rijn van — begin tot — einde te bevaren . niet alleen is — aan — begin te ondiep, maar te Schaffhausen zou ee— boot in d— val — rivier verpletterd worden. Draai — roer, vriend, en wend — boeg naar — golven ; haal u— zeil neer en vat ferm — roeispaan aan zoals ik doe : anders verongelukt — schuit en wij erbij. Wat — heerlijk — ontwaken wanneer de bloemegodin in — lente ha — tooverstaf over — velden zwaait ; maar hoe treurig daarentegen als d— najaarstorm d — grimmig — herfst komt aankondigen. Ee — goed— einde van — dag, van — jaar, van on— leven is — heerlijkst — beloning, die on— ten deel kan vallen.

Oefening 39.

Vorm het Meervoud van de volgende woorden :

1.

Venster, raam, huis, kandelaar, mens, beest, aap, vis, roos, boom, kaars, paus, kalf, pols, hok, vat, pen, schip, koe, brief, inkt, beurs, boek, tol, kind, wees, plaats, wagen, smid, potlood, horloge, kaart, sofa, piano, klavier, viool, instrument, schepsel, predikant, vonnis, sekretaris, perzik, wens, dak, hoed, stok, schoorsteen, klok, muts, schoen.

2.

Lap, trap, schaap, hemel, been, wet, tafel, dankbaarheid, water, schat, regel, ster, zon, maan, afgod, monnik, non, klooster, kerk, altaar, beeld, schilderij, tapijt, dame, heer, juffrouw, hoen, bord, lepel, vork, wind, os, paard, ezel, papegaai, eend, gans, haan, kers, pad, weg, schelp, hut, vader, liefde, ontrouw, wreedheid, schaamte, boomtak.

3.

Golf, baai, rivier, berg, stroom, bron, bed, mond, uitgang, sluis, spoorrein, station, lokomotief, zee, meer, beek, dal, hoogte, vallei,

stad, dorp, gehucht, vlek, distrikt, provincie, landdrost, magistraat, hof, rechter, advokaat, procureur, agent, pleidooi, rechtsgeding, jurielid, heemraad, handelshuis, stoomboot, anker, ketting, kade, dok, werkman, slede, brug, gang, uitloop, tunnel, saus, maastok.

4.

Schaaf, schaaftank, bijl, zaag, boor, boorijzer, handvatsel, paneel, fondament, zolder, balk, sleutelgat, scharnier, slot, schuifraam, bovenlicht, preekstoel, spijker, schroef, oven, haksel, ei, taart, pastei, lekkernij, vuurhoutje, gehuil, eer, twijfel, aanbod, genot, zegen, zege, hoop, rif, lidmaat, studie, wortel, kleed, troost, lam, split, gemoed, vlees, ham, spek, ooi.

J.

Oefening 40.

Maak tien duidelijke, korte zinnen van de volgende soorten:

1. elk met een enkelvoudige Eigennaam,
2. elk met een meervoudig Gemeen Zelfstandig Naamwoord,
3. elk met een onregelmatig Meervoud;
4. elk met een meervoudig woord dat geen enkelvoud heeft,
5. elk met een Afgetrokken Zelfstandig Naamwoord in 't meervoud.

Oefening 41.

Schrijf de volgende zinnen in 't Meervoud:

Uw zoon heeft mijn hond geslagen, en daarom heeft de hond hem gebeten. Ik heb een paal in uw tuin geplant bij 't aardbeiebed, en daaraan wil ik een draad spannen. 't Paard dat voor de kar stond, had een ijzer verloren, en werd daarom uitgespannen en naar de smid geleid. Zal uw oom dat toelaten, dat zijn kind die jongen met een stok slaat? Was de haan niet op 't hek gevlogen, de vos zou hem niet gepakt hebben. Op 't kerkhof heb ik een graf gezien waarin een grijsaard en een kindje naast elkander liggen. De timmerman zorgt ervoor, dat het dak laag genoeg blijft. De leer van deze hervormer wordt in alle kerken van dit land beleden. Het kind van de rijke koopman was in de voorkamer, en zong een lied, terwijl haar zuster op de viool speelde. Ons lam is niet in de kraal bij 't moederschaap, maar staat alleen in de stal te wachten tot de knecht de deur opendoet. Een been te breken is gevaarlijk, maar een been in te slikken is nog erger. Ieder lidmaat van onze kerk wordt morgen op de vergadering verwacht. De schilder heeft een studie gemaakt van een eikeboom in 't park.

Oefening 42.

Vorm ook nog de volgende woorden tot duidelijke zinnen zonder de werkwoorden van Regel 6, bladz. 22 te gebruiken:

Fotografie — mij — goed muis — vloer — kast; spiegel — ik — beeld; lamp — kamer — uur, mij — tee — kópje; Jan — plaats — koe, winkel — ik — koek; kleren — jaar — present boom — bos — dicht, kraal — muur — voet; wasvrouw — goed — sluit; stroom — berg — koe; ik — middag — sofa; hoenders — tuin — hond; kind — werf — Piet

V

HOOFDSTUK V.

Oefening 43.

Vorm de trappen van vergelijking van de volgende Bijvoegelijke Naamwoorden van Hoedanigheid :

1.

Sterk, zwak, blij, boos, lastig, goed, heet, koud, ziek, snel, snaaks, krom, wijs, laf, trouw, steenkoud, almachtig, vroom, straf, lekker, weinig, vies, laat, vroeg, grijs, slecht, dik, dun, lam, vol.

2.

Godeloos, echt, dierbaar, kras, dwars, lief, lui, moe, bloeddorstig, plantetend, lauw, versleten, bezig, levend, bereid, beleefd, stuk, geel, zwart, wit, vuil, eenzaam, dorstig, doof, zot, gek, wreed, grof, kort, dom.

3.

Menselik, benauwd, spierwit, ijselik, naar, braaf, vlug, langzaam, vertrouwd, geëerd, geweldig, gastvrij, menslievend, schoon, veelkleurig, angstig, betrouwbaar, verlept, verdord, scheef, vierhoekig, geschikt, gevaarlijk, levenloos, schitterend, omgegraven, verteerbaar, begrensd, levenslustig, achterdochtig

Oefening 44.

1. Schrijf tien zinnen, waarin een Bijv. voorkomt in de Vergrotende Trap
2. tien zinnen, waarin een Bijv. voorkomt in de Overtreffende Trap ;
3. tien zinnen, waarin twee hoedanigheden van hetzelfde voorwerp met elkander worden vergeleken ,
4. vijf zinnen, waarin een Bijv. dat op " s " eindigt, voorkomt in de Overtreffende trap ,
5. vijf zinnen, waarin een Bijv. dat op " t " eindigt, voorkomt in de Vergrotende Trap.

Oefening 45.

Vul de uitgelaten letters in :

Even voorbij — brug is — rivier — breedst —. Dez— rivier is — breedst— die ik in d— omtrek gezien heb. Van all— huizen in d— dorp is dit — hoogst—. Solon heeft gezegd, dat hij — gelukkigst— mens is, die — tot zijn dood toe blijft. Elk— vogel is — gelukkigst— in — eigen nest Men verhaalt dat bij een— wedstrijd onder— vogels, wie — hoogst — kon vliegen, een klein— vogel 't won door z— slimheid. D— arend toont zich — moedigst—, wanneer men z— jongen aanvalt. D— amandelboom is — eerst— groen van al— bomen, en ook verliest — z— bladeren — vroegst—. Eerlik duurt — langst—. Onder d — vogels is de struis — sterkst—, maar ook — domst—. D— meisje is — vlijtigst, wanneer zij geheel alleen zit te werken. Van alle dranken is koud water — gezondst — en — best—. Die jongen is 's zomers — gezondst—, en dus natuurlijk ook — vrolijkst—

Oefening 46.

Vul de weggelaten letters in :

Een wit— muur is mooier — ee— zwart—. D— vroeg— peren dragen dit jaar beter — d laat—. In zulk ee— groot— tuin als dez— behoren meer paden te zijn. Aan de - groot— weg, die door — dicht— bos loopt, staat hout— huis van — oud— boswachter. Di— wit— duif heeft — recht pootaan ee— scherp— steen bezeerd. Di— vals- - hond heeft - klein— jongetje van onz— bakker in — arm gebeten. Het klein meisje zei, dat zij een gezicht met twee groot— ogen en twee hol— wangen in d vol— maan had gezien. — jongst— kindje van onz— goed— buurvrouw heeft — erg— ongeluk gehad. Ieder kind van di— school draagt ee— blauw— lint, en ieder— onderwijzeres ee— blauw— strikje. Geen enkel— kaartje wordt aangenomen, dat niet d - vol— naam van d— voorzitter draagt. Menig— arm— kind werd di— avond van al— nodige voorzien. Ee— zeker— zilver - ring, die m oom bezit, wordt gezegd uit — paleis van Napoleon - groot— afkomstig te zijn. De woorden van — wijzen zijn als goud— appelen op zilver— schalen

Oefening 47.

Vul de weggelaten letters in :

In d— afgelegen- - huis woont ee— groot - man, die in d— tijd van- jeugd — land veel— diensten bewezen heeft. Mij — buurman moet wel — knap — werkman zijn, anders zouden niet zo veel — mensen hem roepen. Geen groot— koopman zou zich ooit met zulk— bedrog afgeven. Moet ik verstaan dat dez— persoon ee — oud— leerling of ee— oud- leerling van di— school is. Ee— hits antwoord vuurt d— toorn aan, en leidt nimmer tot iets goed—. Weinig aangenaam— heeft di— man in zij— kort— leven onder- vonden. Nu ik u wat belangrijk— meedelen wil, behandelt gij mij met ee— onverschilligheid, di— waarlik ee— jong— man van uw- jaren niet past. Ieder — slecht— koning is nog geen— slecht— koning, dat wil zeggen, geen— slecht — mens.

HOOFDSTUK VI.

Oefening 48.

Wijs in de volgende zinnen de *Voornaamwoorden* en de *Bijvoegelijke woorden* aan; en bepaal tot welke klasse de *Voornaamwoorden* behoren. Schrijf de *Naamvallen* boven de *Zelfstandige Naamwoorden* en de *Voornaamwoorden*.

1. Zodanige mensen zijn het, met welke wij in onze praktijk te doen hebben; mensen, wier doel het is hun medemens in alle opzichten

te ergeren. 2. Als gij uw koeien zendt, zal ik de mijne erbij zenden ; want het is u en mij beter, dat zekere stuk veld samen te huren. 3. Wat mij ook overkomen moge, ik zal vasthouden aan mijn beginselen, die mijn vader mij heeft ingeprint, en waarin ik de mijnen weer heb onderwezen. 4. Zulks zal het lot worden van al dezulken, die zich tegen hun vorst misdragen hebben, en die elkander tot dit oproer hebben aangezet. 5. Welke bloemen verkiest mijn zusje ? Er zijn hier veel soorten : enige met dubbele kronen, en andere eenvoudiger in vorm ; maar alle de schoonheid zelve. 6. Wie gaat er met mij mee ? riep Willem. Ik wil mijn broertjes opzoeken, die aan gindse zijde van de rivier kun middagslaapje in dat lange gras liggen te doen. 7. "Alles zal recht komen," heeft Jan Brand gezegd en die waardige man heeft daarmede aan zijn land een gedachtenis nagelaten, die zijn geëerde naam bij ons nageslacht zal doen voortleven. 8. Gij vergist u : ik sprak niet van deze vogel, maar van die, welke dagelijks met zoveel andere onze tuin bezoekt, en mijn jonge erten wegpikt

Oefening 49.

Schrijf tien zinnen, elk met een Persoonlik Voornaamwoord ;
 Schrijf tien zinnen, elk met een Aanwijzend Voornaamwoord ;
 Schrijf tien zinnen, elk met een Onbepaald Voornaamwoord ;
 Schrijf tien zinnen, elk met een Bezittelijk Voornaamwoord ;
 Schrijf tien zinnen, elk met "gij," en verander die in zinnen met
 "jij" of "je," en dan weer in zinnen met "u"

Oefening 50.

1. Maak duidelijke zinnen met de volgende Voornaamwoorden :

Die, dat, zulk, een, wie, diens, waarin, ieder, elk, men, iets, niets, geen, alwie, u, hij, gij, wij, ons, hem, hun, hen, het, wat.

Oefening 51.

Zet in de volgende zinnen de Voornaamwoorden van de 1ste persoon in die van de 3de persoon over :

1. Mijn vader heeft mij gezegd, dat ik erop rekenen kan, dat mijn schapen geschoren zullen worden. 2. Ik beloof u op mijn woord, dat ik zal trachten mijn fouten te verbeteren, en mijn leven zo in te richten, dat elkeen tevreden met mij zijn zal. 3. Ik heb 't u immers laten weten, maar ik heb geen antwoord op mijn brief ontvangen. 4. Mijn akkers hebben wel gedragen, en ook mijn vee heeft mij veel minder zorg veroorzaakt dan verleden jaar. 5. Ik heb mijn huizen verhuurd, en wil mij nu op mijn oude plaats neerzetten, om mijn laatste dagen rustig te slijten. 6. Mijn voeder is op, en toch moet ik zorgen, dat mijn dieren geen gebrek lijden. 7. Had ik naar ongerechtigheid met mijn hart gezien, mijn God zou niet gehoord hebben. 8. Waarom moet ik mijn leven zo eenzaam doorbrengen ? Ik zal mij op reis begeven, en zal mij in de grote wereld verstrooiing zoeken !

Oefening 52.

Zet in Oefening 51 de 1ste persoon Enkelvoud in de 1ste persoon Meervoud over.

Oefening 53.

Zet in Oefening 51, met uitlating van de 2de volzin, de 1ste persoon Enkelvoud in de 2de persoon over.

Oefening 54.

Vul de weggelaten letters in in de volgende zinnen, en schrijf de naamvallen boven de Voornaamwoorden.

1. —k, d— u zo trouw gediend heb, kom — vragen m— loon te verhogen. 2. — k heb — u wel gezegd, dat — u vergissen zoudt in d— jonge man; nu komt h— uit, dat h— een bedrieger is. 3. Gelooft gij alles, w— d— vrouw vertelt? zou — niet beter zijn, achter h— rug om na te vragen, w— er waar is van h— lange verhaal? 4. W— hebben dez— mens tot u gebracht, omdat — 't volk verkeert, zeggende dat — zelf koning is. 5. In zij— tuin, d— achter — mij— ligt, groeit d— wonderlike plant, w— ik — vertelde. 6. Weet gij niet, w— David gedaan heeft, toen h— hongerde, en de g—, d— met h— waren? Hoe h— gegaan is in d— tempel, en d— toonbroden gegeten heeft, d— — niet geoorloofd waren te eten, maar alleen d— priesteren? 7. Indien z— m— vervolgd hebben, z— zullen ook u vervolgen; indien z— m— woord bewaard hebben, z— zullen ook 't — bewaren. 8. Maar al de — dingen zullen z— u doen om m— naams wil; omdat z— h— niet kennen, d— m— gezonden heeft.

HOOFDSTUK VII.

Oefening 55.

Zoek uit 't volgende alle Telwoorden en zeg tot welke soort zij behoren, meteen erop lettende, wanneer zij als Voornaamwoorden voorkomen.

De meeste bergen van de Kaapkolonie liggen bezuiden de een en dertigste parallel. Alle kinderen waren bijeen om de vijfzigste verjaardag van hun moeder te vieren. Tweemaal heb ik u gewaarschuwd: de derde maal zal ik u straffen. Op Paulus' tweede zendingsreis hield hij zich te Athene op. Vele eersten zullen de laatsten

zijn, en vele laatsten de eersten. Wij hebben dit jaar weinig appels en veel peren. Welk onderscheid is er tussen veel boeken en vele boeken te bezitten? Wij drieën zijn op de berg geweest; maar het zal wel de laatste maal geweest zijn, dat wij op het tweede plateau komen. Wacht u voor al die mensen; de meesten van hen zijn bedriegers. Hij verwacht alle heil van de komst van zijn vader. 't Rijtuig ging tweemaal in de namiddag rond, en toen nog eens om kwartier vóór zes. Honderden, ja duizenden sprinkhanen vlogen over 't dorp; en slechts een paar vogels volgden de zwerm. De reiziger had allerhande waren op zijn kar, maar geen enkele bril.

Oefening 56.

1. Schrijf tien zinnen met een *onbepaald hoofdgetal*.
2. Schrijf vijf zinnen met een *onbepaald ranggetal*.
3. Schrijf vijf zinnen waarin de woorden *millioenen*, *honderden* of *duizenden* gebruikt worden.
4. Schrijf vijf mooie zinnen, waarin een tijd genoemd wordt met uren en minuten.
5. Schrijf zeven zinnen, waarin "*enig*," "*elk*," "*ieder*," "*sommig*," "*weinig*," "*veel*," en "*menig*" als Voornaamwoorden voorkomen.

Oefening 57.

Vul de opengelaten plaatsen in met onbepaalde telwoorden:

1. Het meisje gaf mij — melk en — eieren.
2. Ik heb haar — gegeven, wat ik had.
3. Nu hij — geld heeft, heeft hij — rust dan tevoren.
4. Bijna — boek in deze winkel is nieuw; men vindt iets — op — plank.
5. Deze jongen heeft wel — gebreken, maar toch steekt er — slechts in hem.
6. Hij heeft — vrienden, maar die — zijn hem trouw.
7. Al heet de arme vrouw — kinderen, zij zou er geen — van willen missen.
8. De — vruchtbomen, die wij bezitten, hebben dit jaar — gedragen.
9. — kind verliest — ouders jong.
10. Al kan ik zelf maar — missen, — geld zal ik u toch gaarne geven.

HOOFDSTUK VIII.

Oefening 58.

Schrijf de stammen en de hoofdtijden uit van de volgende werkwoorden:

1.

spelen, hakken, sparen, straffen, spitten, wensen, boren, staren, loven, plakken, stromen, zaaien, oogsten, voeden, redden, regeren, beleven, oorlogen, verschaffen, wantrouwen, onthalen, beloven, antwoorden, vrezén, streven, beseffen, glanzen, bevrijden

2.

delfen, wijzen, roepen, hangen, schijnen, bidden, lopen, breken, biëden, schieten, lezen, schrijven, glimmen, zwerven, roepen, zwijgen, trekken, wassen, vermijden, ontvangen, snijden, scheppen, dwingen, verdrinken, ontduike, verzwelgen, ontvlieden, genezen

3.

malen, gaan, zouten, zien, weven, vouwen, slaan, brengen, twijfelen, ontdoen, verbergen, vragen, kruien, gedenken, zoeken, laten, bepalen, bewijzen, waaien, kopen, zich herinneren, scheiden, zich veroorloven, heten, noemen, regenen, vriezen, onthouden, plegen

4.

wegvallen, uitlaten, overbrengen, inschenken, onderbrengen, meevallen, huishouden, opslaan, wegraken, losmaken, overwegen, inzien, doorlopen, omzeilen, ondergaan, overtrekken, terugkomen, voldoen, achterklappen, onderdekken, opwarmen, beeldhouwen, letterzetten, voorzingen, voorzeggen, bijspringen.

Oefening 59.

Zet de *kursieve woorden* van de volgende zinnen in het Meervoud over :

1. *Hij spreekt* van een zaak, waarvan *hij* noch *zijn broeder* verstand heeft. 2. *Ik vertelde hem*, dat de *tuin* niet gespit kon worden, maar *hij wilde mij* niet geloven. 3. Indien een lastertong u steekt, en zeer tot nadeel van u spreekt, zo zult gij u niet te zeer beklagen. Denk maar aan hetgeen men dikwils ziet: 't is de slechtste perzik niet, waaraan de wesp komt knagen. 4. De ezel kan de kar niet trekken, de jongen zal hem moeten uitspannen: zulk een dier is veel te zwak voor die vracht. 5. Mijn trouwe hond heeft gisteren dat kind uit een diep gat water gehaald, waarin het bij ongeluk gevallen was. 6. Kind, kind, wat zal er van je groeien? je handelt gelijk je vader vroeger gedaan heeft, en hij is er ongelukkig door geworden. 7. De ojevaar kuilt langs de sloot, om te zien of hij er geen kikker uit kan halen, die hij dan lekker opsmult met zijn zoontje daar ginds in 't nest. 8. Een jaar geleden was er een man die bij zijn dood een testament naliet, waarin hij al zijn goed aan een vreemde, en niets aan een enkel kind vermaakte. 9. Deed hij het weer, ik bracht hem gewis onder 't oog, dat een dergelijke daad zijn karakter geen voordeel doet. 10. Op een hoogte klom hij, in de diepte zag hij neer, in de verte weidde zijn oog, of hij ook iets van 't naderen van een wagen bespeuren kon, doch geen enkel teken vertoonde zich, zelfs geen stofwolk werd gezien.

Oefening 60.

Zet de tussen haakjes geplaatste Werkwoorden eerst in de Onvolm. Tegenw. tijd, dan in de Onvolm. Verl. tijd, en daarna in de Onvolm. Toek. tijd.

1. De viik (zitten) op een tak en (fluiten) een vrolik deuntje, terwijl zijn wijfe de eieren (broeden). 2. De jongens (baden) zich ginds in de dam, en hun zusjes (dekken) de tafel. 3. Een jager (lopen) over t veld, en (dragen) zijn geweer onder de arm. 4. De wind (suizen) door de bomen en (doen) het koren op de velden wuiven. 5. Van avond (zijn) er konsert; wij (kunnen) de muziek duidelijk horen. 6. Mijn zuster (geven) les aan vier kinderen, zij (zijn) allen gehoorzaam en (doen) hun best. 7. De trein (razen) en (rommelen), terwijl hij ons (voorbijschuiven), als hij bij een station (komen), (geven) de stoomfluit een harde gil. 8. Waarom (zijn) uw broeder niet hier? hij (behooren) zulke vergaderingen bij te wonen. 9. Er (zijn) een wolk op de berg en het (regenen) hier beneden; het weder (worden) hoe langer hoe triestiger. 10. De houthakkers (zijn) vandaag bezig in het bos; zij (rusten) en (gebruiken) hun middagmaal.

Oefening 61.

Vul de weggelaten uitgangen van de Werkwoorden in :

1. Wij hebb- het hem gezeg-, en hem telkens opnieuw gewaarschuw-, maar hij heeft niet geluist-, en ondervin- nu, hoe dwaas het is, zich te verhar--. 2. War-- mijn vader nog in leven, ik zou u gevraag-- hebben, de vakantie bij ons te kom-- doorbreng--. 3. Gisteren stond-- de legers tegenover elkander, en war- slechts door een nauw dal gescheid--; maar de aanvoerder besloot-, niet te vecht-- , maar liever vrede te sluit-, dan bloed te vergiet--. 4. Had uw neef zich niet gewaag-, hij zou zijn been niet gebrok-- heb-- , hij heeft het zichzelf te wijt-, dat hem dit ongeluk overkom-. 5. De hoer ploeg-, zaai en eg-- 't land, en hoop-- dan op regen en zonneschijn, om 't zaad te laat-- groei--. 6. Moch-- ik 't genoegen smaak-, uw neef daar te ontmoet-, zo zal ik hem tracht-- te overreed-, met mij naar huis terug te keer--. 7. De man en zijn zoon zat-- in de kar, en reed-- ons voorbij, zonder ons te herken--; maar 't jongetje wenk-- de koetsier en noop-- hem, stil te houd--. 8. Wij at-- nooit te veel, toen wij op kostschool war--; eenvoudig omdat wij niet genoeg kreeg-- om ons te overeet-. 9. Bleef-- de aanvallers zich achter de schansen versteek-- toen er op hen gevuur-- werd, of viel zij even moedig aan, als de anderen zich verdedig--? 10. Wij moet-- en wil-- en zul-- ook onze taak ten einde breng-, indien 't ons geluk-- , een dag of wat uitstel te krijg--.

Oefening 62.

Schrijf de onderstaande zinnen eerst in de Volmaakt Tegenw. tijd, dan in de Volmaakt Verl. tijd, en daarna in de Volm. Toek. tijd.

1. Mijn vader — mij niet (straffen), maar hij — mij wel (beknorren), en mij (zeggen), dat het niet weer gebeuren moet.
 2. Zij — de kamer (uitlopen) en — terstond (beginnen), haar sommen te maken.
 3. De vogels — een rustig plekje (uitzoeken), en — daar een nestje (bouwen), waarin zij hun eieren — (leggen).
 4. het u niet (treffen), dat hij in de laatste tijd zoveel beter (werken), en er zoveel beter (uitzien)?
 5. De kinderen — zich vlug (wassen) en (aankleden), en — nu 'de tuin (ingaan) om bloemen te plukken.
 6. Al de leerlingen — een halve dag vrij (hebben), en — die tijd (gebruiken) om de brieven te beantwoorden, die zij van huis (ontvangen) —.
 7. Er — een huis op de hoek (gebouwd worden), dat een familie, die van Engeland (komen) — onmiddellijk (betrekken) —.
 8. De schaduwen van de nacht (plaats maken) voor het vrolike morgenlicht, en met de zon — de vrolikheid in 't hart van de lijder (terugkeren).
 9. Wie — er ooit aan (denken), en wie ooit in staat (zijn), voordat deze vreemdelling onder ons (verschijnen) —, om een paard op die wijze te temmen?
 10. Zoals het toen (gebeuren), zo het (blijven), en iedereen — tot heden toe bij die regeling (berusten), hoewel men niet zeggen kan, dat iedereen er tevreden mee (zijn).

Oefening 63.

Maak de volgende zinnen volledig:

1. Als ik werken moet, ... 2. Daar hij er geen lust in had, ...
 3. Terwijl zijn oom hem helpen wil, ...
 4. Ik zal het u laten weten, als
 5. Hij vindt het goed, maar
 6. Houd altijd stipt uw woord, dan
 7. Wilt gij verstandig worden, ...
 8. Een man, die zijn tong niet bedwingen kan, ...
 9. Als de zon in drie dagen niet schijnt, ...
 10. Die eens steelt, ... die eens liegt, ...

Oefening 64.

Vervang in de volgende zinnen de in haakjes geplaatste Onbepaalde Wijs vormen door de vormen van datzelfde Werkwoord, die door 't zinsverband worden vereist:

1. 't Huis, dat ik (bouwen laten, Volm. Tegenw. tijd) is nu verhuurd.
 2. Wees zo vriendelik mij 't boek, dat ik bij u (achterlaten, Volm. Tegenw. tijd) toe te zenden.
 3. De werklieden, die gisteren hier (werken, Volm. Tegenw. tijd), kunnen heden niet

terug komen 4. Ik, die u reeds meermalen (*waarschuwen*, Volm. Tegenw. tijd), moet u nu de gevolgen van uw onvoorzichtigheid laten ondervinden. 5. Het blijkt nu dan toch wel, dat gij, die altijd (*beweren*, Onvolm. Tegenw. tijd) gelijk te hebben, u nu (*vergissen*, Onvolmaakt Tegenwoordige tijd). 6. Als wij, die dit onderwerp reeds jaren lang (*bestuderen*, Volm. Tegenw. tijd), hier niet over beslissen durven, hoe (*wagen*, Onvolm. Tegenw. tijd) gij het dan, een oordeel er over te vellen? 7. Jan sprak over zijn twee broertjes en zei: ik geloof dat zij er niets van (*begrijpen*, Volm. Tegenw. tijd); maar van zijn zuster zei hij, ik geloof waarlik, dat zij het wel (*begrijpen*, Onvolm. Tegenw. tijd). 8. Zij (*besteden*, Onv. Verl. tijd) al haar tijd aan tekenen en fraaie handwerken, en (*verwaarlozen*, zelfde tijd) haar schoollessen: nu (*hebben*, Onv. Teg. tijd) zij er berouw van. 9. De bomen (*dragen*, Onv. Verl. tijd) dat jaar zo overvloedig, dat wij iedere dag peren (*plukken*, Onv. Verl. tijd), zonder dat er een eind aan (*schijnen*, Onv. Verl. tijd) te komen. 10. Dat — zij goed (*doen*, Volm. Tegenw. tijd), maar — zij mij nu ook (*kunnen*, Onv. Toek. tijd) uitleggen, waar mijn vriend verleden jaar (*wonen*, Volm. Tegenw. tijd)?

Oefening 65.

Vul aan wat in de volgende zinnen weggelaten is. Gebruik daarbij altijd hetzelfde werkwoord, dat reeds in de zin voorkomt, maar zet 't in de door 't zinsverband vereiste tijd.

1. Gisteren heb ik een brief geschreven, en morgen — ik er twee. 2. Gisteren is mijn broer naar Londen vertrokken, vandaag — naar Amsterdam, en in de volgende week — naar Berlijn —. 3. Wilt gij mij morgen bezoeken? Neen, ik — gisteren reeds —. 4. Wat doet de tuinman nu? Hij is aan 't spitten in de tuin. 5. Gisteren — reeds een groot stuk —, en morgen — — weer een ander stuk —. 6. Verleden Donderdag heeft 't zwaar gerijpt, nu — 't alweer, en ik vrees dat — morgen wel wederom —. 7. Als het vandaag niet begint te regenen, hoop ik toch dat het morgen wel — —. 8. Gisteren zijt gij mij komen lastig vallen, nu — reeds weer —, en gij zijt, vrees ik, onbescheiden genoeg om mij morgen — — —. 9. Waarom oefen je je niet in 't zwemmen? Ik heb mij gedurende 't vorige seizoen er in —, ben mij nu aan het —, en — gedurende 't volgende seizoen ook weder —. 10. Gij moet — nu ook —. Wij — elk jaar weer, en zelfs mijn vader oefent — nog steeds telkens weer.

Oefening 66.

Alle werkwoorden reflexief te gebruiken. Gebruik in de volgende zinnen de aangegeven tijden:

Mijn paard — — (*bezerven*, Volm. Teg. t.) door — tegen de kant van de staldeur — (*stoten*, Onbep. wijs). 2. (*Vergissen*, Onv. Teg. t.)

gij — niet, als gij zegt, dat al die mensen — (*verkleeden*, Volm. Verl. t.)? 3. (*Verbeelden*, Geb. wijs) — dat men mij vertelt, dat hij — deerlik in die man (*bedriegen*, Volm. Teg. t) —. 4. Mijn vriend (*storen*, Onv. Teg. t.) — nooit aan wat men van hem zegt; maar hij — — daardoor dikwils (*benadelen*, Volm. Teg. t). 5. Ik — — niet zo (*vervelen*, Volm. Toek. t. Aanv. wijs) —, indien ik — naar de kerk (*begeven*, Volm. Verl. t.) —. 6. De kinderen — niet (*verspreken*, Volm. Toek. t. Aanv. wijs) —, indien zij — bedaard (*houden*, Volm. Verl. t.) —. 7. Alle jongens — daar goed (*amuseren*, Volm. Teg. t.), maar sommige — slecht (*gedragen*, Volm. Teg. t) 8. De arme weduwe — — met haar vier kinderen (*onderhouden moeten*, Onv. Verl. t.), omdat zij — van al haar betrekkingen (*verlaten zien*, Onv. Verl. t.) 9. Toen de zon opging (*wassen*, Onv. Verl. t.) de vogels —, en (*strijken*, Onv. Verl. t.) de veren glad, om — daarna boven in de boom (*plaatsen*, Onbep. wijs) en een lustig lied te zingen. 10. De meisjes — — stil (*houden*, Onv. Toek. t), totdat zij (*overtuigen*, Volm. Teg. t.) —, dat er geen gevaar is.

Oefening 67.

Kies tussen het gebruik van *hebben* en *zijn* in de volgende zinnen:

Wij (*hebben, zijn*) in de tuin gaan zitten, want op de stoep (*hebben, zijn*) wij het te warm. 2. De vogels (*hebben, zijn*) het bos uitgevlogen, vóór de jager met zijn geweer gereed (*hebben, zijn*). Denkt u, dat 't ijs gesmolten zou (*hebben, zijn*), als men er niet mee hij 't vuur geweest (*hebben, zijn*). De knaap (*hebben, zijn*) in de put gevallen, maar, daar hij niet diep was, (*hebben, zijn*) hij er zonder hulp weer uitgeklimmen. 5. De soldaat (*hebben, zijn*) gestorven, eer de dokter bij hem geweest (*hebben, zijn*). 6. Zou hij wel zoveel gereisd (*hebben, zijn*) indien zijn vader niet altijd zo rondgetrokken (*hebben, zijn*)? 7. Die spleet zou nooit ontstaan (*hebben, zijn*), indien er geen aardbeving plaats gevonden (*hebben, zijn*). 8. Het (*hebben, zijn*) nu eenmaal gebeurd, en gelukkig (*hebben, zijn*) het niet zover gekomen, dat hij uit zijn betrekking ontslagen (*hebben, zijn*). 9. De dokter (*hebben, zijn*) het gehele land doorgetrokken, en (*hebben, zijn*) goed met de inwoners bekend geworden, vóór hij zijn boek schreef. 10. Ik (*hebben, zijn*) gisteren in tien minuten van de school naar huis gelopen, en toch kan ik niet zeggen, dat ik bijzonder gauw gelopen (*hebben, zijn*).

Oefening 68.

Zet de volgende zinnen in de *Lijdende Vorm* over:

1. Het paard trekt de wagen. 2. De os trok de ploeg. 3. De ezel heeft de kar getrokken. 4. De paarden hadden de wagen getrokken. 5. De ossen zullen de ploeg trekken. De ezels zullen de kar getrokken hebben. 7. Ik schrijf een brief. 8. Wij lazen een mooi boek, toen mijn broeder een telegram op tafel legde. 9. Men rookt

daar uit lange pijpen. 10. Het menselijk lichaam kan veel ziekte verdragen. 11. Waarom zouden wij geen kerk houden? 12. Vergeef ons onze zonden. 13. Hij hielp hen de vis uit 't water trekken. 14. Wij zetten onze reis voort, nadat wij onze brieven bezorgd hadden. 15. Menigeen heeft verleden jaar zware verliezen geleden. 16. Men zegt, dat de vijand de bergpas bezet heeft. 17. Kunt gij niet geloven, dat ik in twee uren al mijn lessen leer? 18. Waar-in vangt men hier 't regenwater op? hebt gij dat al ooit onderzocht? 19. Napoleon de Grote won de slag bij Austerlitz, en verloor die bij Waterloo. 20. Verscheidene malen heb ik aan uw deur geklopt, maar niemand heeft mij gehoord. 21. Men danst bijna dagelijks daar in die zaal, en speelt er ook biljart en domino. 22. Hij heeft zijn plicht betracht, en zijn vaderland een grote dienst bewezen.

Oefening 69.

Zet de volgende zinnen in de *Bedrijvende Vorm* over:

1. Het huis zou door die metselaar gebouwd geworden zijn, indien ik eerder van de man gehoord had. 2. De bomen waren door mijn neef omgehakt geworden, maar de put was niet door hem gegraven geworden. 3. De haas is door de jager neergeschoten geworden, nadat hij door de hond opgejaagd was geworden. 4. Die muur zal door de timmerman gemeten worden, eer er een gat in gebroken wordt. 5. De muizen zouden in de val gevangen kunnen worden, indien er een stukje spek in gelegd werd. 6. Aardrijkskunde wordt in die school niet uit boeken geleerd, maar alles wordt aan de kinderen verteld. 7. Werden de paarden in vroegere eeuwen ook beslagen, of werd hun hoef toen niet beveiligd tegen de ruwe stenen, die op de paden gevonden worden, en die er gewis vroeger ook gevonden werden? 8. Hij zou tot koning uitgeroepen geworden zijn, indien de troepen niet tegen hem ingenomen waren geworden. 9. Die overgrote macht werd eertijds door de vorsten uitgeoefend, toen door de gemene man geloofd werd, dat edellieden door God van ander bloed gemaakt waren geworden dan zijzelf. 10. Gij zijt door uw afkomst bestemd, en door de keuze van uw stam afgezonderd geworden, om 't hoofd te zijn van allen, die hier rondom u gevonden worden.

Oefening 70.

Zet de Werkwoorden in de volgende zinnen in de passen-
de tijden van de *Aanvoegende Wijs*; bij voorbeeld:

{ Indien ik hem niet *geroepen* had, hij *zou* te laat *geweest* zijn.
{ *Hadde* ik hem niet *geroepen*, hij *ware* te laat *geweest*.

1. Zou het niet mogelijk zijn, hem te bewijzen, dat zulk een regeling beter wezen zou? 2. Indien hij mij vinden zou, zou ik verloren zijn. Mocht 't meisje haar moeder nog maar eens weerzien. 4. Mocht de dokter toch maar komen! 5. Moge God mij bijstaan, mijn vaderland te verlossen! 6. Laat hem komen, als hij de moed

heeft ! -Hij zou reeds gekomen zijn, indien zijn vader hem niet teruggehouden had. 7. Laat er geen zwaard getrokken, geen schot gelost worden, vóór de bevelhebber 't kommando geeft. 8. Laat hem waken, dan komt hij niet in verzoeking ! 9. Als de zon maar scheen zou het veld een beter aanzien hebben. 10. De deugd moet beoefend, en alle kwaad gemedend worden door elkeen, die zich een eervolle naam verwerven wil.

Oefening 71.

Zet de werkwoorden van de volgende volzinnen over in de vormen, in de vorige oefening gebruikt.

1. Hadden wij beter opgelet, wij waren niet gestraft geworden !
2. Het ware te wensen, dat hij eindelijk naar mijn raad luisterde !
3. Kome wat wil, ik moet er heen ! 4. Och, of God mij spaarde, dat mijn ogen dat nog zagen ! 5. Ware die vriend nog bij mij, mijn leven ware niet zo eenzaam. 6. Zwijg, zeg ik ; dat geen woord uw tong ontsnappe ! 7. Laat de man alleen, dat hij in vrede sterve ! 8. Het ware mij beter zo ik u nooit gezien hadde. 9. Komt, verzadigen wij ons aan de buit, wat baatte het, langer te wijlen ?
10. En wierd' ik ook verneerd

Mijn antwoord wierd' niet door uw dreigingen gekeerd.

Oefening 72.

Maak de volgende zinnen volledig met werkwoorden in de Aanvoegende Wijs :

1. Ik hoopte, dat hij . . . ; 2. ik verlang, dat zij
3. de moeder had gewenst, dat haar kinderen 4. mijn vader bepaalde, dat ik ; 5. de vorst eist dat zij . . . ;
6. wie voornit wil komen in de wereld, ... 7. wie niet werkt, dat 8. alles, wat adem heeft, ... ;
9. mijn vader op, en van zijn zoon z'n wildbraad, opdat uw ziel, mij 10. Is iemand treurig, dat hij . . .
- is iemand blij, dat hij

Oefening 73.

Vul in wat uitgelaten is in de volgende zinnen, en let op 't verband tussen de tijden van de Werkwoorden in de Hoofd/zin en zijn takken :

1. Mijn vader heeft mij gezegd, dat hij mij 2. Ik zal u geen toestemming geven, indien 3. Waarom hebt gij hem niet gevraagd, of 4. Hij heeft 't niet kunnen geloven, omdat 5. De dief gaf voor, dat men 6. Ik wens, dat gij 't verstaan zult, dat 7. De predikant heeft afgekondigd, dat 8. Indien hij mij gezien heeft, moet
9. Zoals gij zegt, dat 't gebeurd is, kunnen 10. De hond heeft geweten, dat

Oefening 74.

Zet het gegeven deel van de zinnen in de vorige oefening eerst in de Volmaakt Verleden, en daarna in de Volmaakt Toekomende tijd over, en schik de Werkwoorden die jezelf hebt ingevoegd, naar die tijden.

Oefening 75.

1. Schrijf tien zinnen, elk met een vervoegd *zwak* werkwoord.
2. Tien, elk met een vervoegd *sterk* werkwoord;
3. Tien, elk met een vervoegd *gemengd* werkwoord;
4. Tien, elk met een vervoegd *onregelmatig* werkwoord;
5. Tien, elk met een vervoegd *onscheidbaar samengesteld* werkwoord.
6. Tien, elk met een vervoegd *scheidbaar samengesteld* werkwoord.
7. Tien, elk met een Verleden Deelwoord, dat "ge" niet neemt.
8. Tien, elk met een Verleden Deelwoord, dat "ge" tussen 't voorvoegsel en de stam heeft.
9. Vijf, elk met een *Gusatief* werkwoord;
10. Vijf, elk met een *Frickwentatief* werkwoord.

HOOFDSTUK IX --XV.

Oefening 76.

Wijs de soorten van *Bijwoorden* aan in de volgende zinnen:

1. Hoeveelmaal heb ik 't ook niet gezegd! Hoe zo dan? -vraagt ge misschien. 2. 't Schip zeilde een dag vóór ons uit en na één enkele dag varens vernamen wij plotseling, dat wij niet onwaarschijnlijk over de plek waren gegaan, waar 't vergaan was. 3. Hierenigd zetten zij zuidwaarts koers en dreven 's nachts ongemerkt de haven binnen. 4. Men had zich zelfs voorzien van Afrikaanse slaven die mogelijk de talen spraken van de volken, waarmee men vooreerst bekend wilde worden. 5. Kom toch bij mij: ik heb u immers niets gedaan, waarover gij ontevreden zoudt kunnen zijn? 6. Wij leven in een hoogst onaangename tijd: overal is ziekte, en gedurig hoort men van waarlik ontzettende ongelukken. 7. Zij hebben de strijd kloek en manmoedig aangeboden, waarom zou men dan niet met reden mogen verwachten, dat zij ten laatste overwinnen zullen? 8. Ten eerste moet ik u ernstig over uw gedrag onderhouden, verder moet ik u nog eens waarschuwen tegen de omgang met die mensen, en ten slotte u erop wijzen, dat uw schooljaren reeds lang verstreken zijn, en het daarom uw plicht is, u met uw studieën te haasten.

Oefening 77.

Zeg tot welke soort de kursieve (*schuingedrukte*) woorden in de volgende zinnen behoren :

1. Als *gij toch* komt, moet *gij toch eens* kijken, *of* ik deze kleur nu blauw *genoeg* gemaakt heb. 2. *Inderdaad*, 't gehaaste schrijven zou u *te moe* maken, *om daarna nog* met ons uit te gaan : *maar als* *gij maar net* deze bladen afschrijft, zal het u, *zo* wij hopen, niet hinderen. 3. *Eer* de zon uitkomt kunnen wij *hoogstwaarschijnlijk* niet rijden, *want* de morgens zijn *tegenwoordig* zo koud, dat men zich *ternauwnood vóór* acht uur *buitenshuis* durft wagen. 4. *Ofschoon* men mij *zo* ergert somtijds, *dat* ik het *bezwaarlik* kan verdragen, wil ik het *liever* nog een paar maanden uitstellen. 5. *Morgen* vertrekken onze vrienden *van hier*, *als wanneer* ook wij ons zullen klaarmaken, *om eerstdaags naar elders* te verhuizen. 6. Ik was *ermee* bezig, toen *gij binnen* kwaamt, en *nog altijd* ligt het *daar* op mijn bed ; *echter* beloof ik u, *dat* ik *er verder* geen hand meer aan zal zetten, *vóór* *gij mij volledig over* deze zaak spreekt. 7. *Maar* weet *dit*, *dat* *zo* de heer des huizes geweten had, *dat* de dief *dan* komen zou, *dat* hij *gewis* zijn huis niet zou hebben laten doorgraven. 8. Kom *juist dan*, *wanneer* het u *het meest* gelegen komt *want* voor mij, *die hier sedert* weken ziek lig, maakt 't uur *waarlik* *weinig* onderscheid. 9. *Indien* ik het *maar zo* kon krijgen, *dat* de belhamels *eens* beboet werden, *dan* zou *dat* de anderen doen schrikken, *en* zij zouden zich *hepaald beter* gedragen ; *hoewel* men ook *al misschien* op 't karakter van *zulke* mensen *te weinig* aan kan, *om veel* met zekerheid te zeggen. 10. Ik ben *ervan* overtaigd, *dat* *noch* bedreiging *noch* belofte, *noch* eer *noch* schande die man *hetzij* naar de ene, *hetzij* naar de andere kant zal doen overhelien ; *want* *weinig* heb ik een mens ontmoet, die *zó in de grond eerlik* is als hij.

Oefening 78.

Plaats passende *Voegwoorden* in de volgende zinnen :

1. Het zal tevergeefs zijn, — *gij* roept, — *hij* slaapt — kan u niet horen. 2. Hebt *gij* de appels al geplukt, — wacht *gij*, — ik u zal helpen. 3. Ik heb hem opgezocht, — *hij* is te ziek, zelfs — te spreken, — heb ik mijn plan niet kunnen volvoeren. 4. Wacht, — ik kom ; 't zou niet goed zijn, — *gij* 't alleen probeerdet. 5. — vraagt *gij* het hem — zo dikwils, *hij* zal het — niet doen. 6. De man is ziek — arm, het is niet te verwonderen, — *hij* geeft zich over aan de drank. 7. — ik ulieden de aardse dingen gezegd heb — *gij* niet gelooft, hoe zult *gij* geloven, — ik u de hemelse zou zeggen ? Werpt uw paarden niet voor de zwijnen, — *zij* ze niet met hun voeten vertreden, — zich omkerende u verscheuren. 9. — het een, — het ander wil helpen ; de dokter vreest, — de ziekte doodelik zal zijn. 10. Zij heeft haar broeder *zó* liefgehad, — *zij* zich geheel en al voor hem opgeofferd heeft, — met haar handen genoeg bijeengebracht, — hem naar Londen te zenden, — hem te laten studeren.

Oefening 79.

Maak de Woordontleding van de volgende volzinnen :

1. Verlaat u op ons, die u liefhebben, liever dan op hen, van wier gevoelens gij onzeker zijt. 2. Verlaat mij niet in mijn ouderdom; wees mij nabij, terwijl mijn kracht vergaat. 3. Zie, Gij hebt lust tot waarheid in 't binnenste, en in 't verborgene maakt Gij mij wijsheid bekend. 4. Als ik er zó over denk, gevoelt gij, dat 't mij nauweliks mogelijk is, dit geschrift te ondertekenen. 5. Al zij de leugen nog zo snel, de waarheid achterhaalt hem wel—is een bekend spreekwoord uit de oude tijd

Oefening 80.

Wijs de soorten van Bepalingen aan in de volgende zinnen:

1. *In de zomer staan wij vroeg op, en in de winter gaan wij vroeg naar bed.* 2. *Vijf en twintig jaren hebben de beste bouwmeesters van 't land over deze kerk gebouwd.* 3. *Uw broeders behoorden zich niet in zulk een kleine boot op dat diepe water te wagen, en dan alleen voor plezier.* 4. *In grote haast en zonder goed voor zijn voeten te zien, liep hij zingende de trap af.* 5. *Ezau verkreeg toch eindelijk op zijn aanhoudend verzoek Izaäks zegen.* 6. *De zaaier heeft al voortgaande zijn zaad op de weg, in de doornen, op de rotsen, en in de goede aarde gestrooid.* 7. *In een jagende sneeuwstorm kwam de arme bedelaar bij ons op de plaats aan.* 8. *Waarschijnlijk zegt hij het, om u te misleiden.* 9. *Al de lange barre winter door heeft dit huisje u trouw tegen de koude beschut.* 10. *In Siberië, een van de koudste landen van de aarde, moeten Russiese gevangenen voor straf hun gehele leven in donkere mijnen werken.*

Oefening 81.

Ontleed de volgende Samengestelde zinnen in Enkelvoudige, en noem de soorten :

1. *Vóór wij verder gaan, moet ik u waarschuwen, dat er dieven in de buurt zijn.* 2. *Toen de zon opkwam, verlieten de vogels de schuilhoek, waar zij de nacht hadden doorgebracht.* 3. *Mensen, die anderen graag helpen, willen ook graag geholpen worden door hen, die zij liefhebben.* 4. *Het is beter, tot de Heer toevlucht te nemen, dan op de mens te vertrouwen.* 5. *Indien ik kwalik gesproken heb, getuig van 't kwade.* 6. *Ik verzeker u, dat ik 't niet meer doen zal zolang gij dezelfde voor mij blijft, die gij tot nu toe geweest zijt.* 7. *Indien uw vijand hongert, zo spijzigt hem, opdat hij zich schamen moge.* 8. *In 't begin van de wereld was de aarde, die nu zo prachtig bekleed is met groen en bloemen, en overal de mens aantrekt, woest en ledig.*

Oefening 82.

Ontleed de volgende Samengestelde zinnen en schrijf de ontleding van de Enkelvoudige uit.

1. (Wij zullen het u vertellen,) en het u uitleggen, doch oordelen moogt gij niet, voordat wij aan 't eind van ons verhaal zijn.
 2. Hetzij dan dat gijlieden eet, hetzij dat gij drinkt, hetzij dat gij iets anders doet, doet het alles ter ere Gods
 3. Uw broeder heeft het onderzocht, zowel als goedgekeurd, en nu spreekt hij er tegen; daarom menen wij, dat hij veranderlik en onbetrouwbaar is.
 4. Gij hebt ons bedrogen, of ten minste gij hebt ons misleid; dus moet gij ons niet kwaiik nemen, dat wij u niet langer vertrouwen.
 5. De dokter had hem niet alleen vooruitgebracht, maar inderdaad zo goed als genezen, echter is hij weer ingestort, en daarna gestorven.
 6. Of gij u verontschuldigt, dan of gij uw schuld behjdt, de zaak blijft ons even duidelijk, en de verdenking blijft op u rusten.
 7. Ik ben jong geweest, en ik ben oud geworden; toch heb ik de rechtvaardige nooit verlaten gezien, of opgemerkt, dat zijn kinderen om brood moesten belelen.
 8. Bezint, eer gij begint; want eerst gedaan, en dan bedacht, heeft menigeen in leed gebracht.

Oefening 83.

Geef de kracht van de *Voorvoegsels* aan in de volgende woorden :

Oorlog, vernederen, ontspruiten, genieten, wanstaltig, gelaarsd, ontzeggen, aartsluiaard, gesprek, bevredigen, vervalsen, wangunst, besmetten, ontronen, bejaard, gezicht, verslapen, onweder, gevleugeld, herdrukken, beademen, aartsprister, erkennen, bezingen, ontvluchten, verbakken, onmens, wanorde, ontvreemden, mismaakt, gezang, ondiep, gevogelte.

Oefening 84.

Geef de kracht van de *Achtervoegsels* aan in de volgende woorden :

Kloosterling, heiland, wasdom, deelachtig, Zondags, zwavelen, spotachtig, mondeling, babbelen, radeloos, luieren, vogelij, diefachtig, bazig, goedheid, dankbaar, hoogte, stommerik, vruchtbaar, duurzaam, houtachtig, vijand, ziekelijk, heldhaftig, steelsgewijze, wandelen, huiswaarts, burgerlik, zachtken, wandelaar, hoveling, liedjeszangster, steeds, reddeloos, droppelen, rustig, waarachtig, pluimage, zadelen, snapachtig, bevolken.

LIJST van gebruikelike HET-woorden

Of woorden van 't Onzijdige Geslacht, die niet onder de regels van bladz. 24 en 25 vallen.

In de spelling van de volgende woorden zal de leerling enkele afwijkingen opmerken van de door Kollewijn aangenomen wijze van spelling van bastaardwoorden. De letter *x* is door *ks* vervangen; *c* vóór *a*, *o* en *u* gewoonlik in *k*, en vóór *e*, *i* en *ij* gewoonlik in *s* veranderd. Voor de Franse uitgang *eau* is *o* geschreven.]

A.	balkon	buffet	doel
aam	bamboes	buis (jas)	dok
aanbod	banket	buiten	domein
aandenken	bankroet	bureel	domicilie
aangezicht	basalt	buskruit	domino
aantal	bed		dons
aanzicht	beeld		doorzicht
aanzoek	been	C.	dorp
aas	beest	cement	drab
abuïs	bekken	charter	duel
adres	beschot	codicil	duet
advies	beslag	cijfer	duin
afscheid	bestand		Duits
afschrift	bewind		duizendvoud
afste!	bier	D.	
akkoord	biljoen	dak	
aksent	biljart	dal	E.
alarm	biljet	debat	edikt
album	bit	debet	eelt
alfabet	bitter	debiet	effekt
allooi	blad	deeg	ei
altaar	blik	deel	eiland
ambacht	blind	deficit	eind
ambt	bloed	defekt	eiwit
anker	blok	dek	eksamen
antwoord	blijk	depot	eksemplaar
appèl	hod	dessert	ekserpt
archief	boek	dicht	ekskuus
arrest	bond	diëet	ekstrakt
artikel	bont	dier	elastiek
azuur	boord	dierage	email
	bord	diktaat	embargo
	bordes	dinee	Engels
B.	bos	ding	enkelvoud
bad	brein	diploma	enthoesiasme
baken	broed	diskonto	epistel
bakkes	brood	dispuut	epus
	budget	dividend	erf

erratum
erts
etgroen
etui
euvel
evangelie
evenwicht

F.

faljet
feest
feit
festoen
fiasko
figuur
floers
foedraal
fonds
formulier
fornuis
fort
Frans
fregat
fresko
fret
front

G.

gaas
gala
galjoen
galon
garen
garnituur
gas
gat
gebaar
gebed
gebit
gebrek
gedeelte
geding
gedrocht
geduld
gehakt
gehalte
gehucht
gelaat
gelag

geld
gelid
geluk
gelijk
gemoed
genie
geniep
genoegen
genot
gerecht
gerei
gerucht
gespuis
getouw
getuigenis
getij
gevest
gewaad
gewag
gewei
geweld
gewest
gezag
gezin
gift (vergift)
gilde
glazuur
goed
gordijn
graan
graf
gras
grauw
graveel
grein
gros
gruis
gymnasium

H.

haar
halleluja
halter
harmonium
harnas
hart
hecht
heelal
heer
heft

heil
heimwee
hek
hemd
herstel
hert
heul
hoen
hof
hok
hol
Hollands
hoofd
hooi
horloge
houvast
hotel
hozanna
huis
hulsel
humeur
huwelik

I.

idee
idroom
individu
ingewand
inkomen
insekt
instinkt
interdikt
interim
inzicht
Italiaans
item

J.

jaar
jacht
jak
jammer
jong
jubilee
juk

K.

kaf
kado

kaliber
kameleon
kanon
kanton
karmijn
karmozijn
karnaval
karton
klavier
kleed
kleinood
klimop
kluwen
kloen
klooster
knoflook
kodiciel
kollege
koliek
koloriet
komitee
kompas
komplot
koncilie
konflikt
kongres
konfijt
konklave
konsept
konserf
kontakt
kontrast
konvooi
konijn
koord
kordon
kostuum
kot
kouter
kozijn
kreatuur
krediet
kreng
kriel
kroost
krot
krucifix
kruid
kruis
kruit
kuras

kwaad
kwart
kwartier

L.

labyrint
lakmoes
land
Latijn
lawaai
lazaret
leder
ledikant
leed
leen
lekkers
lemmer
libel
lichaam
licht
lid
lied
lief
lijf
lijk
lint
lis
logies
look
loon
lornjet
lot
luik
luttel

M.

maal
magazijn
manifest
manuskript
masker
maksimum
medaljon
mededogen
medium
meer
meervoud
menu
merg

merk
messing
meubel
middel
midden
miljoen
minimum
ministerie
mirakel
model
moeras
moes
monopolie
monster
mos
motief
motto
mozaiek
mud
museum
mysterie

N.

nadir
nat
nazoek
Nederduits
Nederlands
nest
net
netto
nieuws
nivo
nommer
noorden
notemuskaat
nummer
nut

O.

obstakel
offer
ogenblik
omslag
onbruik
onmens
ons
ontzag
onweer

oog
oor
oord
oosten
opium
oponthond
oproer
opstel
opzet
opzicht
orakel
oranje
orgaan
orgel
overschot
overwicht
overzicht

P.

paard
pad
pak
paleis
pand
panorama
pantheon
pardon
paradijs
park
part
pascha
paskwil
paspoort
peil
perron
perspektief
plafond
plato
plebs
pleidooi
plein
plezier
poeder
pond
postuur
potlood
prestige
principe
prisma
privilege

proces
produkt
profiel
profijt
projektiel
protest
protokol
proza
publiek
puin
purper

R.

raam
rabat
rad
rag
rak
rapport
ras
ravijn
recht
reef
regime
register
rek
rekwest
relaas
relief
reptiel
reservoir
respijt
riet
rif
roer
ros
ruim
rumoer
rund
Russies
rijk
rijtuig

S.

salaris
saldo
salon
salvo
sap

scharnier
 schavot
 schema
 scherm
 schild
 schip
 schot
 schrift
 schuim
 sein
 sekreet
 sement
 seminarie
 sieraad
 slot
 slijk
 slijm
 smeer
 smout
 sop
 soepee
 soevenier
 Spaans
 span
 spek
 spektakel
 spel
 spint
 spit
 splint
 split
 spog
 spook
 spuug
 stel
 sticht
 stof (zand)
 strand
 stro
 stuk
 stuur
 subjeet
 sukses
 symptoom

T.

tablo
 tapijt
 tarief
 teken

tempo
 terras
 terrein
 theater
 thema
 toernooi
 toestel
 toezicht
 touw
 trajekt
 transparant
 trapezium
 trottoir
 tuig
 tij
 type

U.

uiterlik
 uitschot
 uitstek
 uitstel
 uitwas
 uitzet
 uitzicht
 uur

V.

vaandel
 vaarwel
 vak
 valies
 vat
 vee
 veen
 vel
 veld
 vendel
 venijn
 verdriet
 vers
 verslag
 verstand
 vet
 veto
 vierkant
 vinjet
 vizier
 vlas

vlek
 vlies
 vlot
 vocht
 vod
 voeder
 voer
 volume
 vonnis
 vont
 voorste
 voorval
 voorwerp
 vuilnis
 vullis
 vuur

W.

waas
 wammes
 want
 wapen
 was
 water
 waterpas
 web
 wed
 weder
 wee
 werk
 westen
 wicht
 wiel
 wier
 wild
 windas
 wonder
 woord
 wrak
 wijf

Z.

zaad
 zaal
 zadel
 zand
 zeel
 zegel
 zeil

zenith
 zesvoud
 zevental
 zog
 zuiden
 zuivel
 zult
 zwaard
 zwam
 zweet
 zwerk
 zwoerd
 zwijn

